

NO99

teater | www.no99.ee

Lesen Sie!

Kui näitleja tuli kõnniteel vastu, siis korralikud eesti mammad läksid oma tütardega teisele poole teed.

Katri Aaslav-Tepandi. "Eesti näitlejanna Erna Villmer". Eesti Teatriliit: 2007.

“Midagi inimlikku pole meile võõras.” Poleks see nii, siis ei mõistaks me teisi inimesi ei elus ega kunstis. [---] Normaalne inimene tunneb tavaliselt üks kord elus kogu armastuse õndsust, üks kord tajub ta vabaduse hõisku, üks kord vihkab põhjalikult, üks kord matab sügavat valu tundes armastatud olendi ja lõpuks sureb ükskord ise. Seda on liiga vähe meie kaasasündinud võimetele armastada, vihata, hõisata, kannatada. Me võimleme iga päev oma lihaste ja ihuliigeste tugevdamiseks, et nad ei kärbuks. Kuid meie hingelised elundid, loodud ju ometi eluaegseks tööks, jäävad kasutamata, treenimata, ja nõnda kaotavad ajapikku oma sooritusvõime. Ning ometi sõltub meie hingeline, vaimne ja koguni kehaline tervis nende elundite kahanematust funktsioneerimisest. Me tajume eksimatult, kuidas südamlik naer võib meid vabastada, sügav nuuksumine meile kergendust tuua, vihapurse meid vaevast päästa. Sageli otsime ebateadliku himuga sääraseid purskeid. [---]

Meie kasvatus töötab sellele küll vastu. Tema esimene käsk on: sa pead varjama, mis sinus toimub. Me oleme kokku leppinud terves reas üldkehtivates väljendusvormides, mis kuuluvad seltskondliku varustuse juurde. See varustus on nii jäik ja ahas, et loomulikule hingeliigutusele jääb vaevalt enam ruumi. Meil on paar tosinat odavat fraasi igaks elujuhtumiks. Meil on kaastunde, rõõmu, väärikuse kasutusvalmid näoilmed ja stereotüüpne viisakusnaeratus. Pulmades ja matustel tehakse käepigistustest, kummardustest, laubakortsutamisest, naeratusest tontlik teater, mille tundetühjus on hirmuäratav. [---]

Näitekunst on vabastamine konventsionaalsest elukometist, sest näitleja ülesanne pole teesklemine, vaid paljastamine. Tänapäeval võime lennata, kuulda ja näha üle ookeani. Kuid tee meie endi ja meie ligimeste poole jääb tähtede kaugusele. Näitleja on sellel teel.

Kui Max Reinhardt veel elaks, ei pruugiks mul täna teie ees seista. Tema isikus oleks teil parim näitekunstist kõneleja. Tema sõnad on veel praegugi tõesed. Ma võin teda ainult tsiteerida ja tema vaimus isiklikuks muutuda, praegu ja siin. Tema 1934. aastal New Yorgis peetud kõne näitlejast on linti võetud. See ragiseb ja praksub. Reinhardt räägib tundeküllasel, pühalikul häälel, nagu me seostame seda “vana hea teatriga”, mantel, mõök ja puhvpüksid kaasa arvatud, ning mida me tänapäeval ei kuule saksakeelses ruumis enam ühegi näitleja suust: oma eneseteadvuses on see häbitult tähendusrikas.

Sellal kui tema kujutles end selles kõnes teatri haigeveodi ääres olevat, näevad tänapäeval paljud end seismas teatril kaevatud haua ümber. Teatri reaktsioon oma muutunud, sageli küsimuse alla pandud ja paljude puhul unustusse langenud tähendusele mediaalse meelelahutuse laias spektris on mitmetine. Ja nii on ta Max Reinhardtist alates kasutanud kõige erinevamaid registreid, et inimest enda juurde kutsuda ja lasta tal ennast sealt leida.

Ikka veel koguneme me vaatekastilavadele ja nende ette, et inimest silmitseda.

Kuid on ka avatumaid olukordi, kus vaatajad asuvad laval ja segunevad näitlejatega, saades ise silmitsetuiks või aktiivseteks osavõtjateks. On olemas teater, mis ei vaja lava, vaid toimub avalikes paikades ning vahel on alles mõninga aja järel teatrina ära tuntav. On olemas teater, mis ei vaja näitlejaid, vaid “argipäeva eksperte”¹; on teater, mis ei suhtle enam inimeste kaudu, vaid meedia, muusika ja pildiliste vahendite varal. Ammugi on teater segunenud teiste kunstidega. See on teda rikastanud ja vahest sel viisil on ta leidnud laiemat juurdumispinna. Kui ma püüan teile täna jutustada oma elukutsest näitlejana, siis peame, palun, olema selgusel selles, et ma saan esindajaks ühele mõistele, mis on laiahaardeline ja pole kaitstud. Ja loomulikult saan ma rääkida ainult iseendast. Kindlasti on igal kolleegil sellest elukutsest teistsugune subjektiivne tajumus, nii et palun ärge naelutage mind kinni!

Tööamet kirjeldab näitleja elukutset täiesti objektiivselt nii:

Näitlejad kehastavad karaktereid lavalistes etendustes ja filmides. Seejuures kasutavad nad kunstilise väljendusvahendina žeste, miimikat, kehakeelt ja häält. Näitlejad töötavad filmis, televisioonis, raadioteatris, kõneteatris, muusikali- ja pisiteatrilavadel. Lisaks annavad nad õpetust näitlemiskoolides või töötavad lõbustusparkides. Tavaliselt nõutakse tegevusloa saamiseks näitlejakoolitust kas ülikoolidiplomi kujul või mõne väljaõppe raames. Riiklikes koolides ja ülikoolides kestab see neli aastat, erakoolides üldjuhul kolm.

Suurimad šansid pärast õpinguid ka tööd saada on riiklike ülikoolide lõpetajatel ja seepärast on tung neisse asutustesse tormiline. Iga selline kool peab arvestama 800 kuni 1200 kandidaadiga. Värskemad aastakäigud koosnevad seetõttu pärast hoolikat valikut, mis kestab kuni ühe nädala, 8-12 üliõpilasest. Üldiselt hõlmab studium nelja valdkonda: hingamine/häälikõne, keha/liikumine, mäng/kujutamine ja teooria, mida õpetatakse nii üksik- kui rühmaõppes. Lisaks teeb palju riiklikke koole tihedalt koostööd mõne teatriga, et algusest peale tekitada suhe praktikaga.

Minule lubasid õpingud – küll turvalises ruumis, kus tohtisin tundma õppida paari külge iseendast ja paari meie kunsti tehnilist alget – heita ainult pilgu läbi lavavärava lukuaugu. Tõelisi kogemusi omandab alles teatris endas, nagu mulle kinnitab iga minu kolleeg.

Iga aasta lõpetavad ca 190 lootusküllast diplomandi saksakeelsed riiklikud näitlemiskoolid, otsides kindlat lepingulist vahekorda mõne teatriga. Kindel leping tähendab tavaliselt kaheaastast lepingut. Umbes 40 lõpetajat, 40 190-st, leiavad endale paiga. Teistel õnnestub ehk kätte saada mõni ühe-tüki-leping või esimene võimalus filmis osaleda, ja ebakindlaks jääb, kas nad võivad kehtvalt oma elukutsega tegelda. Eraviisiliste näitekunstkoolide arvu arvatavalt lõpetajad võime selles loendis rahumeeli kõrvale jätta. Vähiomad neist leiavad tõsisest tööst. Eraviisilised näitekunstkoolid on minu silmis suisa kriminaalsed: nad rikastuvad noorte inimeste unistuste varal tänu sellisele kuumaksele, mis teeb välja

¹ Nende all mõeldakse nn tavalisi inimesi, kes jagavad laval oma kogemusi seoses erinevate ühiskondlike, perekondlike jms nähtustega. Nende lavaline olek on reeglina ettevaatlikult lavastatuna õrnalt teatraalne. – Toim.

poole esimesest netopalgast, ja mõõduka õpetusega kasvatavad karjakaupa töötuid. Näitekunsti eriala enamik diplomande lõpetavad kas kartoteegikaardina Töömehi teatrivaheandusbüroos – või siis naljanumbrina mõnes lõbustuspargis. Aga enne kui asjad niikaugel on, ei usu keegi neist, et see võiks teda tabada.

Ma tulen õppetunnist, mille andsin Helenele. Helene on lõpetanud Otto Falckenbergi nim. kooli, mis on liidetud Münchner Kammerspielega. Ta on oma aastakäigu kõige andekam tüdruk. Kõnelus intendandiga, kuhu teatrite esindajad kohale sõidavad, et järelkasvu otsida, oli novembris, nüüd on meil jaanuari algus. Kolm korda kutsuti Helene kõnelusele Viini Burgtheaterisse, mis andis põhjendatud lootust esimesele lepingule ühe tähtsaima saksakeelse teatriga. Siis polnud Burgtheater endast mõnda aega teatanud ja kui Helene pärast kolme lootusrikast, viimaks piinarikast ootamisaegalat ise Viini helistas, siis öeldi talle, et töötas on juba kellelegi teisele õpilasele antud. Jooksva hooajal on veel võimalik saada ühe-tüki-lepingut Augsburgis, mis õnnekorral võib üle kasvada kindlaks lepinguks. Nõnda on Helenel rohkem valikuid kui enamikul teistel tema klassist (tõepoolest pole selle ajahetkeni ükski teine tüdruk pakkumist saanud), ent ometi jääb see võimalus kaugemale maha sellest, millest ta unistas.

Ehki vähesed maad subventsioneerivad oma teatreid nii suurejooneliselt kui Saksamaa, on paljude teatrikunstnike sissetulekud üpris tagasihoidlikud. Teatriga kindla lepingu sõlminud näitleja minimaalne kuupalk on praegu 1650 eurot bruto. Paljude jaoks on see mitte ainult nende karjääri alul sissetulekutase, millega nad peavad harjuma. Kuna peaaegu kõik teatrid on juba mitu aastat sunnitud märkimisväärselt kokku hoidma, on ennekõike väiksemad teatrid likvideerinud ansamblikohtasid ja töötavad kasvaval määral kunstnikega, kellega sõlmitakse vaid ühe-tüki leping vastava produktsiooni tarbeks – ja ühe-tüki-lepingute jaoks miinimumpalk ei kehti. Näiteks Halberstadtis saavad kindla lepinguga näitlejad kuupalka, mis jääb 1650 ja 2000 euro vahele bruto, külalistena angažeeritud näitlejad saavad seitsme nädala proovideaja eest tagasihoidlikult ühtekokku 1500 eurot bruto ja iga etenduse pealt õhtutasu 150-200 eurot, mis kuulub veel ka maksustamisele. Säärase palgaga perekond ära toita või ka pooleldigi kindlustatult omaenda eksistentsi rahastada on – keeruline.

Kuid ka meil, kuulsas Münchner Kammerspieles, ühes kõrgeima elukallidusega linnas Saksamaal, panevad palgad, mis jäävad 2000 euro ja absoluutse tipptasu 6000 euro bruto vahele, paljusid peredega kolleegide higinähtama – pole praktiliselt kedagi, kes ei teeniks veel lisaraha raadios, televisioonis või näitlejaõpetust andes, et eluga toime tulla.

Helene ja mina hakkasime juba novembrist peale tegelema Irina monoloogiga Anton Tšehhovi “Kolmest õest”.

Juba üksteist aastat elab Irina koos oma kahe õega ühes kubermangulinnas ja unistab sellest, kuidas kolida suurlinna, Moskvasse ja seal lõpuks elama hakata. Oma asupaigas laseb ta elul minna marodeeriva pursuiliku hoiakuga, ei tee mingit tööd, on sügavaimalt rahulolematu ja nõutu selles osas, mida endaga peale hakata. Ta jõuab punkti, kus ta peab aru saama, et õed ei pääse oma

eluga kunagi Moskvasse ja et ta peab oma ambitsioone vähendama. Ta abiellub mitteamastatud mehega ja jääb provintsi.

Eriti raskeks on olukord muutunud kasvaval arvul kunstnike jaoks, kel pole kindlat lepingut ühe teatriga. Mõne aasta eest suutsid vabakutselised lepingutevahelise aja suhteliselt lihtsalt üle elada tänu riiklikule töötukindlustusele. Sotsiaalkindlustussüsteemide reformist peale pole see enam võimalik. Kui me nüüd pärast pikemat vaheaega uuesti kohtume, tahab Helene mõjuda optimistlikult, aga jutu käigus puhkeb nutma, vabandab selle eest, püüab end koguda, naeratab kuidagiviisi, jääb tummaks, on nõutu.

Õigus töötuarihale on ainult sellel, kellel oli kahe kalendriaasta jooksul vähemalt 365 päeva tööd, mille pealt on kohustus maksta sotsiaalkindlustusmaksu, seega vähemalt poole aja jooksul nimetatust. See õnnestub vaid vähestel vabakutselistel näitlejatel, ehkki nii nende nagu iga teisegi töövõtja palgalt arvatakse maha maksud töötukindlustusele. Selle tagajärjeks on, et paljud vabakutselised on ebakindlas rahalises olukorras ja lepingutevahelisel ajal peavad elama säästudest. Ent kui suured säästud võivad õige olla külalishäälil Halberstadtis?

Minu üllatuseks oli Helene enne eksamit valinud Irina rollile komöödiantliku lahenduse. Niisiis olime otsustanud näidata Irinat kohmaka ja närvilisena, võimetuna tassigi käes hoidma. Me kasutasime koomika erinevaid registreid, mille väljamängimine aga Helenel eriti ei õnnestunud, ei tehniliselt ega mänguliselt suutnud ta väljendada Irina traagilist koomikat. Nüüd istub ta ebakindlalt oma rekvisiitide vahel ja ilmselt suudab vaevalt mäletada sedagi, milline oli viimase proovi seis. Seega palun ma tal kõik rekvisiidid ja vaheproovides tehtu minema heita ning mängida otse.

Neist umbkaudu 5000 näitlejast, kes Saksamaal töötavad filmi ja televisiooni heaks, suudavad oma tööst elatuda umbes kaks protsenti. Alates 2008. aastast on sissetulekud kahanenud poole võrra, võtteajad lühenevad, tasud kahanevad, kõrvalosade puhul on pakkumine: 800 eurot päevas. Võta või jäta. Siis võtab keegi teine pakkumise vastu, sest tendents suundub 500 euro poole. 500 eurot päevapalgaks kõlab toredasti, aga on elamiseks liiga vähe, kui selle saab kätte ainult paari päeva eest aastas. Vaevalt 70 % näitlejatest jõuavad parasjagu 1000 euroni kuus. Paljude jaoks ei sisalda see isegi haiguskindlustust.

On ilmne, et selleks ajaks kattuvad Irina ja Helene peaaegu täiesti: mõlemad on oma tulevikult palju lootnud, aga nüüd kardavad, et neil olid elust ebarealistlikud ettekujutused. Nad heidavad meelt oma hingepõhjast tajutud kasutuse pärast, võitlevad oma uhkusega, kui tuleb kompromissiga leppida. Suurimas hirmus püüavad nad välja kiirata kerget optimismi; nad põlgavad iseennast oma passiivsuse pärast ja ümbritsevat maailma seetõttu, et see ei päästa neid keskpärasuse käest; nad kohkuvad energia ja enesest lugupidamise kaotuse ees, mille toob kaasa "ehtsa elu" ootamine; nad resigneeruvad oma ideaalide ees. Ma teen Helenele ettepaneku häälestada kogu Irina tekst sellele olukorrale, milles Helene teksti räägib: töökõnelusel Augsburgi taolises keskmise suurusega linnas, lootes saada tööotsa, mida ta ei soovi.

Helene hakkab mängima, kuid ei suuda anda ennast Irinale täiesti. Ta kardab kokkupõrget iseendaga. Ta püüab selle tegelaskujuga distantsi hoida. Seejuures

paneb ta tähele, kui vähe ta jutt paika peab, kuigi tõde on ju temas eneses. Selle pärast tunneb ta häbi ning peidab ikka ja jälle pea käte vahele. Rääkides teeb ta ootamatuid katkestusi, räägib peaaegu kuuldamatult tasa. Järsku laskub ta kükakile, ilmselt tahaks kõige parema meelega proov katki jätta ja ära minna, kuid oma marrastunud eneseväärtustunde tõttu ei tihka sellele impulsile kuuletuda. Ta on minu peale vihane, sest ma ei päästa teda sellest piinast, aga kuna ma ei lase tal minna, üritab ennast taas kokku võtta – ta kaigub, väidab, lendleb, räägib lohakalt ja kiiresti, häbeneb seda taas ja peidab oma punetava näo peente kahvatute käsivarte taha – ega pane tähele, et kogu tema õnnetu katse jõuab Irinale lähemale kui see, mida tema taga ajab, nimelt suveräänsele kujutamisele. Tal pole küll veel oma olukorraga distantsi, seetõttu viibib veel vormiandva kujutamise faas ja veel ei saa juttugi olla tegelaskuju valitsemisest (kui ta seda tingimata tahtis), kuid kõige olulisem sünnib siin: ma vaatan pealt noore neiu võitlust iseenda ja ümbruskonnaga; see on traagiline, ebateatraalne, liigutav. Ma näen Irinat, näen Helenet: see on tegelaskuju leidmise silmapilk.

Siin nähtuvad meie elukutse suurim raskus, suurim väljakutse ja suurim luksus. Me ei saa ennast peita, me ei tohi ennast säästa, me peame ammutama omaenda läbielamistest, koguni oma hetkelisest enesetundest.

Me tohime iseennast teemaks teha, me võime ennast tõsiselt võtta, meid palutakse endale nõudmisi esitada, me pingutame ja näeme vaeva.

Meid nähakse, meie häbi eest makstakse tasu. Kõik selle, millega teised inimesed peavad toime tulema varjatult, võime meie teha antud ajahetkel ründavalt oma tegevuse objektiks.

Me võime anda oma mure, oma hirmud, oma viha tegelaskujule ja teha need temas millekski väärtuslikuks, töödelduks, vormisaanuks.

Me taaskasutame oma häda, me teeme sitast kulda.

Vaataja ei tea, millised osad meie tegelaskujudest kuuluvad meile. See pole ka tema asi. Aga päris kindlasti ta tajub, kas me ikka mõtleme seda, mida ütleme; kas me teame, mida teeme.

Me teeme seda tegelaskuju jaoks ja tegelaskujus iseenda jaoks.

Me loome tegelaskujus paiga, kuhu paneme elama iseenda. Me ehitame oma andega silla tegelaskujuni, et teda ligipääsetavaks teha – kellele? Teile. Jah, me teeme seda kõike ka teie, pealtvaatajate pärast, kellel enamasti pole seesugust sublimeerimisvõimalust.

Kõlab armastusloo moodi, või kuidas?

Jah. Minu vahekord elukutsega on saanud minu elus kõige pikaaegsemaks, rahuldustpakkuvamaks ja kindlamaks üldse. Minu elukutse on usaldusväärne partner, kes tiivustab mu fantaasiat, kelle kätte ma usaldan end ammendamatu uudishimu ja kirega, kellele ma ka pärast kriise annan täiel määral krediiti ning kelle juures tunnen end elusana ja turvas olevana.

Mõistagi vajan ma selle partnerluse väljal ka usaldusväärseid kaaslasid. Ma vajan sellise intendandi lugupidamist, kes tunneb ära minu potentsi ja nõrkused; kes toetab mind, viies mind kokku lavastajatega, kes on mulle väljakutseks ja

keda huvitab minu maailmanägemine, kes on valmis kasvatama minu pakutust iseendas paikapidava ja põneva jutustamise vorme. Ma vajan dramaturge, kes suudavad mind uutele mõtetele viia ning kirjeldada, mis sealt välja kristalliseerub, sest tõesti, väljastpoolt nähakse paljutki selgemini. Ja ma vajan kolleege, kellele võin end avada, kuna tean, et nad ei kuritarvita minu avastusi, vaid peavad minust lugu ja tunnevad lõbu minuga mänguliselt diskuteerimisest.

Kõik need kogukonnad muutuvad aastatega pidevalt, on õnnelikke ja õnnetuid armastusi, aga üks asi jääb mulle, pärast paari kihluseaastat kord otsusele jõudnule, kuni surm meid lahutab: abielu oma elukutsega.

...See on niisama rahustav kui häbistav bilanss. Ma pean end õnnelikuks, et võin oma tegevusega ühte sulada. Kuid kahjuks torpedeerib see õnnelik partnerlus lähedasi suhteid, mida ma sõlmin armastatud inimestega. Nemad peavad taluma seda, mida tähendab üks nii selge prioriteet (mis muuseas arenes vastupidiselt minu veendumusele, et inimene peab otsima oma õnne inimeste juurest). Ühegi täiskasvanud inimese jaoks pole ma valmis endast nii palju andma kui oma elukutsele. Ükski inimene pole mulle iial suutnud anda seda tunnet, et ma olen nii õiges paigas, ühelegi armastatule ei suuda ma kestvalt nii palju anda kui temale.

Mis on seal siis viltu läinud?

Teatrinäitlejate tööargipäev jaguneb kaheks pooleks. Tavaliselt teevad nad kella kümnest kolmeni proove, siis on neil seadusega ette nähtud neljatunniline puhkepaus, ja kella seitsmest alates valmistuvad nad õhtuseks lavastuseks. Seaduslik öörahu kestab kümme tundi.

Niimoodi pole see loomulikult kunagi. Ja meil pole ametiühingut – see oleks mõttetu võitlus.

Kes võtab teatriga tegelda, heidab oma eksistentsi kaalukausile. Eraelu ja elukutse, kaks aspekti, mida pole üldsegi nii lihtne lahutada, isegi kui sul on sügavaimalt eluterve suhtumine mängusse, seega võid ennast oma tegelaskujudest igati lahus hoida – nende kahe kaaluvihi tasakaalus hoidmine ilma tuikuma hakkamata on olemuslik ja keeruline ülesanne näitlejale, kes on kohustatud suurimaks hoolikuseks mitte ainult oma ümbruskonna, vaid ka iseenda suhtes.

Puhkeaegadest ei peeta enamasti kinni või ei tajuta neid puhkeaegadena, sest tekste (“Kuidas teil küll kogu see tekst meelde jääb?”) tuleb ju õppida väljaspool proove ja oma rolli ei jäeta produktsioonifaasi ajal uksehoidja kätte – näitlejatel on alati “keegi kaasas”. Järgmise päeva proovide plaan saadakse teada kella nelja paiku. See teeb kõigi asjade plaanimise väljaspool teatrit sõnaselgelt raskeks. Etendusevabadel päevadel tehakse proove kella üheksast üheteistkümneni õhtul. Kui etendus algab pool kaheksa, tuleb alates kella poole kuuest juba grimmis istuda, seejärel kähku *soundcheck*, üksikute stseenide lühike läbiarutamine kolleegidega, kostüüm selga ja – läks lahti. Haigus pole vabanduseks, sest repertuaariteatris pole dublante. Peab olema juba kohutavalt haige ja väga eneseteadlik, et lasta etendusel ära jääda. Mängida

neljakümnekraadise palaviku juures, veel kaks tundi enne etenduse algust ilma hääleta – ometi, kahtluse korral: jah, on see võimalik. Arstidel on kenad pritsid. Teatris pole arstisaladust; teatribüroo on *big brother*, mis tahab kõike teada. Oo jaa, meil on oma isand! Linnast lahkuda või võtta vastu ainult väikene diktoritööotski kohe nurga taga Baieri Raadios on lubatud ainult intendandi poolt alla kirjutatud puhkusetõendiga. Näitlejad peavad olema igal ajal kättesaadavad ja tagasi kutsutavad, juhul kui siiski mõni etendus ära jääb ja nad mängivad asendusetenduses.

Etendused on erineva pikkusega ja enamik näitlejaid istuvad seejärel veel kantiinis, et õhtule hinnangut anda ja “lavalt alla tulla”, et koos klaasike veini juua, ja paljud söövad ka alles nüüd sooja toitu. Enne keskööd ei jõua ma tegelikult kunagi koju. Kõva koormusega näitlejal on palju kaheteistkümne- ja neljateistkümnetunniseid tööpäevi, mis on lõhkemiseni täis intensiivset suhtlemist. Korrapärast puhkust saab korra aastas: mängupaus suvel. Kõik muud vaheajad leiavad aset ilma meieta, mänguplaan ei pea kinni püha- ja pidupäevade ees.

Nii väga kui me selle pärast pingutamegi, on selles elukutses vaevalt korrapäraseid aegu või majanduslikku kindlustatust, rääkimata siis pikaajalistest perspektiividest, ja sellal kui üks kurdab, et ta ei saa piisavalt mängida, koperdab teine, põsed kurnatusest sisse langenud, läbi garderoobikoridoride.

See ebatavaline seotus koos naha ja karvadega, milleks näitleja on kohustatud oma teatri suhtes, on juba nii mõnegi kolleegi pannud põgenema ettepoole – vabakutselisse tööle, mis teeb näitlejast kaubareisija omaenda asjus.

Selle kunstilise vabaduse logistiline organiseerimine pole samuti just lihtne ja finantsiliselt on see mäng panga peale.

Võib-olla hakkate aimama, et säherduse teatrist-hõivatuse ja nii kõva keskendumise korral tööle enesele tekib suur igatsus taganemise järele?

Näitlejaelukutse on väga sotsiaalne töö: kindlas taktis kuuest kuni kaheksa nädalani võtame tegelda uute kaasvõitlejate, lugude ja tegelaskujudega. Korrapäraselt kaome akendeta ruumidesse, jätame päevaaskeldused unarusse, jagame veel pärast pikki õhtuseid proove ja etendusi oma vaba õhtut kantiinis, jagame omavahel ka oma muresid. Me huvitume. Proovide jooksul muutub suhtelise juhuslikkusega kokku otsitud ansambel ühtseks kambaks. See lähedus pole teeseldud, vaid on vahend eesmärgi saavutamiseks. Minu igatsus püüdleb täielikult mängu suunas, hakates vastu seotusele ikka ühesuguste oludega. Näitlejad on suured armastajad ja truudusetud tomatid. Ma olen õnnelik, et töötasin ikka kindlalt angažeerituna. Aastate pikku tekib kestav ja mõnikord peaaegu sõbralik vahekord kolleegidega, kes mind osalt piinlikkuseni täpselt tunnevad. Üheskoos elatakse läbi nii palju asju, mis ei lase end pikemata maha raputada ja millega tahaksin ka vaikimisi edasi tegelda: üleöö küpsevad mõtted, stseenilised fantaasiad, mille kutsun esile unes, kriitika, mida teen endale poolunes – nii palju, mis pole üldse jutus edasi antavad! Ja nii sünnib korrapäraselt, et koduteel jään ma vait...

Oma partneri nagu ka sõprade jaoks pole mind proovide ajal lihtsalt olemas. Selle jaoks on erinevad sõnad, näiteks “montaažil” või “tunnelis”.

Meie tegevuse kogu rikkus, tüdimus, võitlemine ja armastamine ja kannatus ja sädelemine, häbi, julgus, õnn ja kurnatus – miskit sellest ei saa jagada inimesega, kes pole “juures”. Kestev arusaamatus on see, et kuna ma olen valmis intensiivselt mänguga tegelema ning kuna minu instrumentideks on sisseelamisvõime, andumus ja tähelepanelikkus, siis pean ennast sotsiaalselt eriti pädevaks olevuseks. Kuid kellega ma oma asju arutan? Tegelaskujudega paberil – ja tänu jumalale ei suuda nood ennast kaitsta! Kõik oma *soft skill*’id pühendan ma tiimile, mis pärast tormilist keskendumist läheb taas nelja tuule poole laiali ja siis, teispoole etendusi, ei taha üksteiselt rohkem midagi.

Pärast esietendust paistab kõik kummitusena: mulle veel viimasel nädalal nii lähedased olnud kolleegid mööduvad minust nüüd väsinult viibates ja istuvad, nagu minagi, koos teiste kaaslastega kantiinilauas.

Lõpuks jäävad ebamääraseks ajaks alles ainult mina ja minu roll. See on üsna ühekülgne ühendus, milles ma joone all kohtan ikka jälle ja kõige küllasemal määral iseennast – see enesekesksus on nii-öelda ametihaigus, kuid vahest ka põhjapanev motivatsioon, et see elukutse valida ja talle truuks jääda...

Igal juhul on see hiigelsuur solvang inimestele, kes on valmis selle asotsiaalse kokkuleppe koormat kaasa kandma. Mu tütar küsis mult kahe ja poole aastaselts ükskord, olles mind kaua ja pikalt silmitsenud: “Emme, kas sa oled seal sees?” Puhuti jätan oma perekonna üksi veel ka siis, kui olen temaga koos. Ühteaegu olen kohutavalt sõltuv neist inimestest, kes ootavad mult iga päev midagi ja võtavad mind kaissu. Poleks mul perekonda, oleksin talumatult üksik naine. Pärast varakult lahutatud abielu ja sellele järgnenud nurjunud perekonnarajamist olid mu perekonnaks mu mõlemad lapsed ja mina. Oma eraelulise kõlbmatuse eest maksin ma aastatepikkuse kahes vahetuses lastehooldamisega, aga lapsed maksid peale. Praeguseks on meie ellu sattunud see mees – mitte teatrist – koos oma pojaga ning ta teeb mu elu selgesti magusamaks ja kergemaks. Lastehoolduskulud on langenud 1200 eurolt peaaegu ei millelegi ja ta keedab mulle veel keskööl oivaliselt. Ta ütleb mulle meelitusi isegi siis, kui ma näen välja nagu vesi, piim ja sülg. Ta armastab mind sellisena, kes ma olen – kes iganes see tema silmis olla võibki... Lisaks leian tema juures alati avatud kõrva. Ta on minuga väga kannatlik, see hoolitsev sõber, kes uinub öösel tumma ja kurnatud olevuse kõrval ja tahab jälle kord oma suhtest rääkida, aga ei jõua selles krooniliselt puile ega maile.

Ma räägin oma sõbrast nagu mõni teie hulgast oma naisest, kas pole nii? Meie õnn on habras ja see ei tulene temast.

Uskuge mind (või küsige temalt): näitlejannasse armuda on kerge, aga koos temaga elada pigem siiski raske.

Näitlemine nõuab teatud kvaliteete, mis ei tule eraeluõnnele alati kasuks. Nagu Max Reinhardt juba ütles, on näitlejad paljastuskunstnikud. Asi pole vales, vaid tões tema paljude nägudega. On nii palju võimalusi, kuidas

reprodutseeritavalt tõlgendada mõnda situatsiooni või iseloomu, et mõnikord tunnen ma ise võõrastust, kui leian kõik need tahud endas eest!

Kui aju ja hing on juba kord selliseks haardeulatuseks häälestatud ja kõigi tundeseisundite eristamine hästi käes, siis kogetakse ka argipäeva üliväga erinevalt. Ja nii tekitab see kõigis osalistes segadust. Minu analüütiline läbielamisvõime ei tee mind just argielukõlblikuks. Kui ma pean endalt vahel küsima, mis on siis nüüd minu algomaseim impulss, mõjun ma oma lähimatele ligimestele tõenäoliselt ennekõike tujukana. Aga samas kui mõnel tujukal lihapoemüüjal sõimatakse lihtsalt nägu täis, tahan mina, et mind mu vaevanõudvate kaprioolide pärast armastataks, austataks ja hellitataks. Kas teadsite, et ringi käib kuulujutt paragrahvist, mille kohaselt näitlejaid peeti kuni neljaks tunniks pärast etenduse lõppu vähenenult süüdivaks? Mitte ilmaasjata pole meie töö nimeks "draama". Minu aju jaoks pole vahet, kas ma armastan, kannatan, hõiskan, riidlen kodus või laval. (Just tahtsin kirjutada "suren", aga siin jõuame vist mingi piirini...)

Rambipalavik on ehtne palavik, enamasti saadetud kõhulahtisusest. Kui ma end laval ära kurnan või vigastan, siis on see mõistagi minu keha, mille ma siniselaigulisena koju tassin. Laval nuttes nutan ma tõepoolest ja minu aju registreerib piinatuna mu meeleheidet. Õnn tükis on tõeline õnn. Kui ma mängus armun, siis kihutavad mul kõhus ringi endorfiinid, ja kui ma truudusetu ära nean, vabiseb mu kolp adrenaliinist.

Jah! Tõeline mäng on ehtne läbielamine!

Kahjuks ainult ei esine teda elus, pole eesriiet, lavalt lahkumist.

Ülirikas ja ülesärritatud, tahan ma kodus rahu saada ("Ma sain just teada, et olen rase, ja siis lasti mind kohe maha! Kas ma ei või isegi rahu saada?") ja pärast kõiki intiimsusi draamas vajan ma vaevalt kindlakstehtaval määral intiimsfääri ja distantsti ("Ära pane pahaks, aga täna mul juba oli üks armastusstseen. Neli tundi pikk.")

Jah! Teater pole elu. Seepärast ta ongi nii rahuldustpakkuv!

Ja (näitlejate väljamüük: kõik peab kaubaks minema!): ma ei saa varjata, et nüüd läheb asi õige ebameeldivaks. Minu meelest olete teie, üks-ühele-inimesed, nii väga kui ma teid teie ühetähenduslikkuse pärast imetlengi ja teis kindelolekut vajan, oma ettearvatavuses kohutavalt igavad! Mina leian, et rohkem inimesi peaksid olema sellised nagu meie, näitlejad! Riskivalmis, labiilsed, nõudlikud, ekstreemsed, armastavad, ranged, kadunud ja asendamatud! Elamine tähendab surema õppimist! Ja kuna nii vähe teisi inimesi seda oskab (ja kui juba, siis ohvrina), siis ripun ma meeletult oma kolleegide küljes (lubagu mul kasutada Hans Christian Anderseni): nende näkkide küljes, kes võrgutavad ja keda kunagi päriselt kätte ei saa, kes ratsutavad vahusel laineharjal ja sukelduvad sügavusse, kes kannatavad ülekohtu, piina ja kodumaatust, et lõpuks olla hing!

Kas soovite veel?

Hüva... säherdused lõõmavad kõned võivad ka naeruväärselt mõjuda ja võib-olla kinnitavad teie eelarvamusi näitlejate kohta. Näitleja – see on sillerdav, aga kuidagi ka äraspidine elukutse, mida peavad lõdva püksikummi eegomaanidest vabamõtlejad. Või nagu üks lahke daam mulle kunagi ütles: “Teil on ikka ilus hobi küll! Ja mida te päeval teete?”

Kõnelustes oma elukutse kohta rõhutavad paljud näitlejad oskuste aspekti, rääkides palju ka professionaalsusest. Minu silmis iseloomustab professionaalset näitlejat suurel määral koormusetaluvus, iseseisvus, uudishimu, mängurõõm, distsipliin, usinus, vastutustunne ning tiimi- ja suhtlemisvõime. Lisaks kuulub minu silmis tema kohuste hulka tunda laialdast kultuurihuvi ja oma taldrikuservast kaugemale vaadates tegelikkusega kontakti hoida.

Niinimetatud oskuste aspekt tähendab keha ja hääle valitsemist, teadmisi dramaturgia ning erinevate esteetikate valdkonnas nagu ka teatavaid tehnikaid, mis võivad näitlejal aidata mänguhoogu sisse saada.

Jämedalt öeldes on olemas kaks teed: liikumine seestpoolt väljapoole ja liikumine väljastpoolt sissepoole.

Esimese liikumise puhul otsib näitleja ühenduspunkte iseendas. Ta nii-öelda salakütib oma isiklikus kogemuses, mille omistab siis tegelaskujule.

Ma selgitasin teile seda Helene näitel. Sellega on tegu Lee Strassbergi kuulsal *method acting*'ul oma *sense memory*'ga. Oskused tähendavad sel juhul ka suutlikkust isiklikku sfääri isoleerida, seda iseennast ohustamata pruugitavaks teha – mis ei tähenda midagi vähemat kui psühhoatilise seisundi manipuleerimise võimet.

Teine tee väljastpoolt läheneb tegelaskujule kvaasi tema fenomenoloogia kaudu: kuidas inimene kõnnib, millise hoiaku sunnib talle peale ruum selles liikudes, kuidas ta räägib, kuidas välja näeb? Sellesse valdkonda kuulub ka iseloomulike detailide nähtavakstegemine: kas tegelaskujul on loomuhooni, mis oleksid tõlgitavad erilisse põhimotoorikasse? Siin on erinevaid abinõusid, mida mõned näitlejad meeleldi kasutavad, näiteks loomade jälgimine ja jäljendamine, aga sageli piisab ka inimestest. Tähtis on see, et ühtki neist tehnikast ei kasutata kunagi puhtal kujul ega rakenda neid teadlikult ükski rutiiniga harjunud näitleja. Kõige rohkem meeldib mulle võrdlus hea kokaga. Ta tunneb oma materjali ega ole enam retseptis kinni. Ta teab kogemusest nii palju konkreetseid asju, et on välja arendanud usaldusväärse vaistu. (Kuid muidugi võib temalgi vahel midagi nihu minna.) Ma otsustan vaistlikult, milline tükk vajab millist lähenemist. Liati pole ma ju üks! Režii, dramaturgia, kostüümid ja lavakujundus, samuti kolleegide katsetused annavad mulle tihti väärtuslikke osutusi ja ärgitusi. Ükspuha mis teed mööda ma tegelaskujule lähenengi, lõpuks on see ikkagi segu paljudest komponentidest. Seesusest pole mingit kasu, kui ma ei leia selle jaoks adekvaatselt vahendavat vormi, ja puhtväline kujutamine on loogilisel viisil tühi – nagu ka publikuread, kui olla nii julge, et pakkuda publikule midagi tühja. Oskused on elukutse alus. Ja nagu igas elukutses, ootate õigusega, et need oleksid olemas.

Kas jaksate veel?

Sain oma *cum laude*-diplomi 1998. aastal Berliini Kunstide Ülikoolist. Mis kasu mul sellest on?

“Näitleja” elukutse jaoks pole ühtseid lähenemisreegleid ega õiguslikku kaitset. Igaüks tohib ennast näitlejaks sõimata. Ma ei taha kedagi solvata, aga vahest olete end ise täiesti teistsugustes seostes juba näitlejana tajunud?

Näitleja on samastumiskuju mitte ainult neis rollides, mida ta kehastab.

Sellega on ehk ka seletatav, et komplimente näitlejaile täiendatakse meelsasti usaldusliku osutusega, et “Olen ju minagi kord juba laval seisnud!” – jõulusõimemängus, kooliteatris – või ehk on keegi mõnes teises elus isegi tõsiselt tegelnud mõttega, : “Teen sellegi ära!” Bürooametnik, kes peab korrapäraselt *power-point*-presentatsioone tegema, teab liigagi hästi, mis tunne on olla rambipalavikus, ja ettevõtja mängib panustega, mille kaotus võib ta elu hukka saata.

Paljud inimesed arvavad, et näitleja-olemine tähendab eeskätt otsust olla seda avalikult.

Ega see tänapäeval nii vale enam polegi: televisioon sugereerib, et igaüks on potentsiaalne superstaar, kes peab ainult julgema pimedast välja tulla. Meid ujutatakse üle imitatsioonide abitute imitatsioonidega – ja ometi leidub alati inimesi, kellele me anname rohkem kui Warholi kuulsad viisteist minutit kuulsust.

Ma seisan Tom Lanoye tükis “Atropa” laval Klytaimnestrana – võideldes, ulgudes, trotsides, mõrvates. Õhtu jooksul ütleb Klytaimnestra: “Ma ei ole Klytaimnestra” – ja iga kord käib minust jõnks läbi. See lause on nüüd tõepoolest kogu õhtu tõeseim, aga kuidas öelda seda nii, et mind ka usutaks? Ma ju tõesti pole Klytaimnestra, nii et selles punktis ei saa mind valetamises süüdistada. Aga publik kuuleb, et mitte ainult Klytaimnestra ei distantseeru enesest, vaid ka mina tahaksin selles kohas osutada, et meie, näitlejad, pole kunagi see, keda me kujutame, ja et me teame seda. Mängus läheneme tegelaskujudele, kuid me teame alandlikult ka kuristikust meie ja nende läbielamismaailma vahel, mis jääb ületamatuks – nii nagu tegelaskujud ja inimesed on alati teadlikud iseenda kujutamisest – ning see lõhe minu ja mu rolli vahel, mis on minu mänguruum, jätab teilegi hulga (kuidas seisabki kalendri viimastel tühjadel lehtedel?) “ruumi oma märkmeteks”.

Järgmisel õhtul arutab René Polleschi ansambel postmodernset teatrit tükis “Teie päris suured teemad on kadunud”. Võluvalt lõdvas segus hüsteeriast ja teravmeelsusest jätvavad nad hüvasti samastumisteatriga, pilkavad näitleja võõrandumist ja osutavad sellele tegelikkusehetkele, mille soosingust loobumine tähendab hooletust. Nii drastiliselt kui nad teevadki puhta töö kõigi näitlemismüütidega, ei küsi nad tegelikult midagi muud kui Franz Kafka oma kirjas Oskar Pollakile: “Kui Sa seisad minu ees ja mulle otsa vaatad, mida tead Sa siis neist valudest, mis on minus, ja mida tean mina Sinu omadest. Ja kui ma Sinu ette maha viskuksin ning nutaksin ja jutustaksin, mida teaksid Sa minust siis rohkem kui põrgust, kui keegi jutustab Sulle, et seal on kuum ja kohutav.

Juba seepärast peaksime meie, inimesed, seisma üksteise ees nii aukartlikult, mõttlikult, armastavalt nagu põrgu sissepääsu ees.”

Kõik see leiab aset ühel ja samal laval ning üks ja sama publik võtab lõbuga osa kõige erinevamatest mõttealgetest ja kujutamismvormidest. Me elame kireval ajal, mis on välja arendanud suure kogemuste ja võimaluste paleti ning seda ka kasutab. Ühes kohas vajab ta virtuoose, teises on profimõiste sõimusõna. Ja ühteaegu on kõik need vaidlused võimalikud ainult koolitatud personaliga.

Kui ma kuulen kunstihallis Pollocki, Kandinsky või Beuysi ees mõnda küllastajat küünitsemas: “Seda oskan minagi!”, siis tahaksin talle kõige parema meelega vastu kõrvu anda: “Ei, seda sa ei oska! Uneski poleks sa selle peale tulnud!” “Kunst tuleb oskamisest” [Kunst kommt von Können], oli meie õpetajatel kombeks meile öelda, ja meie keerutasime salamisi silmamune, sest tundsimme end ometi lähemal Schönbergile, kes ütles, et kunst tuleb pidamisest [Kunst kommt von Müssen]. Aga sellest peale, kui mu elukutse pole enam ainult kirk, vaid on saanud mu tööks, võin ma öelda, et iga abstraktsioon peab pärinema konkreetsest muljest ja vajab vormilist juhtmõtet, muidu on see seosetu käkerdis. Nii on lood ka näitlemisega. Näitlemine on kunst. Näitleja on omaenda tööriist, omaenda instrument, omaenda lõuend. Avalikult seista, kõndida, rääkida oskab igaüks, kes tunneb, et on selleks kutsutud. Aga kuidas ta seda teeb? Miks teeb ta seda sel hetkel just nii ja mitte teisiti?

Igas kunstivallas on autodidakte, kes ei vajanud koolitust, et veenda. Anne, mida ükski kool õpetada ei suuda, on kuulus “aura” – ähmane pimestav mõiste, mis lisaks kirjeldab midagi, mille hindamine allub vaatleja subjektiivsusele. Kuid näitleja võib õppida selle auraga manipuleerima, töötama selle kallal tehniliste nõksudega, mõtteliste ja emotsionaalsete peenrakurssidega. Hea näitemängu alused on teadlikkus sündmustest, kaartest ja perspektiividest, suur tähelepanelikkus kogu teose, tema dramaturgia, dünaamika ja esteetika suhtes. Näitlejaoskuste valdamine ulatub palju kaugemale mõne vea elimineerimisest s-i hääldamisest ja keha valitsemisest, ning selles on mõttelised, psüühilised ja füüsilised protsessid, mis saavad vaatajale nähtavaks otsusekindlas kujutamises. (See võib olla ka mängu enda küsitlemine.) Rakendatud vahendid võivad seejuures olla täiesti erinevat laadi, niikaua kui nad on sisuliselt adekvaatsed. Mõne näitleja tehnilised võimed resp. puudused tõestavad end kõige ilmsemalt laval. Otsekohe saab selgeks, kas ta kõidab meie tähelepanu ja kas me tahame ning suudame tema impulssidele järgneda. Samuti selgub peagi, kas ta tuleb toime sellega, et teha meile ligipääsetavaks see sotsiaalne võrgustik, milles ta tegutseb, ja selle konfliktid. Me kuuleme, kas ta räägib arusaadavalt, võib-olla veel eriti intelligentselt või virtuoosselt.

Kõike seda peab näitleja valitsema ka kaamera ees, ehkki nende kvaliteetide väljendamine peab saama subtiilse kuju, mille otsa komistab nii mõnigi lavakangelane: liiga selge rääkimine, liiga palju žeste ja miimikat mõjuvad kinolinal kunstlikult ja ebausutavalt – vähemasti televisioon ei taha ilmselt midagi tungivamalt kui näidata asju nii loomulikult kui võimalik.

Erinevatel meediatüüpidel on erinevad suhted vaatajaga. Mõne teatri parteris, lavaeluka lähedal, tunneme end otsesemal moel välja kutsutuna ja paradoksaalsel viisil ligipääsmatumana kui kodus teleka ees. Harva teeskleb televisioon kunstilist esteetikat. Võttepaigast kuni kostüümini omistatakse väärtust usutavusele. Filmitegemise tehnilistele tingimustele tuleb tänu võlgu olla selle eest, et näitlejate küündimatusi on kergem varjata. Lühidad fookustamised, kaamera poolt määratud perspektiivid, palju lõikamist ning võimalus ruumis ja ajas hüpata teevad näitleja rattakeseks tehnilise aparatuuri masinavärgis ja nõuavad talt pigem palju kannatlikkust, mäletamisvõimet ja spontaanset mängurõõmu kui võimet, et vaatajat üle pika mäekuru juhtida. Samuti pole tootmistingimused sellel rahanõudval alal tavaliselt võrreldavad sellega, kuidas teatriproovides lihvitakse nädalate pikkuselt karakterite ja situatsioonide kujutamist. Need tegurid võivad süüdi olla selles, et televisioonis tegeldakse peaaesjalikult *type-casting*'uga, kus näitekunst muutub teisejärguliseks kriteeriumiks: tüüp peab paika pidama, siis mängib see end peaaegu ise. Tegelikult ei mängi see vahel enam üldse, vaid on, mis ta on. Näitleja kui *ready-made*.

Miks peaks ta teemaks võtma oma erinevuse tegelaskujust? Vastupidi, näitleja defineerib rolli. See keha on nüüd komissarikeha, leppige sellega, et ta räägib pudikeelt ja ta kehas on nii palju pinget nagu kel tahes tühisel tegelasel tänavalt! Ta ei pea seda pudistamist enda jaoks isegi välja mõtlema – ta lihtsalt räägib nii! Väga sümpaatselt, väga tuttavlikult, väga teadmatult. Publiku asetäitjaks võib ju olla igaüks, keda publik selles funktsioonis aktsepteerib (seesama publik, mis veel eile oli Kammerspieles, ei tule täna ilmselt mõtte peale, et teleprogrammi mitte aktsepteerida) – ja kes võiks normaalset inimest paremini esindada kui normaalne inimene kõigi oma väikeste veidruse ja küündimatustega? ...Nojah, inimene, kes ei usu, et normaalne inimene olemas on. Kes näeb erinevusi, armastab neid ja tahab neid näidata. Kunst suudab seda!

Kunstil aga pole enam otsa ega äärt ja näitekunst on koguni mõnele näitlejale kahtlaseks muutunud. Ma tunnen nimekaid, muljetavaldavaid näitlejaid, kes – ehkki nad ise on meile usutavalt näidanud, et see pole nii – tajuvad tegelaskujude mängu võõrastustäratava ringiminekuna ja kes keelduvad edasigi tegelaskujusid mängimast. Neid huvitavad veel üksnes situatsioonid – muuseas, see on erinevus, mida publik tõenäoliselt vaevalt märkab, niipea kui nad kostüümis mõnele lavale astuvad.

Ma võin seda otsust aktsepteerida. Tõsi, see viib meid veel ühe meie tsunffi esindaja juurde.

Too ei taha üldse näitleja olla, mis tema jaoks tähendab inim-masinat. Ta ei taha painduda. Talle piisab tema ise olemisest ja ta on kindel, et oma selle-päeva-vormi näitamisega teeb ta publikule suurima mõeldava kingituse – ükskord näha ehtsat inimest!

Terved õhtud põimuvad väänkasvudena tema väljamõeldiste ja keeldumiste ümber. Tavalist kujutlusvõimet lõhustavaid aineid neelab tema nagu tolmu ja

sülitab need taas välja, täis vastumeelsust ja üleolekut. Küsimus pole selles, mida tema võiks ainele anda, vaid: mida annab aine temale? Dramaturgilised kaared ei lähe talle korda, kui need ei kaardu tema ümber. Sundivas laadis tuletab ta meelde, et see hetk pole mingi mäng, seega vale, ja et tema pole mingi teenistuses olev tola, vaid mees, kes pöörab selja kunstlikkusele ja pistab rinda tegelikkusega.

Kunstlikud kolleegid tema selja taga seisavad sellal täiesti reaalselt endal jalad kangeks, partneri puudumise tõttu on nad otsekui sunnitud mängus vahet pidama. Seda sorti enesekujutajaid võib igal õhtul olla ainult üks. Nagu meteoriit on ta siia paika paisatud, et pärast kõige kõrvetavama kiirgusjõuga etendusi maha jätta põlenud maa. Ülejäänud trupp hoidub võimalust mööda igast kapriisusest ja püüab kraatri ümber maad harida. Proovidel kuulavad dramaturg ja lavastaja kannatlikult tema sõnavalinguid, leppides ebakindlalt ja alandlikult iga tema hüsteerilise ja hüpohondrilise purskega. Ta ei löö kaasa, ta tuleb selleks, et asjale, mis tänu tema tihtilugu üleolevale diivalikkusele seisab savijalgel, kroon pähe panna.

Te märkate, et mina kui pastoritütar võin selle peale väga vihaseks saada. Niisiis küsin ma endalt: mis teeb selle asotsiaalse tüübi tänapäeva teatrile nii asendamatuks? Miks talutakse ja austatakse seda *enfant terrible*'it koos kogu tema lõhkejõuga?

Tema olemuse ettearvamatus tekitab meis tõepoolest sageli tunde, nagu näeks me *live*-elamust, mis sellises vormis iial ei kordu. (Siiski, kordub küll – tema järgmisel *performance*'il, sest ta ei pääse ju oma nahast välja.)

Oma tagasihoidmatus eraldumises annab ta end meie käsutusse anarhia näidisobjektina. Läbinisti kategoriseeritud maailmas esitab tema meile, kuidas järjekindlalt panna end iga rastri ette põiki ja nõnda mitte kunagi kukkuda läbi meie süsteemi kitsastest võrgusilmadest. Ajal, mil sobitumine on vooruseks saanud, demonstreerib see üksikvõitleja kompromissitut individuaalsust. Kõik selle võtab kokku sõna, mis oma pühalikus suvalisuses on saanud kõige urbsemaks löögiriistaks: autentsus!, meelsasti nimetatud ka napiks autentsuseks – minu jaoks on see veel ainult oi-oi-sõna.

Minu pahameel: oi-oi-sõna on võltsiks muutunud!

See paljutsiteeritud ja äraleierdatud autentsusemõiste ei kirjelda meie elukutses enam ammugi näitleja objektiivset originaalsust, vaid tema subjektiivset mõju publikule – mäng mõjub, *paistab* olevat autentne.

Tänapäeval on "autentsus" üks neid odavaid fraase, mida põlgas juba Max Reinhardt. See fraas siin peab mõjuma mittekohaldununa, kuid ometi kosib ta rohkem vennastumist publikuga (mis tegelikult on samuti hoopis teistsugune, ainult ta saab seda harva olla) kui et mõnes asjas põhjani minna. Selline hoiak pole mitte ainult asotsiaalne ansambli suhtes, mitte ainult räpakas ainete osas, mis kõik võivad meile veel midagi õpetada – see teeb end vabamõtlemise järele januneva publiku juures valjul viisil sõbrameheks ja sisimas osutub millegi kinnitamiseks. Kinnitamine aga pole kunsti ülesanne.

"Autentsus" on muteerunud kõige mittekohaldunu koodiks ja see esimesel pilgul dešifreerimatu isepäisus saanud mõne näitleja poosiks – moepoosiks,

mis varjatud lipitsemisega peab rahuldama autonoomseid ihasid publikul, kes kannatab oma puuduliku individuaalsuse käes.
Poosid aga on jäigad, nii virulentsed kui nad paista võivadki.

Näitlejad ei tohi tarduda.

Elu ja mäng on dünaamilised protsessid, millega tuleb alati uuesti rinda pista. Kui näitlejas on midagi äraostmatult usutavat, siis on see ärgas ja andunud situatsioonide läbielamine, siiras enese-kõrvalejätmine. Seda teeb näitleja mängus, ta mängib elu, ta elab mängus, mida ei tule ära vahetada teesklusega. Ta teeb seda ühe sotsiaalse struktuuri seltskonnas, kokku sattudes ansambli ja publikuga. Ta julgeb anduda, õigesti olla, välja loodida arusaadava ja tajutava piirid, ära tunda nurjumine ja lünk ning avada oma vahekord nendega. Potents ilmutab end alati ka selles, kuidas kohelda suutmatust. Solipsistlikud poosid ei jäta selle kõige jaoks ruumi.

Ma usun teatrisse, etenduse ravijõudu, teatriloojate ühtekuuluvusse. Ma usun ühisesse kasvu, dialoogi, pingutusse millegi nimetamisväärse pärast. Ma usun soojuse tekkimisse hõõrdumise teel ja millegi ületamatu ning kujutamatu tõestamise siiralt täispühendumist nõudvas, endast kaugemale osutavas mängus.

Tõlkinud Mati Sirkel

Wiebke Puls (1973) on Münchner Kammerspiele näitleja. Mängis lavastuses "Ilona. Rosetta. Sue" (lavastaja Sebastian Nübling) Sue rolli.

Tere ja õnnelikku ning jõudsat uut aastat!

Tõlge on valmis ja FIE-arve samuti. Millal soovite teksti saada (elektrooniliselt) ja kuhu jätan arve, vahest jälle NO-valvelauda?

Palun vaadake tekst üle ka mõnede terminoloogiliste spetsiifikumide osas.

Kohati päris huvitav (mulle muidugi), aga sellist elu ma küll elada (või jagada) ei tahaks.

Kõikseparemat,

Mati Sirkel
10.01.2014

Kuidas sina leidsid tee kommunikatsiooni, inimestevahelise suhtlemise uurimise juurde?

Ma mäletan, et mu ema rõhutas väga sõna rolli. Ma olin vist kolmene või neljane, olin kellelegi halvasti öelnud, ja sain ema käest loengu, kus ta ütles muu hulgas, et sõna võib sõdu põhjustada.

Ja teiseks, ja ma ei tea, kas sellel on mingi seos järgnevaga, aga ma kasvasin üles Tartus ja minu tänaval elas päris mitu eri rahvust, kellega tuli suhelda. Mul oli näiteks suhteliselt pidevalt valmidus mingisse seisu sattuda. Iga päev, kui ma õue läksin, teadsin ma, et õhtuks võib kellegagi kakluseks minna. Muide, kui ma selle community kuttidega kusagil mujal kohtusin, siis me kuulusime justkui ühte, olime samalt tänavalt – suhteliselt jabur, et paari kilomeetrise nihkega muutud vaenlasest sõbraks.

Mõlemad kirjeldused viitavad suhtlusele kui konflikti ärahoidmisele ja kommunikatsioonile kui katsele hoida ära viga.

John Durham Peters on kirjutanud väga hästi, et kommunikatsioonivea ületamine on tänase päeva unistus ning et seda viga nähakse igal pool, aga võib-olla minnakse sellega ka liiale. Viga peaks ju olema kõrvalekalle “normaalsusest” ja kui me arvame, et meie kommunikatsioon ongi ainult kõrvalekalle normaalsusest ning leiutame vahendeid, et seda ületada, siis me võib-olla ei märka, et küsimus on hoopis “normaalsuses”, mitte veas.

On olukordi, kus viga tuleb ületada, ja on olukordi, kus see on ise väärtuslik. Kunst on aru saada, millal teha mida. Ja lahendused on inimeseti erinevad, sest inimeste väärtused on erinevad. Häire ületamine on tänane põhilubadus, aga seda ei ületata ju kunagi: mida rohkem ületada proovitakse, seda rohkem on probleeme. Lõpuks võtad tablette või kasutad uusi äppe, et kommunikatsioon oleks tõhusam, aga ega tegelikult midagi paremini pole. Vea- või häirekeskne lähenemine on muide väga mõjutatud algas 19. sajandil alanud kommunikatsioonitehnoloogilisest revolutsioonist. Häire või müra on inseneri jaoks alati sees, aga häirevaba kommunikatsioon võib-olla ka absurdne.

Mis mõttes?

Visates välja häire, viskad sa võib-olla välja selle, mis inimene on. Viskad välja selle, mis ta üksi olles oleks – viskad välja tema individuaalsuse. Häire ei ole tegelikult midagi muud kui märk, et on olemas eraldi inimene. Lapsepõlves oli küll tunne, et kui kuradi venelasi ei oleks, oleks hea, aga kas ikka oleks? Sallimatuse asemel oleks ju mõistlikum olla võimeline suhtlema. Ma olin näiteks suhteliselt arg. Võttis aastaid, kuni julgesin klassi kõige ilusamale tüdrukule üldse

läheneda. Ma mäletan, et lugesi isegi raamatut "Maailmavalitseja" ja seal on üks tüüp, kes sugereerib teisi: ta leiutab kiire, millega saab inimesi telepaatiliselt mõjutada. Jess. Ühesõnaga, ultimatiivne sõnumiseadja. Ma mäletan, et umbes kolmandas klassis püüdsin ma välja tuletada selle masina skeemi, et masin valmis ehitada.

Õnnestus?

Komponendid olid küll lihtsad, aga ma ei saanud neid kahjuks kõiki kätte. Stanfordis on muide professor, kes tegi turupõhist uuringut, kuidas on kõige parem leida elu parim suhe. Tegelikuses on aga väga suur osa suhtest selleni jõudmine ise. Kui sulle tuleks suhe kätte nii, et sa valid nappu yes/no, siis pole see ju sama suhe, kui sa oled seda proovinud arendada, võtnud julguse kokku, kogenud juhuseid. Seda äpiga ei lahenda.

Aga kui mõelda kommunikatsiooni peale mitte kui vea, vaid distantsi ületamise vahendina?

Füüsilise distantsi ja kommunikatsiooni lahutamine on inimkonna suurimaid ja mõjukamaid leiutisi. Sellega on siiani raske harjuda. Ühest küljest tuleb televiisorit või skaibi videoakent vaadates alati meeles pidada, et me ei vaata inimest, vaid ekraani. *Medium is the message* ja see ekraan pole ainult inimene, vaid ta on ka midagi muud, midagi lõputult võõrast. See, mida me ekraanil näeme, on kummituslik illusioon. Nii et ka siin näeme, et füüsilise distantsi ületamine toob kaasa omad mured.

Teisest küljest, jah, tõesti, on võimalik nende seadmete abil luua mingit sorti lähedust, kujuteldavaid kogukondi. Panna inimesi uskuma, nutma, naerma, vihastama. Seadmetest ja kahjuks ka nendega seotud kummitustest on saanud meie närivõrgustiku osa, nagu McLuhan ennustas.

Kui aga rääkida distantsist ülekantud tähenduses, siis tegelikult on väga selge, et kõige paremini läheb siis, kui teed pingutuse, mis on suunatud iseendasse. Kui sa muutud ise milleski paremaks. Üheks PR-filosoofia lähtekohaks, mida kiputakse unustama, on tõdemus, et kõige tugevam argument oled sa ise ehk see, mis sa ise sisuliselt oled. Nii saavad alguse ka kõige paremad kampaaniad. Kui sa ise oled sisuliselt tugev, siis on väga lihtne ka sõnumit ehitada, aga kui oled nõrk, ei ole ka sõnumit millelegi ehitada või võib osutada võltsiks, nii et tema ülalhoidmiseks on vaja eriti palju jõudu.

Millest tuleb, et PRi loetaksegi tavaliselt valetamise instrumendiks?

Jah, nii ta on. Filmides on PR inimene näiteks reeglina väga halb tegelane. See sobib arhetüüpse kujutlusega, et nõunik on varjus ja teised on tema marionetid. Kuna sa oled niiditõmbaja, siis oled ilmselt varjus ja ilmselt on sul mingid teised kavatsused, kui avalikkusele tundub. Muide, paljudele PR tüüpidele säärane kuvand meeldib, neile meeldib tekkiv mulje, et nad teevad pidevalt spinne.

Miks neile meeldib väljendada seisukohta, et kommunikatsioon on pettus ja mitte isikliku arengu väljendus?

Neile meeldib rõhutada oma rolli. Neile meeldib öelda, et nad suudavad ühiskonda manipuleerida. Tegelikult on PRis tohutult palju õnne. Samamoodi nagu finantsturgudega: kui sa teaksid tuleviku arenguid ette, oleks sa kõikvõimas! Aga kõik teevad vigu. Mõned on tõesti edukamad, nad suudavad olukordi paremini analüüsida, aga suuresti on kõik edulood hiljem takkajärele konstrueeritud ja tahetakse näidata, et “nii pidigi minema”, mitte et kommunikatsioonis oli määrav osa õnnel ja riskil. Kui keegi arvab, et ta teab kõike ja annab selle põhjal nõu – siis on vead väga kerged tekkima. Ka “Ühtse Eesti” puhul on takkajärele väga kerge rääkida, kui vägev see kõik oli, ent tol hetkel oli asi ikka väga kanajalgadel ja ainus, mis seda üleval hoidis, oli see, et me olime nii hingega asja juures. Kohe, kui oli võimalus midagi teha, olime me valmis reageerima, midagi tegema, aga need võimalused ei olnud tihti meie tekitatud ja me ei olnud neid ette näinud.

Oma mõju kommunikatsiooni negatiivsele stereotüübile on avaldanud muidugi ka Goebbels ja Machiavelli.

Nemad räägivad kommunikatsioonist kui võimu koondamise vahendist, sina oled pigem rääkinud ja kasutanud ka teadmisi selleks, et võimu lahustada, laiali jaotada.

See on tegelikult sama asi: kes näeb võimu koondamist, kes laialijagamist, aga võim on üks ja sama. Kui oled demokraatlikuma mõttelaadiga, siis hajutad meelsasti laiali, ja kui oled autokraatlikum, koondad enda kätte. Aga sa ei ole Goebbelsi vastand selles mõttes, et sa räägid ju ikkagi samast asjast. Sa oled Goebbelsi vastand selles mõttes, et tahad erinevaid tulemusi. Küsimus on jätkuvalt võim.

Enamus inimesi mõtleb kommunikatsiooniteenust kasutades muidugi lihtsalt: ma tahaksin, et inimesed teaksid minust või tootest, ja kuigi mõni humanitaarteadlane võib siit välja lugeda sada võimuteooriat ja näha vägivalda jne, siis inimesed nii keerukalt ei mõtle. Nad tahavad lihtsalt, et neist teataks rohkem – või et teataks rohkem asju, mida nad tahavad, et teataks. Siin muidugi lisandub ka kontrolli küsimus – kommunikatsioon kui kontrollimise vahend.

Kas sa täpsustaksid?

Ma kirjutasin kunagi artikli “Kontrolli kadumine”, kus ma tõin mõned näited, millest oli näha, et riigiasutused püüdsid infovoogusid vanal moel kontrollida ja sellest ei tulnud midagi välja.

Samas, tänapäeva infoühiskonnas koondub kontroll kogu aeg ümber ning kontrollimiseks on uued võimalused, sohu on ilmunud uued ussid, sest kontroll ei jää kunagi pikaks ajaks laokile. Kontroll koondub taas sõlmpunktidesse ja on mõnes mõttes isegi suurem kui varem, sest ta tundub vabatahtlik, kuigi ei ole.

Kas sa suudad tänapäeval elada ilma telefonita või Google'ita? Google kontrollib edukalt, mida sa netis näed, ja sellest välja murda on väga keeruline. Uutes sõlmpunktides ei ole valusaid kogemusi ees, seetõttu võidakse seal teha palju hullemaid asju. Google'ile ei ole mingi küsimus müüa sinu intiimvestluse vahepeal sulle pesu. Ja muidugi kaotab seetõttu ka sinu vestlus, ta kaotab nii mõndagi. See tundub minevikust vaatavalt düstoopiline, aga on ometi aset leidnud.

Kuidas selle vastu võidelda? Kirjutada “päriskirju”, kolida maale?

Väiksemas kogukonnas on suhtlemine kahtlemata tänapäeval demokraatlikum. Seal ei toimu suurt võimu koondumist, kuid inimesed on ühenduses, ja põhiline võimu küsimus on see, kas sa oled sees või ei ole. Minu ühistu emaili-võrgustik toimib näiteks väga demokraatlikult, aga ühte vanatädi seal pole, tal pole oma meiliaadressi. Seega on ta ka võimuringist väljas.

Kuid ma usun, et antud sõlmpunktide sees on võimalik teha omi valikuid. Sa võid ka Google'it sättida, endale meelepäraseid seadeid panna, ja ma tahaksin, et neid võimalusi oleks veel, siis oleks asi demokraatlikum. Peaks pigem püüdma mõjutada olemasolevaid ja väga uusi kontrollimehhanisme, ja kuigi see on raske, siis eemaletõmbamine pole minu arvates ka lahendus.

Kui pöörduda tagasi vea juurde suhtluses, siis mida ikkagi teha, et kaks sõpra teineteisest ilma häireta aru saaksid?

Aga äkki selle häire tõttu nad ongi sõbrad? Kujuta ette olukorda, kus sul on perfektne kommunikatsioon ilma ühegi tõrketa? See on absurdne. Teil pole millestki rääkida. Veal on väga tähtis roll. Lotmanil on geniaalne skeem: kui A ja B on täiesti identsed, pole neil millestki rääkida, kui neil on mingi ühisosa, on neil võimalik suhelda, ja kui nad on täiesti erinevad, pole enam võimalik suhelda. Seega peab vea suurus olema optimaalne, ta ei tohi olla ka liiga suur.

Püüdlus vältida inimestevahelises suhtluses viga on tänapäeval vist seotud ka sooviga mitte korrata ajaloolist viga ehk mitte sattuda taas fašismi. Samas on see soov endiselt aktuaalne?

Absoluutselt. Tänapäeval on väga kerge sattuda olukorda, kus mingid tüübid mõtleavad, et oleks väga hea, kui kõik mõtleksid ühtemoodi ja leiutame selle loomiseks mingisuguse algoritmi. See ongi väga fašistlik, isegi kui tüübid ise arvavad, et see aitab vältida fašismi.

John Durham Peters toob vea tähtsuse kommunikatsioonis esile ka kontekstis, et me ei suuda isegi oma liigi sees suhelda – kuidas me suudaks siis näiteks teise planeedi elanikuga suhelda? Seal oleks viga nii suur, et nad pole isegi ilmselt mõistma, et me olemas oleme, ja seal oleks hea viga vähendada. Teiselt poolt koerte omanikud kujutavad ette, et nad mõistavad oma koera täielikult, aga see on vaid nende ettekujutus. Kelle nägemuse ühtsusest peaksime võtma aluseks?

Lahendus võib olla selles, et me suhtleme formaadis, mis lubab erinevusi. Sel juhul on oluline reeglid, kuidas suhelda ning need reeglid peaksid olema avalikud. Neist reeglitest peaks saama ka vajadusel välja astuda, kuid ka siis avalikult. Näiteks organisatsiooni sees on oluline, et inimesed saaksid aru, kuidas reeglid kehtivad ja võtaksid need omaks. Näiteks Amazon.com'i omanik on väga otsekohene juht, kes vihkab konsensuse otsimist ja paljuski rajaneb asi konfliktil, aga kuna ta on selle välja öelnud, inimesed on nii kokku leppinud, siis pole see ka probleem.

Ühiskonnas räägitakse praegu päris palju kommunikatsiooniprobleemidest, seda aga ennekõike valitsuskriitika kontekstis. Kas asi pole siiski laiem?

Kommunikatsiooniprobleem on üks tänaseid tüüpilisi eufemisme: inimesed arvavad, et nad pole ise midagi valesti teinud, tegemist on veaga kommunikatsioonis. Aga kas see, mida inimesed, näiteks ministrid, tegelikult teevad, ei olegi siis kommunikatsioon? Äkki viga kommunikatsioonis on ikkagi viga sinus? Võib olla see on okei, et sa selline oled aga ära süüdistada kommunikatsiooni. Peaaegu kõik, mida tehakse, on ju sõnumite edastamine. Inimesed justkui usuvad, et on olemas mingi eraldiseisev kommunikatsioon, kusagil on mingid nõunikud, kes aitavad asju siluda, kuid tegelikult ei saa kommunikatsiooni lahutada reaalsusest: sellest, mida sa tegelikult oled ja teed. Parim nõuanne, mida kommunikatsioonispetsialist anda saab, on: olemine ja näimine on lahutamatud.

Me oleme rääkinud kommunikatsioonist teljel “viga” ja “mitteviga”, aga kas sinu jaoks on olemas mõni veel olulisem telg?

Mind köidab see, et kommunikatsiooni ei ole võimalik lõpuni defineerida, ta on peaaegu müstiline, ja mind painab jätkuvalt kahtlus, et tegemist on väga olulise teemaga.

Kas teatris juhtub ka midagi, mis sind erialaselt huvitab?

Keegi on kusagil kirjeldanud kunstilist sümbolit nii, et kõnnid justkui metsas, jõuad äkki lagendikule ja järsku kõik ühendub millekski, millel on mingi mõte, millest sa kohe isegi päris täpselt aru ei saa. Tähenduste ühendumine, kõik pilved ja tähtkujud võtavad korraks kätest kinni, saabub eriline hetk, mille vältel sa peaaegu nagu saaksid millestki aru – see on kunstilise sümboli puhul miski, mis sarnaneb sellele kommunikatsiooni müstilisele otsale. Sa ei saa lõpuni mitte midagi öelda, mis tegelikult toimus, sest see pole lõplik, kuid samas on tunne, et toimus midagi olulist. Ja hakkavad tekkima juba sinus endas uued mõtted ja uued tähendused. Pärast üht tantsuetendust ütlesin ma tantsijale, et ma ei saanud küll aru, mida see kõik tähendas, aga mul tekkis endal tohutult palju mõtteid – ja ta ütles, et see on kõige suurem kompliment, mida üle hulga aja on öeldud.

Idealism. “Untitled’is” laseb Lagle vaataja kannatust proovile pannes Risto Kübaral lavapõranda kaltsuga puhtaks nühkida. “Suures õgimises” käseb ta gurmaan Margus Prangelil kapsa ära põletada, et see bakteritest vabastada. Mart Koldits sõitleb Laglet tema “Untitledit” hügieenitundlikkuse pärast: “Peategelase eskapism. ... Ta nagu ei aktsepteeriks endas teisi ja ühiskonda. Ta arvab, et kusagil ta sees peaks olema midagi täiesti oma. ... Sellepärast ka selline “mina olen üksik lill maailma sitamere keskel” elutunnetus, mis oi-oi kui palju kannatusi tekitab. /.../ Mul on tunne, et see on kunstnikuhingega inimeste seas üsna levinud probleem, et ei julgeta kapist välja tulla ja endas ühiskonda aktsepteerida. Sulgutakse mingisse idealismi. Ja mida rohkem sa ümbritseva vastu võitled, seda võimsamaks see vaenlane läheb.”²

Minu arust teeb Koldits Laglele liiga. Lagle ei ole kultuurimessianist ega idealist, nagu tema põlvkonnakaaslane Uku Uusberg, kes opereerib Rahmaninovi, inglite ja pasunakooridega. Lagle hügieenitundlikkus ei ole idealistlikult eluvõõras, eskapistlik seebireklaam. Lagle ei ole ka eraklik “mässuline marginaal”.³ Lagle on hüperrealist. Kui Priit Võigemast “Suures õgimises” üle õla veetud valgest torust puhast, läbipaistvat okset purskab, siis see pole eskapism. Kes on palju oksendanud, selle jaoks on okse puhas. Nii nagu talulapse jaoks on puhas sitt ja doonori jaoks veri. Mulle meeldib mõelda, et Lagle jaoks tähendab idealism puhtaks pestud põrandat; et teater ei ole Lauri Laglele pühapäev, vaid kolmapäev.

Ihu. Inga Salurand maalib “Kolmapäevas” oma paljale ülakehale elundi-atlase, annab vaatajaile anatoomiatunni. “Suures õgimises” hõõrub Eva Klemets kana ihu enne ahju pistmist harjumatu aupaklikkusega ja Priit Võigemast oksendab kummaliselt dekoratiivse valge toru vahendusel puhast vett. Lagle on kehakultuurlane, ta aktsepteerib ihu, ei tee temast numbrit või sõna, laseb tal laval olla, häbita, häbenematuseta. “Untitledi” kohta kirjutab Madis Kolk tabavalt, et “see on teater, mis tuletab meelde teatri põhiolemust, et jah, loomulikult genereerib lava tähendusi, kuid ennekõike peab lavaelul olema kohalolu väärtus, alles seejärel, kui üldse, saab seal midagi ka “tähistada”, “sümboliseerida” ja “tõlgendada”.” Ihud ja objektid on Lagle laval kohal enne tähendusi ja tõlgendusi. Inga Salurand ei tegele enesepaljastamise, elundi-striiptiisiga, vaid meenutab vaatajaile, et elundid on kohal, laval, koos Ingaga. Kana on enne ahju pistmist teatrikunstilises mõttes sama palju kohal, sama palju tähelepanu väärt kui Eva Klemets. Suur valge dekoratiivne toru puhast vett oksendava Priit Võigemasti õlal pole lavale veetud mitte oksendamise tähistamiseks, vaid selle teostamiseks. Toru Võigemasti õlal ei ole kohmakalt semiotiseeritud soolikas. Ta ei tähista Priidu enda söögitoru. Ma ei osanud lavastust etendusejärgselt

2 Mart Koldits. Ühe muusiku kadumine. - Eesti Ekspress, 28.11.2010

3 Madis Kolk, “Tähenduste tühistamise teater (Untitled)...” - Sirp, 18.02.2011

jäärapäiselt semiotiseerida, mõtestada püüdes lõpuni selle valge toruga midagi peale hakata, teda kuhugi (nt Priidu sisse) ära paigutada. Aga "Suur õgimine" ei oleks seesama lavastus, kui seda "üleliigset" toru poleks laval olnud, ja minu mõtted sellest lavastusest poleks needsamad mõtted, kui nende mõlgutamist poleks nii viljastavalt seganud see valge toru. Alles tükk aega hiljem sain aru, et ma ei pea toru kohalolekut laval kuidagi Priidu ihu kaudu õilistama või – veel hullem - psühholoogiseerima Priitu selle toru kaudu. Priit Võigemast ja valge toru on lavapartnerid, kummalgi on laval oma roll: üks öögib ja teine pritsib vett.

Intuitsioon on miski, mis osutab kas suurele andele või meistri vilumusele. Lagle meister veel olla ei saa – ta on selleks liialt noor. Võib-olla on Lagle andekas? Mulle meeldib mõelda, et ta on kuradi hea intuitsiooniga lavastaja, et ta ei lavasta õpetajaid või iidoleid või traditsiooni järele aimates, et ta hoiab oma lavastusi enda lähedale. Hiljuti rääkisin sellest mõttest heale tuttavale ja ta – norija nagu ta on – kukkus kohe osatama: "Intuitiivne... mida sa mõtled sellega, et intuitiivne, mida see sõna üldse tähendab?" Intuitiivsust on pahatihti samastatud impulsiivsuse, emotsioonisõltlikkuse, tundlikkusega, aga minu arvates tähendab intuitsioon eelkõige julgust püsida oma aistingute siruulatuses, julgust kobada - ei, mitte pilkases pimeduses, vaid – päises päevavalguses. Üha uuesti ja uuesti aistida olukordi ja inimesi ja tõdemusi, mis on ilmselged. Julgust (kui täiesti mitte-intuitiivselt etümoloogiasse põigata) vaadata asjade sisse, mis on nii argised, nii ilmselged, et me neile enam ei mõtle, neid tähele ei pane, neid aistida ei märka ega oska.

"Kolmapäev" algab üdini intuitiivselt: neli naist kõnnivad koju, see on monotoonne, loomulik, väsinud aga kiirustav, üldsegi mitte teatraalne, argine kõnd. Ja see kestab (lava-ajas) nii kuradima pikalt, see kontsaklobin. Üldsegi mitte teatraalne. Ei mingit koreograafiat. Ei mingit kunsti. Puhas aisting.

Ühes vestluses Priit Võigemastiga küsisid sa tema käest, et kuidas ta suhtub olukorda, kui ta lava peal kõhkleb – kui näitleja ei tea täpselt, mis ta järgmisel hetkel teeb või tegema peab. Aga kuidas sa ise suhtud?

Mul on huvitav, kui näitleja teab eesmärki, aga ei tea rada.

Ja sind ka lavastajana ei küta ebakindlus, kõhklus, kahtlemine?

Ei küta, see on piin. Teadlikult kõhklamise esilekutsumine tundub kahtlane. Muidugi ma kõhklen ja ei tea, mul pole meetodeid ega vastuseid, kuidas teatrit teha, aga see oleks perversne, kui ma kõhkluse konstrueeriks. Lisaks ma pole liialt ratsionaalne inimene, et ma seda suudaksin.

Kui sa niimoodi kahtlemise kohta nüüd küsid, siis ma muidugi saan aru, miks: võib-olla ma jätan küllalt ebakindla mulje, aga lavastust tehes on mul alati plaan. Vahel tunnen, et tean isegi liiga palju ette, kuhu ma jõuda tahan. Kõige rohkem tekitab minus kõhkluseid hoopis küsimus, kas ma olen arusaadav, sest tihti pole mul sõnu. Ja muidugi ka küsimus, kas teistel on minu mõtetega midagi ühist.

Teistel?

Ennekõike näitlejatel. Kas nad tahavad seda teha.

Kui sa lavastama hakkad, siis kas sul on eelnevalt olemas tunne, mingi pilt või kontseptsioon?

Kõik võivad olla. Aga üldiselt on esmalt tunne, siis tekib kontseptsioon ja siis hakkavad pildid tulema. Võib olla ka teistpidi: esmalt pildid, siis tunded, siis segadus, siis tekib kontekst ning pildid muutuvad selle osaks. Meelevaldsetest piltidest ei alusta ma kunagi.

Mis sa sellega mõtled?

Et pole kujutluses pilte, millele ma poogiks siis ilu pärast kontseptsiooni külge, vaid pildid on teema. Ja mul on tavaliselt üks teema korraga, ma ei suuda mitut teemat korraga käsitleda. Püüan asjaga tegeleda, tahan jõuda ka olukorrani, kus käsitlen mitut teemat üheaegselt, sest vahel lihtsalt väsitab ühe teema raamistus. On põnevam ja täiendavam, kui õhus on mitu asja.

Aga sa küsisid enne, et kui palju ma tean ette. Viimasel ajal olen ma püüdnud vähem teada – teadlikult. Kõvemad mehed on esimeste lavastuste pealt andnud nõu, et sa plaanid liiga palju ette: mõtled välja ja ei jäta mingit ruumi asjadelt juhtuda. Võib-olla on küll nii olnud.

Samas tunnen praegu jällegi tohutut vajadust, et oleks pikem ettevalmistusaeg.

Kas selleks, et suudaksid mitut teemat käsitleda?

Ka selleks.

Või suuremate teemade käsitlemiseks? Iseenesest käsitledki ju suhteliselt suuri teemasid.

Käsitlen või? Hmm. (*Pikk paus*)

Mis sa mõtled praegu?

Ma mõtlen, miks ma tahan aega. Sest kui ma ütlen, et tahaks ettevalmistuseks aega, siis ma ei mõtle pausi, puhkust, vaid küsimust, et mida ma siis teen, kui ma midagi ei tee? Sa protsessid infot, aga kuidas sa teed seda? Sa ei käi ju päevas 16 tundi jalutamas. Sa ei loe kogu aeg. Mismoodi sa töötad, kui sa justkui ei tööta?

Kuidas sina töötad?

Käin jalutamas ja poes, olen pikali. (*Naerab*) Aga kõige paremini protsessin infot näitlejana. See on kõige mõnusam.

Miks?

Vahepeal loominguline olemine on kõige parem loominguline selginemine. Sa tegeled lihtsalt teiste teemadega. Näitlejana on lisaks väga vabastav, et sa ei tegele lõpuni oma mõtetega. Samastud palju asjadega, mis seisavad väljaspool sind – vähemalt esmapilgul.

Marika Vaarik ütles hiljuti, et sa mitte ainult ei kuule näitlejaid, vaid ka kuulad neid. Kui palju sa näed näitlejaid oma lavastuste kaasautoritena – nad on seda muidugi niigi, on ilmselgelt –, aga ka kontseptsiooni autoritena?

Kontseptsiooni autoritena vähem, sest pole küll juhtunud, et me saame näitlejatega proovisaalis kokku ja hakkame koos mõtlema, mis lavastust me üleüldse tegema hakkame, kuid ma püüan kindlasti välja uurida, mis neid selles lavastuses või teemas huvitaks. Ühisosa leidmine on minu jaoks äärmiselt oluline. Ja kuidas keegi mõtleb, mul on vaja teatud aega, et neid inimesi ka lihtsalt vaadata.

Millised näitlejad sulle meeldivad?

Ma pole nii mõelnud.

Madis Kolk on öelnud, et tegeled läbivalt küsimusega, mida teha, kui värsked tajud on kuidagi sumbunud või mattunud.

Jah, praegu vist olen tõesti sellega tegelenud.

Kas sind huvitab katkine inimene, haavaga inimene rohkem kui terve?

Mõni aeg tagasi oleksin öelnud, et “jah”. Samas pole see kunagi olnud peateema: katkiste inimeste läbi saab käsitleda valusaid teemasid. Ja ega ma ei teagi, kas ma olen kohanud tervet inimest. Kes see terve inimene on?

Aga ma ei mõtle enam nendes kategooriates, ma ei otsi haava ega hakka karakteris ka otsima seda kohta, kus ta on kõige rumalam, haavatavam, õrnem, mis teda nutma ajab – seda mina ei otsi.

Tagantjärele vaadates tundub näiteks, et ka “Untitled” läks mööda, kuna seda nähti kannatava muusiku amokina. Ja esimesel aastal oligi lavastus valesti doseeritud. Kuigi kannatus oli tundena lavastuses muidugi sees, siis siiski mitte peateemana.

Mis sind inimese juures huvitab?

Üks asi, mis mind huvitab, on kohanemine... ja mind huvitab kohalolu ja liikumine samaaegselt.

Aga teatris, kui teatraalsed vahendid kõrvale jätta?

Ma ei otsi kindlasti ühte tüüpi teemasid ja ühte tüüpi inimesi. On küll inimesi, kes ütlevad, et nad tegelevad kogu elu ühe teemaga, mina vist mitte. Mitte ka seda, mitu tõe on. Ma ei tea.

Mille järgi sa materjale valid?

Huvi ja tuju järgi, ühel hetkel hakkavad asjad kogunema.

Viimased neli lavastust pole enam valmisnäidenditel põhinenud. See pole põhimõte?

Muidugi ei ole.

Kui ma mingil teemal lavastada tahan, siis üheks põhjuseks on see, et ma tahan sellest teemast aru saada. Tahaks aru saada endast: mida ise mõtled, ja mis mõttemustrid üldse on; mis mustrid ette on antud, mis tegelikult võimalikud oleksid – see mind tõesti huvitab. Tundub ju, et kombinatsioone on lõputu hulk. Ja isegi kui on, siis miks nad korduvad? Huvitav tundub kombinatsioonidest aimu saada ja siis saad ka ennast seal vahel paigutada. Ma ei räägi mingil juhul mingist “enese leidmisest”, vaid lihtsalt – põnev on. Sest vahel on tunne, et mind polegi, sest mõtte- ja tundemustrid on kõik kuidagi ette antud. Aga kas ma üldse

tahan ennast välja puhastada nende mustrite alt? Äkki see on lihtsalt nii lame, mis välja ilmub? Äkki polegi midagi? Parem säilitada endast illusioon, kui polegi midagi, mida leida? See mandelkeha tundub nii manipuleeritav, et kõhe hakkab.

Samas viimasel ajal oled öelnud, et “isiklikkusega” ei taha sa teatris tegeleda.

Olen mõelnud, et pihtimuslikkus ja teater teraapia vormina – see ei paelu. Isiklikkusega ikka tahan.

Kaido Ole on öelnud, et näitlejat, kes räägib võõrast teksti, ta ei usu.

Mina usun või õigem on vist öelda, et usun, et on võimalik uskuda. Kuid hoopis huvitavam küsimus on: kes üldse saab teatris öelda seda teksti, mida ta usub? Samas ma mõistan Kaido Ole tunnet, kui ta ütles, et ta ei saa põhimõtteliselt teatris käia, sest seal on fundamentaalselt midagi, mis talle teatris ei meeldi. Ma tõesti mõistan tema tunnet. Mul pole sama tunnet, aga suudan mõista.

Mil määral on teater töö?

Ma saan aru, et see on kõhedust tekitav vastus, aga: ei ole töö. Endalgi tekitab selline vastus hirmu, isegi piinlikkust. Tavaliselt räägitakse lavakunstikoolis nii.

Miks sulle Priit Pedajas õppejõuna meeldis?

Ma sain aru, kui ta rääkis. Ja ta tunneb hästi neid *inimhinge saladusi*. Ütles asju, mille peale mõtlen ka täna. Sõnastas äärmiselt täpselt, oskas rääkida kujundlikult, ja samas jättis ka kuulajale ruumi. Tekkis usaldus, et ta nägi. Naeris naljakate kohtade peal. Vahel ei saanud me üldse aru, mis teda vaimustas, ja paar päeva hiljem ei saanud ta ise ka aru, oli täiesti hämmingus enda maitseotsustuse üle. Seetõttu ta võitis ka usalduse, et ta tunnistas vigu. Ja tundus, et ta tegeles igavikuga. Palju muud veel.

Kui raske sul endal on vigu tunnistada?

Tunnistamine ei ole väga raske, raskem on viga üldse üles leida ja aru saada, et on mingi viga.

Fikseeritus on tüütu?

See on väga tüütu. See käib mulle kohutavalt närvidele. Sellest tuleb ka mingi ebakindlus sisse, ma kardan definitsioone: ma sõnastan pidevalt ümber.

Millest kõige rohkem puudu on?

Tunnen puudust oma inimestest – nendest, kellega koos lavastusest lavastusse liikuda. Või noh, oma inimesed on, aga neile puudub ligipääs, puudub püsiühendus. Iga ühendus nõuab erilist pingutust ja pealehakkamist, et see luua. Kõik on projektipõhine. Mis oleks siis, kui see oleks iseeneselikum? Kui sa ei peaks iga kord selle peale uuesti tulema?

Nende inimeste igapäevane puudumine seab loomingule piirangud. Aga ma pole kindel, kas ma igatseksin seda, et ma kutsun ise inimesed kokku, sest ma kardan inimlikkust kaotada.

Mismoodi?

Sellega, et ma võtan nende eest vastutuse. Kas see vastutus on loomulik? Selles olukorras on liiga piiratud vabadus – minu jaoks. Sest kui aus olla: kas ma üldse tunnen oma inimestest puudust? Kui need inimesed oleksid valmis olema minuga iga päev, kas ma ei tahaks siis tegelikult hoopis edasi hulkuda? Äkki ongi hea, et on ära ja kõik lähivad ära? Kas ma suudaksin üldse koos olla? Kas ma suudaksin sel määral vastutada, et ma ise ära ei lähe?

Üks on kindel: see lind – harakas –
proovib mind ümber piirata
ja ajada kotti, päev päevalt
teeb järjest väiksemaid ringe
ja kädistab: budism, materialism,
kirjandus, raha, Isa ja Poja nimel,
kädistab: vastutustunne, kädistab: kasvatus
– ja kõike muud taolist. Mis
valgus see on, mida saab ümber jutustada, millel
on reeglid? Mis
usklikud need on, kellele jääb väheks
sellest katkematult igavesest ilma huulteta suudlusest?

(Marcin Świetlicki, Hendrik Lindepuu tõlge, "Profaani laulud", lk 15)
Lauri Lagle kirjast, 29.08.2010

Tegelikult oleksin tahtnud Lauri Laglet tunnustada Õunpuu filmi peaosa eest, mis mulle väga meeldis. Nii film kui tema. Veikole juba meilisin ja tunnustasin ja selgitasin, et miks ja kuidas. Kuid Laurit ei uskunud niimoodi nägevat ja minu puhul ongi tavaline, et isegi heade tuttavatega unustan kohtumistel enamasti ära, mida tegelikult oleks pidanud veel kindlasti ütlema ja läheb niisama killu rebimiseks.

Tema viimane etendus... osaliselt meeldis ja osaliselt mitte. Mis osa just mitte, seda osaliselt ka mainisin. Et see lõpp, vähemalt ülejäänud etenduse kontekstis oli minu jaoks liig. Piinlik ta pidigi olema, aga ta oli kuidagi päriselt piinlik.

Nojah. See on iseenesest tore, kui erinevalt erinevad kogunud inimesed midagi "loevad". Lugesin ka "Kolmapäeva" arvustust (Postimehest), ning tõdesin, et mina nägin seal midagi muud. Ning lugesin tutvustust Arcade Fire viimasest duubelalbumist, ning tõdesin jälle, et mina kuulsin sealt midagi täiesti teist. Tunnen, et mul on üldse viimasel ajal teatriga mingi põhimõtteline kamm ja seal tehtav kipub mulle ikka, vähemalt osaliselt, kuhugi põiki kinni jääma. See pole mitte niivõrd konkreetsete lavastuste probleem, vaid ripub paljuski ära just teatrile iseloomulikest tunnustest. Aga see on veits pikem jutt, ning äkki läheb üldse üle.

Ega see kunst ka suurt ei erine, ning ka temal on mingid olemuslikud puudused, kuid vaatamata sellele avan 21. novembril Temnikova juures Lastekodus näituse. Tõmban seal vaikeludele joone alla ning osaliselt nad ongi juba päris tugevalt segunenud järgmise näituse ideega. Kuid kuna kõigel ja kõigil on endiselt rattad all, siis on formaalselt endiselt tegu veel eelmise idee lõppsõnaga.

segens

K.

10.11.2013

Mul pole probleeme teatriga, mis pakub mulle vaatamänge. Speaktaakel kui eesmärk, suurejooneline, kummaline, ootamatu vms. Seal võib olla lugu, see võib olla kurb või tõsine, kuid eelkõige ja peamiselt vaatan inimeste loodud kummastavat etendust. Asja iseeneses. Et mida kõike saab teha lava ja leidlikkusega. Kindlasti tekitab see minus mõtteid ja sellest on mulle kasu, aga mitte seeläbi, millest see etendus tahab "rääkida", vaid pigem piiride murdja ja mõtlemise avardajana. Ma ei usu, et on väga palju tükke, mida eelkõige just vaatamängudena planeeritakse (ja mis seejuures veel ka head on), kuid mitmeid, mis on tehtud küll eelkõige muudel eesmärkidel, saab ka sedasi vaadata. Kasvõi "Ühtne Eesti" kui võtta esmalt pähekaranud näide NO99 nimekirjast. Või "Perikles".

Olen aga kimbatuses nende tükkidega, mis peaksid mind eelkõige mõtlema panema neist asjadest, mida lavastuses suure kaasaelamisega lahatakse ning kust sel eesmärgil on ka vaatamängulisus kui tähelepanu kõrvalejuhtija (õigustatult) eemaldatud. Sest ma tean, et nii näitlejad kui isegi lavastaja on selleks hetkeks, kui mina saalis seda kõike vaatan, toimimas nagu tramm rööbastel. Probleemid on endale teadvustatud, tekst leitud või kirjutatud, tegevus ja stseenid kordi läbi harjutatud, ning nüüd see läheb omal ettemääratud marsruudil. Veidi küll läbimängimiste käigus muutudes, kuid mitte põhimõtteliselt. Ikka on see enam-vähem seesama tükk ka 26ndal korral vaadates. Tegelased, keda innukalt kehastavad näitlejad, vaidlevad ning lepivad taas, armastavad ja vihkavad, räägivad pikki monolooge "asjast", kuid minu poolt oleks tobe keset etendust, mind eriti puudutaval kohal, püsti karata ja midagi täpsustavat üle küsida. Isegi kui see on sekkumist eeldav tükk. Ning mis veel hullem, ka nemad teavad päris täpselt, mis juhtub homme, kui nad seda etendust uuesti mängivad. Olen enda puhul märganud, et uued mõtted ja järeldused võivad sündida väga äkki, eriti veel siis kui arvad, et millegagi on kõik selge, ning minul on vabadus neile muutustele kohe ka reageerida. Täna räägin kirglikult millegi poolt või vastu, kuid õhtul kodus käib "plöks" ning homme tulen ja ütlen, et vabandust, sõbrad, kuid eile ma ajasin siin ikka korralikku jama suust ja nüüd tundub mulle pigem nii, et... Ja kuni järgmise plöksu ja selginemiseni räägin siis seda uut veendumust. Aga ma tean, et näitleja konkreetsetes tükis ei saa niimoodi käigult oma juttu muuta, kuigi ka temal käivad selginemise "plöksud", ning asi mida hakati lavastama täie veendumusega, et see "räägib" just seda, millesse hetkel usutakse, jääb nädalate jooksul laias laastus ikka samaks, kuigi seda mängivad inimesed on juba muutunud. Kuid nende jutt ei saa muutuda.

Seetõttu tundub mulle adekvaatsem rääkida vaheajal mõne garderoobitöötajaga neistsamadest probleemidest, sest tean, et temal pole tekstiraamatut, vaid vaba voli end väljendada oma sõnadega. Ning seetõttu ma tunnen, et räägin elava inimesega ja see dialoog sünnib siin ja praegu ning kõik sõltub vaid meist: kuidas me teineteist üles kütame. Kuid näitleja etenduses on sellesama etenduse vang ja mida rohkem püüab ta olla "päris", seda imelikum mul hakkab.

Jah, väljaspool etendust on ka temaga vähemalt sama huvitav rääkida kui selle garderoobitöötajaga, sest siis on näitleja vaba ning tal on pärast neid läbielamisi kindlasti palju rääkida. Kuni järgmise korrani, kui ta taas laval seisab ja jälle neidsamu kellegi teise sõnu räägib.

Mulle meeldiks sel juhul isegi rohkem näha laval sedsama näitekirjaniku oma näidendit lugemas, sest tema käest oleks mul mõtekam küsida, et miks ta just nii otsustas kirjutada ja mis ta sellega öelda tahab. Sest tema on algallikas ja ma saan aru, kellega ja miks ma räägin.

Hetkel turgatas mulle pähe, et ehk on see ka üks põhjus, miks ma muusikas ei kuula eriti interpreete, mis on üldlevinud vorm eelkõige klassikalise muusika puhul. Muusikud, kes mängivad eelkõige või ainult teiste lugusid, ükskõik kui suure kaasaelamisega siis. Selline eneseväljendus on ikka kuidagi vahendatud, keegi on appi võetud, teine annab vormi, mida sina saad täita. Tramm sõidab ja kuigi mõne juhiga on sõit meeldivam kui teisega, on ikkagi päris täpselt teada, kuhu lõpuks välja jõutakse.

Ma kardangi, et mõneti tänu eelkirjeldatule võtab enamik publikust enamikke näitemänge (no on sõna) kui eraldiseisvaid vaatemänge, sest teavad, et nii neid kui isegi näitlejaid eraldab tegelikkusest nähtamatu eraldusriba. Teatris. Etendusel. Rolli sisseelamiseks kasutatakse loomulikult oma "päris" kogemusi, aga...

Ma kardan, et ehtne ja päris saabki olla vaid ehtne ja päris. Nii kui "metaks", läheb on juba mingi veidrus sees ja tõsiselt võtta enam ei saa. Muidu tuleb teha nii, et mõjuksid usutavalt, kuid ise teades, et pole ju niikuinii päris. Ning teine võib tegelikult lõpmatuseni õiendada, et see pole ikka nii või naa. Ja millega see esimene end kaitseb, sest oligi ju tehtud, mitte päriselt. Samas, kui näeme kusagil mingit killukest elust, ükskõik kui kummaline see ka pole, jääb meil üle vaid jahmuda ning omad järeldused teha, sest nähtut või kogetut pole kuidagi võimalik vaidlustada. Oleks midagi taolist näidatud aga filmi või lava vahendusel, poleks seda pea keegi aktsepteerinud kui liig erandlikku. Nii ei juhtu, see lavastaja ei tea ikka üldse midagi, punnitab välja mõelda jne.

Jah, teatrit eelistatakse tihti kinole, kuna esimene on rohkem siin ja praegu ning näitleja vaev on peaaegu käega katsuda. See vaev või rõõm, mis pingutusega kaasas käib ja mida saab allhoovusena hoomata, on tõesti ehe, kuid selle peal on siiski vaid mäng, mis kordub etteantud suunal ja raamides õhtust õhtusse. See on nagu kotisjooks, kus jooks on põhimõtteliselt ebaloomulik, kuid see eest saad elamuse sellest, kuidas erinevad inimesed sellises tobedas olukorras käituvad.

Suurimad inimesed murravad muidugi sellest müürist läbi ning tõusevad kõrgemale igast rollist. Nii nagu elus, nõnda ka teatris. Inimlikkus lihtsalt ületab kõik raamid ja reeglid. Aga see pole enam vist rollide ja raamide teene?

Kuule, ma uhasin selle ühe soojaga ja midagi muutmata. Nagu palavikus, ausalt. Loe ja kustuta ära, sest avaldamiseks on see liiga hektiline. Või lugege sõpradega isekeskis.

Aga teie rõõmuks teen ma igasugu lollusi, ainult ütle.

Tervitades

K.

12.02.2014

Küsimus selle kohta, millist rolli mängib ning milliseid võimalusi pakub teatris valgusega improviseerimine, on mind ammu huvitanud ning seoses töötamisega Teater NO99s, kus lavastuste loomisel kasutatakse improviseerimise sageli ning muudel tasanditel (nt näitlejate mängus), on valgusimproviseerimisega seotud probleematika muutunud minu jaoks veelgi põnevamaks. Improviseerimine ei ole minu jaoks seotud ainult esteetiliste küsimustega (milliseid huvitavaid, värvikaid, karakterseid lahendusi/meeleolusid/atmosfääre on võimalik luua), vaid ka eetilistega. Kui suur vastutus minul kui valgustajal on? Vastutus võtta enda kanda etenduse/lavastuse “edasiviimine”, aga ka näitleja nn juhtimine? Luues uusi maailmu, uusi keskkondi, uusi märke, tehes seadusi? Tung näitlejaga koos “mängima” hakata, näitlejaid väga lähedalt ja ajaliseltselt ainuvõimalikul hetkel tajuda, panna üksteist proovile, kompida isegi üksteise alateadvuseid. Suhelda omavahel telepaatiliselt, mõista, aru saada, aduda näitlejat laval. Seega põimuvad valgusimproviseerimises erinevad küsimused, mis ulatuvad teatritehnilistest kunstilis-eetilisteni ning hõlmavad seega teatri kõiki kihte.

Üldiselt arvatakse, et lavastuste valguskujundustel on suurem vabadus ning improviseerimise lahenduste ulatus kui näiteks kontserdi puhul. Ilmselt tuleneb säärane – minu arvates ekslik – ettekujutus teatrile omistatavast põhimõttest, et teatrietendus on igal õhtul uus. Tegelikult see reeglina nii ei ole. Seetõttu toimub kummalisel kombel lavastuste valguskujunduste puhul improviseerimise osatähtsuse kahanemine. Tekib ikkagi kokkulepitud valguslahenduste jada, korrapära, muster, mis võib vaatajale küll ühel hetkel tunduda justkui kaootiline ja otsiv, kuid temas on ikkagi teatud selge struktuur. On olemas kindel valgusrežiimide reeglistik, mis on salvestatud digitaalselt valguspultil, on kokku lepitud märksõnad, millele ma reageerin, ning tekstiraamatusse on kindlatesse kohtadesse märgitud valguspiltide muutused. Põhimõtteliselt on minu ja lavastuse vahel sõlmitud leping, kus on kindlad sätted, millega on fikseeritud valgustuse asukohad, värvid, nurgad, suunamised, valguspildid, muutused, remargid. Tegemist on meeletu kokkulepete rägastikuga, mis on sõlmitud tehniliste, lavastaja, näitlejate, inspitsendi, kunstniku vahel. Tundub, et ei olegi võimalik improviseerida, sest teater tähendab teatud elementide jäika fikseerimist (valgus, heli), et anda samas teatud loominguuline vabadus laval olevatele näitlejatele (kuigi reeglina on ka nende ülesanded suhteliselt täpselt paika pandud).

Minu kokkupuuted valgusimproviseerimisega enne tööleasumist Teater NO99s olid suhteliselt kummalised. Näiteks paluti kunagi luua valguskujundus koolide huvijuhtide poolt loodud kavale (nime enam ei mäleta), mida esitati kooli

4 Katkend Siim Reispassi seminaritööst Viljandi Kultuuriakadeemias. Siim Reispass on Teater NO99 valgustaja.

nn mustas kastis. Küsisin, millised on lavastajate eelistused valguse osas. Vastati: "Pane midagi." Säärase lavastajate teadmatusest või oskamatusest antud vabaduse tõttu sain oma valguslahenduste kaudu publikuga omatahtsi manipuleerida. Nimelt: kui laval oli olnud nali, hakkas publik naerma, "näitlejad" kadusid lavalt aksi vahele, vaatajad aplodeerisid. Mina tegin lava pimedamaks ja lisasin valgust publikuruumi, mis oli publiku jaoks valgusega antud märk, et etendus sai läbi. Muidugi plaksutasid nad veelgi kõvemini. Lasin neil hetke selles meeleolus olla, et siis kiirelt lavavalgus tagasi panna ning publikuruum pimedaks teha. Aplausi lõppes kiiresti ja kohmakalt, publik oli segaduses, etendus jätkus. Minus kui valgustajas tekitas see muidugi võimsa tunde, kuid samas oli tegemist väga lihtsa lahendusega.

Keerulisema näitena toon välja Teater NO99 aktsiooni "Solaris", mille jooksul lugesid näitlejad ette samanimelise raamatu, reageerides nõnda suure kaubanduskeskuse otsusele võtta endale "Solarise" nimi. Tunnistan: ma ei olnud teosega tuttav, teadsin vaid, et raamatu põhjal on tehtud ka film, millest mul olid meeles üksikud killud.

Näitlejad jätsid valguslahenduse lahtiseks, st minu loominguks. Kokku oli lepitud vaid umbmäärane mängupind, mis ulatus üle terve teatri kammersaali. Oma valguslahendustes rõhusin ennekõike erinevate atmosfääride loomisele. Tahtsin unustada teatrivalgustuse praktilise peaülesande: valgustada laval nähtavaks see koht, kus midagi toimub. Kuna lava kui säärast ei olnud ja lava/saali piir oli hägune, keskendusin rõõmuga atmosfääridele, mitte teatrivalguse tarbefunktsioonile. Kuna aktsiooni ei valmistatud ka eriliselt ette, siis oli minu emotsionaalne/ideeline impulss aktsiooni ajal värske ja peaaegu läbinisti improviseeriv, olemata kinni tavapära vōtetes. (Sama kehtis muide ka helikujunduse kohta.) Aktsiooni läbiviimine oli seetõttu minu jaoks elamus, kuna mulle polnud antud ainult vabadus iseseisvalt improviseerida, vaid ma pidin ja tahtsin teha valguskujundust koos näitlejatega: minu improvisatsioon ei olnud omaette "asi", vaid sündis alati reaktsioonina sellele, mis juhtus laval. Kuulasin hoolega näitlejate poolt ettekantavat teksti ja sellesiseseid rütmimuutuseid, jälgisin näitlejaid ja nende lugemist, kuulasin heli- ja jälgisin videolahendusi (mis, nagu öeldud, olid samuti improvisatsioonilised). Sel moel tekkis tervik, mille peaülesandeks oli mitte pakkuda vaatajale enneolematuid valguslahendusi, vaid näitlejate toetamine, et koostöös sünniks kunstiteos. Olgu öeldud, et säärase improviseerimise korral tuleb hoida end teadlikult konstrueeritud mõttemustritest eemal ning minna nõooluga kaasa, tajuda näitlejaid ja laval toimuvat. Teisiti öeldes: tuleb lihtsalt teha.

Mis on need piirid, mis määravad ära valgusimproviseerimise ulatuse? Minu arvates moodustab piiri lavaline meeleseisund. Ma ei tea, mis säärane seisund tähendab, kuidas seda lahti seletada, aga ma olen seda tundnud. Sel hetkel ei tegele sa mõtlemisega, vaid tajud ja teed – reageerid. Ja kui laval säärast meeleseisundit ei teki, siis pole sinul puldis mingit mõtet seda ka isepäi alustada. Tulemus, olgem ausad, on sellisel juhul kohutav. Stseen hakkab lonkama, on

kohmakas, on tajuda hämmeldust laval. Vaataja tajub küll samuti, et midagi on laval valesti, ja võib-olla muudab see teda isegi ärksamaks, kuid tegelikult on lavaline energia valgusimprovisatsiooni poolt lõhutud ning energia on maas. Energia taastamine on ääretult raske ning on ainult näitleja võimuses. Sellel energial on kindlasti ka mingi eriline nimi olemas, aga mina seda lihtsalt ei tea. Tavalist nn reaetendust teenindades tekib küll olukordi, kus valgustaja on sunnitud improviseerima, kuid tavaliselt mitte seetõttu, et sünnitada koos näitlejatega midagi uut, vaid seetõttu, et midagi läheb laval valesti. Toimub tehniline tõrge, näitleja eksib – ja nii edasi. Sellised olukorrad on äärmiselt keerukad, eriti just tehnilise tõrke korral, sest kui näiteks näitleja eksib, siis muutud ise loominguiliselt ärksaks ja koos näitlejaga püüad leida uut lahendust, kusjuures ainsaks võimaluseks temaga suhelda on nn telepaatia. Tehnilise tõrke korral on aga tegemist lihtsalt ühe suure jamaga, mida pead likvideerima ning suhestumine etendusega jääb tahaplaanile.

Tavapäraselt kaotab esimesena säärases olukorras pea lavastaja, kes reeglina tormab pulti ning enda arvates lahendusi pakkudes muudab lihtsa tehnilise tõrke kapitaalseteks jamaks, takistades mind külma närvi säilitamisel. Mina pean suutma ühel ja samal hetkel etendust edasi teenindada, tõrget eemaldada ning otsustada, mis saab edasi: kas toon stseeni ülemineku näiteks varasemaks või hoopis venitan jne. Kuid rusikareeglilik on: valgustajana mingile probleemile reageerimine tähendab küll improviseerimist, kuid samamoodi nagu nn loominguilise improviseerimise puhul pean ma ka nüüd silmas pidama ennekõike lavastustervikut, ma ei saa tegeleda kitsalt oma lõiguga.

Tuleksin korraks tagasi veel meeleseisundi küsimuse juurde. Ütlesin varem, et ilma vastava meeleseisundi olemasoluta laval pole mingit mõtet alustada valgusimprovisatsiooniga. Ega see nüüd päris tõsi ka ei ole. Minu “karjäär” on olnud paar lavastust, kus valgusele on juba varem ette nähtud improviseerivaid osi, need ei eelda meeleseisundi teket, vaid tulevad kindlal ajahetkel. Näiteks lavastused “Perikles” ja “Untitled”. Mõlemas lavastuses olid stseenid, kus minule olid jäetud vabad käed. Näiteks “Perikleses” stseen, kus šamaan nõiub elule Diana: näitleja tagus lõkke ääres trummi ja ülesandeks oli tekitada müstiline atmosfäär. Samasugune vabadus oli lavastuse “Untitled” ühes veidras ja narkootilises stseenis, kus kõik hullusid.

Seega ei saa ma öelda, et igal etendusel, mida ma teenindan, valdab mind too veider “meeleseisund”. Muidugi mitte. Kuid vahetult enne ülalkirjeldatud stseenide algust tuletab alateadvus justkui meelde, milline see seisund on, millised helid mind ootavad, mis emotsioon stseeni kannab jne. Meeleseisund tekib taas, kuid tekib läbi teistsuguse mehhanismi ning ainult tolle stseeni ajaks. Kui stseen lõpeb, rahuneb ka valgustaja puldis. Ja kõigest hetk varem oli selsamal valgustajal sees meeletu hasart, väljaelamine, südametöö kiirenes, ma elasin läbi. Need hetked on võimsad, neid saab nautida, need panevad elama, seda on hea tunda, sest siis tunned, et oled ka üks osa selles masinas. Sest reeglina jääb tehniline töötaja teatris reaetenduste puhul ikkagi mingil määral “võõraks”. Tükk kulub pähe, see pole enam huvitav, muutub isegi

üksluseks, igavled, ootad midagi uut, ootad kas näitleja improvisatsiooni või vähemalt mingit viga, tekstilist apsugi, mis looks mingigi elevuse mulle seal üleval puldis. Sedasi see võõrandumine tekib ja ka süveneb. See on väga kerge juhtuma, kui lavastuses püsib näiteks väga pikalt üks valguspilt või kui muuted ei ole sünkroonis heliga/videoga. Juhul kui nad on sünkroonis, siis peab muute tegemine olema täpne ja vahetult enne muudet tajutakse teineteist, jälgitakse. Need hetked on puldis samuti väga vajalikud, kui valgustaja, helimees ja videomees üksteist pingsalt jälgivad, et anda ühine ja väga täpne panus lavastustervikusse, mida näitlejad parajasti lava peal loovad. Need hetked tekitavad ikkagi mingi elevuse, särina tehniliste vahel. See peletab eemale tuimust, mis võib tekkida rutiinse etenduse mahamängimise ajal.

Antud kirjutise lähtepunktiks on aga töö lavastuse “Kuidas seletada pilte surnud jänesele” ühe etenduse juures. See lavastus põhines väga palju improvisatsioonil, st ka igal etendusel improviseeriti ja väga laialt skaalal. Siin polnud enam küsimus selles, et näitleja vahetab lauses sõnade järjekordi, vaid olid kümnete minutite kaupa hetki, kus keegi lavalolijaist ega ka puldisistujaist (me küll sageli hoopis seisime, et paremini lavale näha) ei teadnud, mis juhtub järgmisel hetkel.

Ja ühel etendusel “sunniti” Rasmus Kaljujärvi liikuma publiku poole ning sealt edasi tribüünile. Toetasin näitlejat mahedalt, täpsemalt öeldes: saalivalgusega. Ikka selleks, et meie suur näitleja ei astuks vaatajatest kellegi käe peale. Kuid äkitselt põles üks saali valgustanud lampidest läbi, mis tõi kaasa suure sinise sähvatus ja paraja piraka “Kõlksu!”, mis hõivas nii publiku kui ka näitlejate tähelepanu. Näitlejad mängisid antud olukorra ära kui “jumaliku ilmutuse”. See hetk oleks olnud aga minu suur võimalus. Ka mina oleksin saanud improviseerima hakata. Oleksin võinud teha näiteks *blackouti* (kuna see oleks mulle veidi aega võitnud) ning siis oleksin andnud lavale ühe punkti: õrnalt, aeglaselt. Minu eelduste kohaselt oleksid näitlejad end sinna mänginud, kuna see oleks olnud ainuke koht, kus neid näha oleks olnud. Kui nad oleksid olnud seal kobaras, oleksin lasknud neil seal natuke olla. Seejärel oleksin hakkanud valgust vaikselt rohkem laiali jagama, andnud näitlejatele natuke lootust, et neil on võimalus “laiali tõmmata”. Seda, kas oleksin neilt selle võimaluse võtnud ja neid sundinud tagasi punkti minema, ma ei tea.

Säärane oli hetk, mil minu kui valgustaja sekkumisel oleks antud lavastuses olnud eriline roll, sest ma oleksin võinud omapoolse improvisatsiooniga muuta tervet stseeni, tuua sisse uue pöörde, muuta seeläbi aga ka tervet etendust. Aga kas ka paremuse suunas? Seda on väga raske takkajärele analüüsida, mis minu tegevuse tagajärjedeks oleksid olnud ja kas need nõ lisaväärtuse oleksid andnud. Aga kui selline võimalus otse sülle jookseb, kuidas siis seda mitte kasutada! See jääb hinge kriipima. Sest tookord oleks olnud ainuõige moment alustada valgusimprovisatsiooniga lähema tutvuse tegemist. Ja ma ei teinud seda! Sest hakkasin kahtlema ja magasin maha selle “õige” hetke. Ma ei tea, kas peaksin antud koolitöös välja ütleva, et hakkasin kõhklema või peaksin hoopis väitma, et ma ei improviseerinud meelega, kuna oleksin siis üle astunud lavastaja

kontseptsioonist, oleksin muutnud etenduse terviklikku rütmi. Siim Allas ütles, et ei tasuks mainida kahtlust, pigem seda, et see juhuse mittekasutamine oli minu valik.

Säärases olukorras improviseerimiseks peab valgustajal olema mitu omadust. Ta peab teadma lavastuse ja stseeni kontseptsiooni ja rütmi, aga ta peab seda ka seljaajuga tajuma või aduma. Ta peab suutma teha koostööd (taas ennekõike mitte “mõtlemise” kaudu, vaid mingite muude tajude kaudu) näitlejatega ning peab suutma luua semiootilisi keeli, seda nii näitlejale kui ka publikule. Lisaks on muidugi hädavajalik mitte ainult valgustaja rikas tundeelu, vaid ka tehnilised teadmised valguspargi kohta, peab tundma valguspulti, tehnilisi võimalusi. Ma pean tundma antud ruumi, põhimõtteliselt teadma iga prožektori asupaika ning kanali numbrit, mitte et ma hakkan paberites sobrama. Pean teadma, kuidas opereerida valguspuldiga, kuidas aktiveerida valgusti (valgustite grupp), kuidas sellega toimida ning eelkõige: kuidas teha seda kõike nii, et publiku jaoks näeks kõik puhas välja? Jaa, muidugi võib see ka nii puhas välja näha, et publik kaotab täielikult usu valgusimprovisatsiooni, kuna selles puudub juhuslikkus, aga ikkagi. Nii et kokkuvõtlikult: improvisatsioon jääb alati puudulikuks, kui pole piisavalt tehnilisi teadmisi. Näitlejad on öelnud, et näitlejate improvisatsiooni puhul kehtib sama reegel: ka nemad peavad valdama näitlemise nn tehnilist poolt, et luua endale vabadusi.

Tahaksingi rõhutada, et improvisatsiooni olulisimateks eeltingimusteks ei ole hea tehnika, meeletu kogus raha ning orjalaager. Need on abivahendid. Vaja on inimest. Tal ei pea olema isegi kõrgharidust. Selleks, et maalida, ei ole ju samuti kõrgharidust vaja. Improvisatsiooniga tegelevad tegelikult kõik. Kahe inimese vaheline vestlus on ka improvisatsiooniline, edastatakse info, see võetakse vastu, seda töödeldakse/dekodeeritakse, siis analüüsitakse, antakse vastu informatsioon. Me ei saa kunagi 100% kindlad olla vastutuleva info etteteadmises ning selles, mida ise peale info töötlemist välja saadame. See kehtib eriti teatris.

Leidsin hiljuti ühe lavastuse “Kuidas seletada pilte surnud jänesele” analüüsi. Seal kirjutatakse: “Usalduse dimensioonid teatris võib jagada kolmeks: näitetrupisise, lavastaja(te) ja näitlejate ning publiku ja näitlejate vaheline usaldus. Omavahel on need kõik tihedalt seotud.”

Tahaksin lisada: “Kurat küll, on veel üks usalduse dimensioon. See on usaldus tehnilistega.” Usaldus lavastaja ja tehniliste vahel, usaldus tehniliste ja näitlejate vahel. Ilma selleta ei saaks ka mina sekkuda keset etendust – sel moel, nagu ma oleks näiteks tookord tahtnud sekkuda, kuid magasin võimaluse maha. Kui lavastaja ei usalda tehnilist (mille põhjus saab olla nt tehnilise töötaja ebapädevus), siis ei ole ka antud lavastaja lavastustes valgustajal võimalik improviseerida. Kui näitleja usaldab tehnilist ja vastupidi, on meievaheline side tugevam, empaatiavõime suurem, saavutatakse kokkukõlamine. Seda otsivad ka näitlejad laval – kokkukõlamist. Vähemalt minu arust.

Mis teeb valgusimprovisatsiooni võimalikuks ja mis pärsib seda?

Küsisin seda Teater NO99 endise helimehe ja tänase helikunstniku Hendrik Kaljujärve käest. Temagi tõi esimese takistusena esile lavastaja. Ehk siis improviseerimine, eriti režiiliselt, on kokkuleppe taga minu ja lavastaja vahel. Järelikult on improvisatsioon kokkuleppeline.

Teisena pärsib muidugi lavastus ise. Tavapärase draamalavastuse puhul on raske valgusega improviseerida, sest raamistik on sedavõrd jäik. Publikul on tegemist loo jälgimisega ja sellest arusaamisega ning oleks liiast, kui ta peab veel eraldi valgusele keskendumata. Draamalavastuses peab valgus reeglina lugu toetama, mitte domineerima ega ka “vabalt” kaasa mängima. Nagu öeldud siin ja seal: parim valgus on siis, kui seda ei ole näha või ei panda tähele.

Mida valgusimprovisatsioon ei ole

Kui ma etendust üles ehitades ei liiguta valgustit 20 cm paremale ehk sinna, kus ta algselt on olnud, siis pole see improvisatsioon, vaid laiskus. Tavapärase kokkuleppe on küll murtud, tulevas etenduses on ju nüüd midagi teistmoodi, valgussuund ei ole enam päris see, kuid ometi pole tegemist improvisatsiooniga, sest valgusti ümberpaigutamine sündis lahus “elusast” etendusest, ei olnud reaktsioon, vaid ettekavatsetud tegevus, mis võtab improvisatsioonilt hetkeloomingu võlu.

Teiseks ei ole valgusimprovisatsioon miski, mille peale saaks lootma jääda. See tähendab, et ma võin küll võtta jumala rolli ning hakata valgusega näitlejatele kohti kätte näitama, kus nad mängima peavad, mis intensiivsusega, ma võin manipuleerida nende liikumisi ja kiirust, kuid selleks puudub minu ja näitleja vahel eelnev kokkulepe ning näitleja on sunnitud võtma mind oma mängupartneriks, ent see ei ole enam orgaaniline osa lavastusest. Seetõttu on valgusimprovisatsiooni peale lootmine täiesti lootusetu asi, kuna valgus on siis justkui omaette nähtus ning puudub igasugune kokkulepe minu ja näitlejate vahel. Nagu näete, jõuan jälle sõnani “kokkulepe”.

Improvisatsioon ei tähenda ka “suvalist vilgutamist”. See tähendab, et suvalist vilgutamist võib olla, kuid see peab olema kooskõlas antud stseeniga. Nagu juba eelpool öeldud: “Periklese” šamaanistseen või “Untitledi” narkotripi stseen, kui näitlejad on autos ja selle peal, autot keerutatakse, automakist tuleb *trance*-muusikat, kõlaritest moonutatud Ameerika hümn, näitlejad on justkui pilves ja mängivad vastavalt, stseenis on ka palju tossu – säärases hallutsiooni-laadses stseenis on täiesti põhjendatud valgusega või valgusrežiiga improviseerimine. Näiteks on võimaluseks viia valgus üle terve ruumi ja kaasata kõik eri tüüpi valgustid (Freznellid, PARid, stroboskoop, led-PARid, diskokera, päevavalguslambid, UV-lambid jne), et süvendada kaootilise ja psühheedeelse atmosfääri muljet.

Mida improvisatsioon tähendab.

Improvisatsioon võib teatris tähendada mitut asja. Olen kuulnud näitlejatest, kelle arvates on improvisatsiooni piirid seal, kus lauses vahetatakse sõnade järjekorda. “Improteatri” etendustes tekitatakse vaataja silme all ja vaatajatega

koos "lugu". "Kuidas seletada pilte surnud jänesele" tüüpi lavastustes on improvisatsioon ennekõike hetkelooming, kus näitlejad üritavad läbi improvisatsioonide luua atmosfääri ning nad väldivad lugu (selle teket). Nad ei kaasa publikut, vaid on pigem omaette, keskenduvad endile, üksteisele laval, ja publikul lastakse pealt vaadata.

Antud lavastuses oli näiteks stseen, kus näitlejad arutavad (või arutavad nende rollid, aga see on kahtluse all, kas neil on otseselt "rollid", lavastusel ei olnud ühtset teksti, millest lähtuda, et ehitada endale "roll" kui selline) etendusel tekkiva "erakordsuse" üle. Kui inimhõlmus loob rea detaile ning hoiab neid oma mõtte kontrolli all ning esitab neid õhtust õhtusse, siis kus on erakordsus, mis peaks iga õhtu tekkima? Erakordsust pole. Aga mis siis tekitab teatris erakordse? Minu arvates tekitab selle näitleja kohaloleku energia. Minu kui valgustaja ülesanne on aidata kaasa atmosfääri loomisele, läbi mille ja kus näitleja kohalolu energia tekib. Kas on selleks vaja näiteks rida detaile, mis annavad piisava info vaatajale, kelle ajus tekivad nüüd vastavad "pildid", sest kui näitleja raiskab oma energiat publikuga sideme loomiseks, võib tema kohaloleku energia olla pärsitud. Ühesõnaga: tuleb ühiselt eksperimenteerida, et jõuda selleni, et täna õhtul juhtub midagi "erakordset". See ei teki iga kord, ei peagi tekkima. Kuid kui tekib, siis ka tekib.

Muidugi oleks lihtsam mõista improvisatsiooni all katsetusi tekstiga. Näiteks huumori kasutamine. Kuid "Kuidas seletada pilte surnud jänesele" tekstiga mängimist improvisatsioonivahendina ei kasuta, sest tahetakse näidata näitlejat kui kunstnikku, mitte kui "rahvakunstnikku", kellel igal seltskonnaüritusel palutakse nalja teha, sest "sa oled ju näitleja". Olen aru saanud, et pea iga näitleja on seda lauset oma elus vähemalt korra kuulnud.

Ahhoi!

Tunnen end väheke orjana nüüd ja tekib küsimus: miks me ikka Euroopas ei ole?

Sakslased on meid aastasadu orjastanud ja nüüd jälle?!?

Kohutav!

Kuna teatril enam raha ei ole, siis pean üksinda kannatama seda orjapõlve. (Kunagi oli arutelus, et Viljandi Kultuuriakadeemiast rabada kaks teravamad tudengit, loomulik oleks olnud ka minimaalne tasu 20€ suu peale ühes päevas, et saaks muretseda toitumist jne. Kuid selle jaoks ei ole meil raha!)

Järelikult olen ma üksi siis, heal juhul saan äkki ühe tudengi appi, kuid ma pole kindel, kas ta proovis istub, pigem aitab ülesehitusel. Proovi ajal oleksin ise puldi taga ja tema jookseks kui vaja.

Sellised unistused siis...

Kui üksi jään, siis peab arvestama, et asjad ei juhtu nii kiirelt kui tavaliselt...

Ants on sel ajal Põhuteatris. Isegi kui ta olekski Sakala majas, oleksime ikkagi mõlemad hommikust õhtani kohal.

Nii on meil need asjad:)

Lugupidamisega,
ValgusOri

26.08.2011

6. jaanuar 2014

Esimene päev pärast jõulupuhkust tagasi tööasjade juures. Neli tundi haiglas, süstitakse mu silma, takistamaks vere edasist tungimist vasakusse silma. Siis lähen bussi peale ja sõidan Manchesteri. Olen tagasi Royal Exchange teatris "Blindsidedi" proovis, see on minu neljas näidend teatri 800-kohalises ringikujulises peasaalis.

Pooled minu näidenditest on olnud mingil moel mõjutatud Manchesteri ja Londoni vahel sõitmisest. M6-M1 koridor. West Coasti nimeline bussiliin, mis algab Eustonist ja läheb läbi Stockpordi Piccadillysse. Lõunapiirkondade imetabane tasasus, mis juhatab sisse Macclesfieldi kandi õrnalt säbrulise geograafia. Kui ma olin nooruk, tulin ma Piccadillys rongi pealt maha ja läksin ostsin Manchesteris plaate ning vaatasin Royal Exchange'i ees näidendite plakateid ning teatri lähedus joovastas mind alati. Buss, millega ma tagasi koju sõitsin, liin number 197 Heaton Mooori, peatus alati teatri ees.

Sarah Frankcom, näidendi lavastaja, on erakordne. See on kolmas kord temaga koos töötada. Talle on iseloomulik täpsus; küsimused, mida ta trupile esitab, on otsekohesed. Ta tahab laduda kindla vundamendi näitlejate sisemaailmale, kui viimased oma karaktereid ette hakkavad kujutama. Ta eelistab märkuste tegemisele küsimuste küsimist. Tundub, et ta lähtub ideest, lihtsast ja selgest anglosaksi ideest, et kui näitlejad tunnevad oma karakterite sisemaailma, siis jõuab see ka publikuni. Nad hakkavad oma karaktereid rohkem uskuma ja tunnevad seeläbi neis ära ennast ning lähevad nende lugudega kaasa.

Need pole radikaalsed ideed. Mõned neist tunduvad iseenesestmõistetavad. Aga nad ei ole. See on väga selgelt kultuuri- ja ajaloospetsiifiline ning pelgalt tõsiasi, et kõigi jaoks, kes viimase kolmekümne aasta jooksul on Suurbritannias uusi näidendeid lavastanud, on need ideed keskseks ja määravaks paradigmaks, ei tähenda veel, et nii peabki olema. Näiteks Saksa ja Prantsuse teatrites on asjad teistmoodi.

Kuid ma arvan, et minu jaoks jääb see siiski fundamentaalseks. Kuigi ma flirtisin kümmekond aastat servapidi Saksa postdramaatilise teatri laines esilekerkinud ideedega, et "karakter" on läbinisti konservatiivne ja sentimentaalne idee või konstruktsioon, on mõte karakterist endiselt miski, mida ma pean kalliks.

Ma pean kalliks lugusid. Me räägime üksteisele lugusid, aitamaks vastamist küsimustele, kus ja kes me universumis oleme.

7. jaanuar

Neljanda stseeni lõpus oli üks hetk: Rebecca Callard, näitlejanna, kes mängib Siobhani, Cathy Heyersi parimat sõpra, surus oma käe Andre Sheridani vastu, näitleja, kes mängib John Connollyt. Näitlejanna täitis täpselt näidendi remarki ning tulemus oli kohmakas ja ebakindel ja imelik. Sarah küsis, mida ma olin kirjutades ette kujutanud.

Tõde on see, et kirjutades olin ma haaratud kahest käe-vastu-kätt-surumise mälestusest, mis juhtusid teismeeas. Ükskord surusin ma baaris oma käe tüdruku käe vastu, keda ma olin kuude kaupa imetlenud, ning kuigi me ei öelnud midagi, oli tunne nagu elektrilöögi puhul ja ma mäletan seda siiani, aastakümneid hiljem. Teine kord tunnistas üks teismeline sõbranna mulle üles, et tema jaoks on tema käe alumise poole silitamine erootilisem kui masturbeerimine. Minu teismelise aju jaoks oli see vapustus.

Kuid kummastki mälestusest poleks hetkel kasu olnud ja nii ma ütlesin Sarah'le, et ma ei mäleta. Mis oli vale, aga osaliselt ka tõsi. Ma ei mäleta, kas ma üldse kujutasin kirjutades ette midagi, mis võiks laval toimuda, või ma püüdsin lihtsalt taas elustada neid kahte nooruspõlvest pärit kogemust.

Ent veelgi tähtsam: minu vastamisest keeldumine andis näitlejatele vabaduse leida midagi omapäi, tundmata liialt muret näidendi remarkide pärast. Ja nad leidsid. Nad leidsid midagi, mis oli palju laetum ja balletlikum ja tõesem kui minu remargid suudaksid kunagi soovitada.

Sebastian Nübling ütles "Three Kingdomsi" ajal Briti näitlejatele, et kui ta sai näidendi kätte, siis esimese asjana kriipsutas ta läbi kõik remargid. Vahel ma mõtlen, et nii peaksid kõik lavastajad tegema. See muudaks proovisaali palju loomingulisemaks paigaks.

Ringikujulisel laval proovitegemine on tõeline rõõm. Ringikujuline teater pühitseb publiku olemasolu juba oma arhitektuuris. Me muutume publikus istudes üksteise olemasolust teadlikuks ning täna oli lahe leida hetki, kus ka näitlejad võiksid nautida publiku kohalolu.

Mida rohkem ma kirjutan, seda enam olen ma võlutud publiku juuresolekust teatris ning võimalusest kutsuda neid kaasa tegema midagi koos. Mitte brechtliku võõrituse tõttu, sest minu teadmised brechtlikust võõritusest on pealiskaudsed ja poolküpse, vaid seetõttu, et me oleme kõik selles ruumis koos ja kujutame koos ette ühte lugu.

8. jaanuar

Midagi selles on, kui ma vaatan näitlejaid, kes poevad karakteritesse äärmise hoolivuse ja tähelepanuga iga detaili vastu ning kujutlusvõimega, mis paneb asjad liikuma. On tunne, justkui nad elustaksid su unenäod.

Proovis on väga kerge langeda näitlejasse kiindumise ohtlikku lõksu, sest nende töö tähendab selle, mida sa oled ette kujutanud, tõelisuseks saamist, ning nad töötavad selle nimel hoolikalt. See on äärmiselt meelitav.

Pärastpoole teeme stseene üks kuni kaheksa ja asjad ei lähe eriti hästi, mis antud staadiumis ongi täpselt õige.

Mul on umbes 10 märkmeraamatut, mis on täidetud proovisaalis tehtud märkustega, ja nad ütlevad laias laastus kõik ühte ja sama asja.

Küsi küsimusi nii, nagu sa ei tahaks teada vastust, kuid tegelikult sisemuses taha. Küsimused ei ole minu näidendites retoorilised. Enamasti.

Iga lause viimane sõna on sageli selle lause kõige tähtsam sõna.

Ja mängi tegevust, mitte tunnet või atmosfääri. See hakkas täna hommikul juhtuma, kui näitlejad otsustasid näidata, kui veider see näidend on. Näidendi

veidrus on miski, mille peab valla päästma lavastaja ja mille peab avastama enda jaoks publik, aga mitte miski, mida näitlejad peaksid mängima. Nad peavad süvenema asja normaalsusesse, sest see lubab publikul ennast selles veidras ja segadusse viivas maailmas ära tunda.

Ja nad peavad kuulama nii hoolikalt kui vähegi võimalik. Justkui poleks sõnu, mida nad kuulevad, kunagi varem neile öeldud.

Kuulamine on näitleja jaoks kõige raskem. Lihtsalt tavaline pagana kuulamine. Seda kirjutades olen ma teadlik, et see on vastuolus paljuga, mida me oleme sel aastal Lyricuga Secret Theateris⁶ uurinud. Me oleme hinnanud näitlejate tegelikkust, nende olemasolu ruumis. Aga võib-olla on see okei. Iga näidend on erinev žest ja iga näidendi iga lavastus nõuab teistsugust protsessi. Ainus oluline asi on olla oma lähenemises järjekindel.

Mitte arvata, et mõned reeglid on kaasasündinud, vaid leida iga näidendi iga lavastuse jaoks õiged ja kohased reeglid ning pühenduda neile järjekindlalt.

Võib-olla see muudabki koostöö lavastajate ihaga sedavõrd lõbusaks. Ma näen voolavust.

9. jaanuar

Tagasi oma kontoris, esimest korda sel aastal. Mu kontor on ehitatud vanadest kasukavabriku *art deco* stiilis tualettidest New North Roadil, mis viib Old Streetilt Highbury ja Islingtoni ringtee poole. See on ainuke *art deco* stiilis säilinud hoone Hackney ja Islingtoni piiril, lohakal sotsiaalmajadega ääristatud tühermaal.

Mu aknad on hiigelsuurte kortermajade poole. Vahel ma jälgin, kui inimesed tulevad ja lähevad. Enamasti on see päris igav, sest nad ei tee muud kui lahkuvad ning saabuavad, mis ongi just täpselt see, mida sa võiksid neist oodata. Üks salapolitseinik kasutas kunagi seda ruumi, jälgimaks korterit, mis kuulus ühele narkoärikale, kes tegutses enamasti maja ees autoparklas. See oli kõige ebaseaduslikum asi, mida ma näinud olen. Vahel hakkasid mõned parklas olijad karjuma, kuid see oli ka seadusest üleastumise piir.

Marianne Elliott palus mul kirjutada midagi vastuseks Marlowe' "Dr Faustusele".

Ma olen sel nädalal palju seda näidendit lugenud ning selle peale mõelnud.

Mulle meeldib mõte kirjutada näidend, kus tegutsevad üleloomulikud jõud.

Mulle meeldib hetk, kui Faustus tapetakse ja ta ärkab taas ellu. Mulle meeldib leida üles lust, mis võib peituda kelleski sedavõrd patuses. Viia ta ükskõik kuhu maailmas. Panna ta tegema nõidusi Aleksander Suure või Trooja Helenaga. Või panna sarv tema vaenlase otsa ette võrsuma.

Mulle meeldib, et selles näidendis on olemas igavik. Kõne näidendi lõpus, kui Faustus küsib, kas ta tohiks olla põrgus vaid kakssada tuhat aastat ja saada siis päästetud.

See tuletas mulle meelde vestlused, mida ma eelmisel nädalal pidasin Oscari⁷ ja Jon Sedmakiga universumi suuruse kohta. Kõige paisumine, asjadevaheline distant, kogu selle elajaliku universumi suurus paneb mind tundma aukartust.

6 Lyric Hammersmith, "Three Kingdoms" kaastootja. Hooajal 2013/2014 palkasid nad endale püsitrupi ja panid eksperimendi nimeks Secret Theatre.

7 Simon Stephensi poeg.

Ma tahaksin pikali kukkuda. Selle asja suurus. Ning surma lõplikkus. Võimatus jätkata pärast surma. Sääraste asjade vaatlemine paneb mind tundma aukartust, mis korraga paneb mind tundma hirmu ja tekitab tahtmise mitte alla anda. Mulle meeldib idee karakterist, kes suudaks muuta maailma paradigmasid. Ja siis jätta ta üksinda ja äralõigatuna ja panna ta aru saama surma igavikulisusest ning universumi suurusest. Mulle meeldib mõte kirjutada näidend, kus jumal ei ole enam üleloomulik idee ning keegi ei usu enam kuradisse. Kuidas sa dramatiseerid kaasaegse kuradikäsitluse, kui keegi ei usu enam kuradisse.

13. jaanuar

Lõunal Christopher Hamptoniga⁸, kus küsisin tema käest, kuidas pagan ma järgmised kaks aastakümnet edasi kirjutatan.

Ma mõtlen selle peale sageli. Mulle meeldib kirjutamine. Mulle meeldib, et ma teenin elatist kirjanikuna. Ma tahaksin meelsasti kogu oma elu kirjutada ja ma tunnen muret, et mu ideed kuivavad kokku ning ma pean minema tagasi Dagenhami kooliõpetajaks. Mulle Dagenham tegelikult päris meeldib, aga näidendite kirjutamine meeldib rohkem ja nii olen ma hakanud rääkima vanemate näitekirjanikega, et saada nende käest nõu. Eelmisel aastal rääkisin ma Caryl Churchilliga⁹ ja täna Christopheriga.

Ta ütles, et on taibanud, et kõige olulisem on muutuda mitmekülgsemaks. Caryl soovitas teha rohkem koostööd. Tundub, et mõlemad julgustasid mind, et ma ei püüaks lõputult näidendeid oma pea sisemusest välja kritseldada, vaid pigem kasvataksin oma käsitöökust, nagu teevad postromantistlikult mõistetud geeniused.

Ta alustas muusikalide ja ooperite ja stsenaariumite kirjutamist. Tema stsenaariumite põhjal on tehtud 16 filmi ja ta on kirjutanud 15 näidendit ja lisaks ooperit ja muusikale. Ta on kirjutanud umbes 30 filmimiseni mittejõudnud käsikirja.

Mulle meeldivad Christopher Hamptoni näidendid kohutavalt. Tema kolmas näidend, "Filisterid", mille ta kirjutas siis, kui mina olin umbes 24, jooksis West Endis kolm aastat.

Ma olen huvitatud sellest kummalisest kommertsist ja kunsti segust, mis on vist ainult Suurbritannias ja USAs.

Vahel ma mõtlen, et see seab Suurbritannias töötavale teatritegijale brutaalsed piirid. Me peame oma tööga pidevalt turuplatsil kauplema. See tähendab, et me ei saa kunagi teha midagi, mis oleks tõeliselt julge, ega nihutada vormi piire või seada uude valgusesse vormi ja sisu vahekorra, sest me ei tohi publikule liialt võõraks jääda. On oluline, kas publik naerab või mitte.

Me muutume sõltuvaks sellest, kas meie tekstid kutsuvad või ei kutsu esile naeru, sest naer on kõige konkreetsem ja loetavam mõõdik, kui õnnelik meie publik on.

8 Christopher Hampton (1946) on näitekirjanik ja stsenaarist. Kirjutanud mh stsenaariumid filmidele "Ohtlikud suhted" (1988) ja "Lepitus" (2007). Esimese stsenaariumi eest võitis ta Oscari, teise eest nomineeriti Oscarile.

9 Caryl Churchill (1938), näitekirjanik.

Teistes riikides, eriti vist Saksamaal, muretsetakse nende asjade pärast vähem ja seetõttu on ka looming võib-olla vähem kompromissidele rajatud. Õigupoolest on nad päris hämmeldunud, miks meie oleme teiste naerust sedavõrd sõltuvuses. Teisest küljest on midagi elavdavat ja kosutavat selles, kui peame minema turuplatsile ja oma kaupa müüma.

Me ei saa mugavaks muutuda.

Me ei saa mugavaks muutumist endale lubada.

Me peame end tõestama.

14. jaanuar

Hingan proovide vahel sisse mõne sõõmu õhku.

Tegin täna "Birdlandi" mõned muudatused. Tahtsin muuta Pauli uudishimulikumaks. Teda peaks toitma pigem otsiv vaim kui viha ja Marnie surm peaks ta hinge paiskama meeleheitese.

Proovisin kärpida esimese mustandi misogüüniat.

Kuulen häirekella löömas, sest ma kirjutasin spontaanselt ning tulemuseks oli tegelane, kelle ilmselge naisteviha oli väga primitiivne ja kontrollimatu.

Lonkisin veidi mööda Tate Moderni uut püsiekspositsiooni, mille nimi oli vist "Muutunud kogemus".

Ilusti kureeritud näitus. 19. sajandi varase modernismi meistriteosed rippusid vastamisi nüüdisaegsete töödega.

Teosed annavad üksteisele uued vaatenurgad. Alati, kui ma näen niivõrd kõrgetasemelist kunsti, olen ma lummatud.

Tundub, et hetkel olen ma haaratud mõttest, mil määral uus teater istub kunsti ja meelelahutuse vahel. See on, nagu ma kirjutasin, selle riigi eripära. Ja imelikul kombel ning vastupidiselt mu enda ootustele naudin ma seda nädalat.

Vajadus tõusta ja minna turule võib olla inspireeriv. Vajadus tõusta voodist.

Vajadus meeles pidada, et me peame pidama vestlust, mitte ennast väljendama, võib mõtted hoida selged ja teha meid paremaks.

Ja ometi oli midagi rabavat Richteri lõuendites või Hrair Sarkisani hämmastavas fotoseerias "Hukkamisväljakud", kohad kolmes Süüria linnas, kus hukatakse inimesi. Need pildid kutsuvad minus esile judinaid ja nad inspireerivad mind ja nad pole teinud surve all olla müüdiv kompromisse.

15. jaanuar

Täna ei kirjutanud ridagi.

Sõin lõunat Hofeshi ja Raminiga ja me rääkisime "Seistmeteistkümnest".

Me kasutame kindlasti tantsijaid, kes suudavad tantsida Hofeshit rahuldaval tasemel. Seda suuresti põhjusel, et mulle meeldib, kui mittenäitlejad räägivad mu teksti, aga tema muutub väga kärsituks, kui ta peab töötama mittetantsijatega. Vahel ma mõtlen, et mittenäitlejatel võib olla ausus, milleni keskpärane näitleja enam kunagi ei jõua.

Me teeme lavastuse seksist. Me teeme selle kolme heteroseksuaalse mehe vaatenurgast, kes projitseerivad oma fantaasiaid ilusatele naistele.

See saab olema nagu katkendid “Three Kingdomsist”, mida feministlikud kriitikud vihkasid, kuid korda kümme. See lavastus ei palu vabandust. Hofesh ütles, et seks on miski, kus me kolmekesi oleme psühholoogiliselt kõige haavatavamad. Nii et me peaks asja uurima. Me peame vaatama nähtustele, mida me kõige rohkem kardame, või kui ei karda, siis tunneme häbi või ebakindlust.

16. jaanuar

Tagasi Manchesteri, tagasi rongi peal.

Kasutasin rongisõitu, et teha kärpeid “Curious Incidenti”, enne kui seda kuu aega järjest Londoni kooliõpilastele mängitakse, ning valmistasin ette võimalikke kärpeid, kui ta peaks Broadwayle minema.

Detsembris kukkus Apollo teatri laest krohv alla, kõige tõenäolisemalt oli põhjuseks välgulöökk ägedas Londoni talvetormis. Krohv kukkus publikusse. Õnneks ei saanud keegi tõsiselt viga ja viimane õnnetuses kannatada saanud patsient lahkus haiglast jõuluõhtul. Kuid selle õnnetuse tõttu ei mängitud mu näidendit kuus kuud.

Praegusele trupile on aga makstud selle kuu lõpuni ja seetõttu mängivad nad tasuta Londoni koolidele. Ma tõmbasin umbes 20 minutit maha, et see võimalik oleks, ja valmistasin ette ilmselt veelgi jõhkramaid kärpeid juhuks, kui näidend läheb NYCi.

Minu hiljutise jutu valguses ei tohiks tulla üllatusena, et ma kärpisin värve, tegemaks lugu nii puhtaks ja selgeks kui võimalik.

“Curious...” on väga demokraatlik. Tema teatraalsus sõltub publikust. Kui ma mõtlen inimeste peale, kes säästsid raha, et enne jõule seda näidendit näha ja nüüd ei näegi, ärritab see mind.

Saabusin proovi, et vaadata “Blindsidedi” läbimängu. See on kummaline ja kurb näidend. Ma tunnen muret, et asi peaks olema rohkem keskse protagonistiga ümber ehitatud. Ma tunnen muret, kas see pole liiga kõle Manchesteri publiku jaoks. Kuid näitlemine on ülev.

Ma tunnen muret, et mõned kohad on liiga konstrueeritud.

Kuid mulle on see kogemus tavaline: vaatan mõne oma näidendi läbimängu ja mõtlen, et see on sitt. Tavaliselt on see märk, et näitlejad on valmis publiku tulekuks.

“Blindsided” on näidend mõrvast. Ta lähtub tundeist, et see Manchester, kus ma üles kasvasin, painasid Moorsi mõrvarite¹⁰ vaimud. See on süntees Emlýn Williamsi kirjutatud Moorsi mõrvarite biograafist “Beyond Belief” ja Euripidese “Medeast” ja Terence Malicki “Badlandsist”. See on näidend armastusest esimesest silmapilgust, mille psühhhoos võib viia meeleehte ja vägivaliani. Näitlejad arvasid, et nad olid sogased ja ebaselged. Nad tundsid, et nad keerasisid näidendi untsu.

Mulle nii ei tundunud. Mulle tundus, et nad kuulasid tähelepanelikult ja mängisid säruga, mida ma oma näidendis ei suutnud enam ise näha.

Oli aga hetki, kui ma uskusin, et olin suutnud draamavormi panna, mis tunne on tappa laps, ja neil hetkedel olin ma uhke.

10 Ian Brady ja Myra Hindley tapsid 60ndate keskel Manchesteri lähedal viis last.

17. jaanuar

Tegin koos Sarah'ga märkuseid. Istusin koos temaga lavale ja sosistasin talle palju kõrva.

Üks osa minu tööst, mille üle ma olen kõige uhkem, on lähedane koostöö lavastajatega. Üks esimesi ja kõige tähtsamaid on koostöö Sarah'ga. Esimest korda kohtasin teda siis, kui ta oli Exchange'is kirjandustoimetaja. Ka nüüd, kui ta on kunstiline juht, määrab tema töös palju tema lugemise fantaasiarikkus ja täpsus ja taiplikkus.

Ta ütles mulle täna õhtul, et hakkab ennast alles nüüd kunstnikuks pidama. Sõnasse "kunstnik" suhtutakse inglise teatris ja ilmselt kogu Inglismaal mürgiselt. Sest teater asub siin kunsti ja meelelahutuse vahel ning me hindame pretensiooni puudumist, see on vaikumisi sees "meelelahutaja" mõistes. See mõiste paneb meid mõtlema endast kui töölisest, ja mulle meeldib see, aga vahel peame me astuma ette ning ütleva, et me teeme asju, mida varem ei olnud, ning nende asjade funktsioon on täienisti emotsionaalne või intellektuaalne.

Sa ei saa näidendi peal istuda. Sa ei saa temaga ust avada. Sa ei saa temaga ringi liikuda või kütta maja või süüa temaga. Näidend ei kaitse sind. Ta ei õpeta sulle grammatikat. Meid ajab närvi, et millelgi on nii vähe kasutusvõimalusi. Aga kunsti funktsioon on see, et ta tabab mind mingil teadvustamatul tasandil. Ilma kunstita me atrofeeruksime ja muutuksime viljatuks ning hajuksime laiali. On võimalik elada ilma kunstita, kuid meie elul poleks siis mingit enesepeegeldusest sündivat mõtet ega nüanssi ja me elaksime vaid rahategemise paradigmas.

Vahel on oluline seda väita ja seda pühitseda.

Ilma oleksime samamoodi edasi, aga vähem inimesed.

20. jaanuar

Ärkan kell viis, et minna taksoga Gatwicki. Sõidame läbi linna lõunasse.

EasyJeti lend Hamburgi, kus algavad "Carmen Disruptioni" proovid.

Loen näidendit üle, näidendit, mille kirjutasin Sebastian Nüblingi soovitusel metsosopranile Rinat Shahamile, jään aeg-ajalt tukkuma ning tunnen kergendust, et näidend ei ole sitt.

Gaby, Schauspielhausi autojuht, tuli mulle oma tuliuue Mercedesega lennujaama vastu. Ta on mulle alati vastu tulnud, nii kaua, kui ma siin töötanud olen. See on minu neljas näidend Deutsches Schauspielhausis. 1200 kohta 19. sajandist pärit teatrihoones, mis näeb välja täpselt selline, nagu üks teater välja nägema peab. Hiiglaslik eeslava. Hiigelsuur auditoorium. Mind hämmastab, et mu näidendeid siin mängitakse. Osaliselt on hämming põhjustatud sellest, et mu näidendid on harva demokraatlikud. Osaliselt seetõttu, et ma muutun alandlikuks.

Me sõidame proovisaalidesse, mis asuvad linna idaosas tööstusrajoonis. Tundus põnev näha taas Nüblingit. See on seitsmes minu näidend, mida ta lavastab.

Rohkem kui ükski teine lavastaja.

Ta avab proovi sarmikalt ja energiliselt ning me räägime, miks ma selle kirjutasin.

Tema kiindumus Rinati paigaltloksunud elu vastu, kuna Rinat lendab üha uutesse ja uutesse "Carmeni" lavastustesse. Ta on laulnud Carmenit osa 39 lavastuses, igal kontinendil. Me räägime, kuidas näidend põhineb antud ooperi teemadel ja struktuuril ning ehitub ümber nelja peategelase.

Täna tabab mind arusaamine, et see on näidend armastusest ja surmast. Minu jaoks on tähtis, et näidendi struktuuri määravad ära monoloogid. Meie kirk tehnoloogia järele viib meid üha kaugemale ja edasi isolatsiooni. Kuid inimeseks olemise vorm on teatris alles. Ükskõik kui palju tehnoloogia meid atomiseerib, näitleja inimlik kohalolu jääb. Kummalisel kombel – taipan ma – on järjest tehnoloogilisem maailm muutmas teatrit palju radikaalsemaks kunstivormiks, kui see on olnud kunagi varem minu teatris töötamise aja jooksul.

Lihtsalt seetõttu, et see on ruum, kus võõrad istuvad üksteise kõrval ja vaatavad ühes suunas, kus on teised inimesed, kes elavad samas ruumis ja samal ajal kui nemad.

Näidendi lugemine läheb kenasti. Mulle meeldib kuulata oma näidendeid saksa keeles. Mulle meeldib saksa keel. See on erootiline ja õrn keel. Mulle meeldib kuulata oma näidendeid keeltes, mida ma ei valda, sest see tuletab mulle meelde, et meie töö ei ole kirjutada ideid, vaid orkestreerida energiat.

Dominic Huberi lavakujundus on ilus teatrihoone koopia. See liigub näidendi jooksul tasakesi publiku poole.

See on julge ja dramaatiline žest, kuid ta ei tööta tänu oma julgusele, vaid seetõttu, et tema juured on sügaval näidendis. Ta on võtnud lihtsa ja tuumaka idee ning ehitanud lavakujunduse selle ümber, kasutades korraka suurt fantaasiat ning suurejoonelist lihtsust, luues ühtlasi näitlejatele imelise ruumi, kus näidelda. Süntees fantaasiast ja lihtsusest ja suursugususest, mis loob näitlemiskeskonna, on see, mis teeb Saksa lavastuskunstnikud suureks. Miski, mille poole Inglise lavakujundajad alles püüdlevad.

On imeline olla tagasi Maritim Reichshofis, vana 19. sajandi hotell, mis on seotud teatriga. Ma olen viimase kümne aasta jooksul ööbinud siin lugematu arv kordi.

See oli hotell, kus ma peatusin, kui töötasin Saksamaal ja tulin Hamburgi, et rääkida Sebastianiga "Pornograafiast". See on keskne toimumispaik "Three Kingdomsis": tema kummalised korduva mustri koridorid ja inimlikkuse puudumine. Ja tema viskibaar. Ja tema hommikusöögiruum. Ja tema bassein. Me oleme temaga koos selles baaris korduvalt istunud ja joonud.

Nad müüvad Reichshofi Hiina kinnisvaraarendajatele. Viimased on otsustanud jätkata hotelliga. On raske ette kujutada, et siin võiks olla midagi muud kui hotell. Kuid nad muutsid New Yorgis Chelsea hotelli korteriteks, nii et sama võib juhtuda siin.

21. jaanuar

Teine päev "Carmeni Disruption" proovidega.

Sebastian palus Rinatil lugeda oma repliike saksa keeles. See andis tema tööle ilusa ja kummalise kvaliteedi. Tema teine keel on inglise keel, nii et ta ei ole võimeline intuiivselt leidma neid rütme, mida emakeeles kõneleja tabab ilma pingutamata.

Kuna ta peab rääkima saksa keeles, pöördub tähelepanu sellele, kui raske on tema jaoks rääkimine üleüldse.

See tuletab mulle meelde, kuidas tantsijatest näitlejad rikastavad teksti ning tähelepaneku, et kõige hullem on töötada keskpäraste näitlejatega. Palju parem on pingul ja takerduv keel.

Kuulame muusikat, mille ma olen näidendisse kirjutanud. Sonic Youth ja Roy Orbison ja Kraftwerk.

See pani mõtlema, et äkki on peamine põhjus, miks ma näidendeid kirjutan, võimalus kuulata valjult teatris mu lemmikmuusikat. Ma jään alatiseks mingit sorti ärritavaks DJks. Sonic Youth tühjendas proovisaali sama edukalt nagu ta tühjendas tantsupõranda neil päevil, kui ma töötasin DJna.

Küsimus, mida meie, draamakirjanikud küsime, on sama küsimus, mida kunstnikud on küsinud sadu aastaid. Kuidas kõige paremini dramatiseerida seda, mis tegelikult on elus? Paljudes oma näidendites olen püüdnud tabada käitumisi ja keelt, mis on nii lähedal, kui ma vähegi suudan, käitumistele ja keelele, mida me tunneme ära ka oma elus. See näidend on teistsugune. Keel on tõstetum ja poeetiline. Vorm killustunum. Maailm vähem reaalne.

Aga ma pole kindel, kas me kogeme elu sel moel, nagu ma mitmes oma näidendis olen püüdnud kirjeldada ning mida võiks pidada realistlikuks. Elu on sageli impressionistlik ja tõstetud ja poeetiline.

Vaheajal läksin ma pissile ja valgus tundus tualetis erakordselt selge ja raamitud. Nagu oleksin pissinud filmivõttel. Kuidas kirjutada draama, mis suudaks hõlmata sääraseid kogemusi? Aristoteles on küündimatu, kui ta hakkab käsitlema küsimust, mis tunne on olla tõeliselt elus.

Aga ega teda see küsimus tegelikult ei huvitanudki.

Ja vahel, kui me suuname oma sõltuvused YouTube'i ja Twitterisse ja pornosse ja e-kirjadesse, kus me kaotame igasuguse taju, mis ruumis me oleme või kellega me räägime, mõtlen ma, kas tuleb ka aeg, mil meil tekib vajadus leida näidendi uusi vorme.

Me kogeme elu viisil, mis on ühtaegu nii muusikaline kui ka narratiivi pidi liikuv. Meie mälu on samavõrd impressionistlik kui ka jäik. Ma olen selles näidendis rohkem kui teistes püüdnud leida muusikalisemat, impressionistlikumat, atomiseeritumat viisi, kuidas seda kogemust dramatiseerida.

Ilmselt ebaõnnestusin. Me kõik ebaõnnestumine. Eesmärk polegi õnnestuda. Keegi meist ei õnnestu. Eesmärk on proovida.

22. jaanuar

Äratus. Hommikusöök Reichshofis. Suurejooneline vana söögisaal, hiiglaslik ja märkimisväärse buffeega, mis meenutab stseeni "Three Kingdomsist", kus Stefan Dressner toppis oma taskutesse sarvesaiu.

Läksin koos Sebastianiga proovisaali, kuid parkisin ennast kõrvalruumi, et kirjutada teksti veidi ümber. Kirjutasin uue liini Lauljale, tuues selgemini välja, et tema boyfriend võis olla vaid fantaasia. Parim viis, kuidas üksindust dramatiseerida ja mitte seda kirjeldada, on läbi katse leida kontakt.

Kirjutasin mõned read koorile. Mis oli fun. Mulle meeldib mõte koorist.

Sebastian kutsus mind oma ruumi, kus ta oli koos Samuel Weissiga¹¹, ja küsis minult mõned küsimused Samueli karakteri tausta kohta. Nad tahtsid aru saada, kust ta tuli ja kuidas ta tundis sõpra, kellelt ta tuli raha laenama. Sebastian tegi nalja, et töötab nagu Inglise lavastaja.

Mulle meeldisid need paar päevaga koos temaga.

Lavastajate erinevus, kellega ma olen töötanud, rabab mind. Lavastajate suhtumine oma töösse on huvitav. Sest nad ei näe kunagi oma kolleege töötamas, nad kõik arvavad, et see, kuidas nad töötavad, on loomupärane. Nad arvavad, et see, mida nad teevad, on “see, mida lavastaja teeb”, sest nad ei tea ühtegi teist moodust lavastada. Aga igal lavastajal, keda ma tean, on erinev lähenemine ja erinev energia ja erinevad kriteeriumid, mida tema töö tähendab ja mis on hea teater.

Sebastianit iseloomustab tema püsimatus. Vahel tundub peaaegu, nagu oleks tal kõrgendatud tähelepanuvajadus. Sõna, mida ta kõige enam kasutab frustreriva materjali iseloomustamiseks, on “igav”. Sel nädalal ta pigem kükitas kui istus oma tooli peal. Hoidis tasakaalu. Hüppas püsti. Valmis minema tormama.

See on nakkuslik ja iseloomustab tema tööviisi. Me lustisime palju sel nädalal. Trupp tundub olevat rahulik ning on väga hästi valitud ja nad loevad tähelepanelikult ning hoolikalt.

Täna pärastlõunal töötasime kooriga ja kohtusime kooriga esimest korda. Ma olin proovisaalis, kui nad sisse tulid. 35 inimest, kõikvõimalike kujude ja suuruste ja vanustega, astusid ruumi. Igaühel oma tool. Nad olid nagu inimkett, mis kunagi ei lõpe. Nende ruumi kogunemist oli erakordne vaadata.

Teater on kõige inimlähedasem kunstivorm. Midagi selles kosutas, et niivõrd palju päriselt elavaid inimesi hakkab ühes minu näidenditest mängima. Kes need inimesed on? Kust nad tulevad? Miks nad seda teevad? Et saada koostöötamiskogemust Sebastianiga? Et töötada Deutsches Schauspielhausis? Sest nad armastavad teatrit? Sest nad tahavad kodust välja saada? Ma ei tea, kas ma saan kunagi neile küsimustele vastuse, kuigi ma tõesti tahaksin teada. Takso proovisaali eest lennujaama. Otsin lastele mänguasjade näol andestuse minu äraoleku eest. Ja märkmiku Oscarile.

Sõin võileiva ja jõin õlut. Läksin lennuki peale. Sõitsin koju.

Simon Stephens (1971) on inglise näitekirjanik, mh mängituim ingliskeelne autor Saksamaal. Teater NO99 näitlejatele mõeldes kirjutas ta näidendi “Three Kingdoms” (lavastaja Sebastian Nübling).

Tere,

istun puha ülikooliprofessori laua taga, huh-huh, võtke mu juttu tõsiselt nüüd. Siin üks noor särasilm, intelligentne, nimeks Diether, küsis, kas me enda teatrisse mingeid praktikante ka tahaksime. Õpib ta muidugi stsenograafiat, ma'i tea, kui palju ta sel alal meie juures targemaks saada võiks. Ütles, et töötab kasvõi ilma palgata etc ja et meie mõttemaailm on just see, mis temalgi. (Silmad ikka väga särasid!)

Loeng õnnestus hästi, aplodeeriti pikalt ja nüüd lähen kunstimuuseumi end täiendama.

Kõike paremat teilegi,
Sempr.
Aus Kunstakademie Karlsruhe

16.11.2007

Eile istusime Tiiduga ühes kohas ja Tiit jutustas, kuidas näitlejad kõik (peale Gerdi, loomulikult) me draakonimõttest¹³ kuuldes näost valgeks olid läinud. Siis mõtlesin, et Simonides võiks tegelikult olla hobune või noh, kentaur. Ta ju on siuke joviaalne vennike. Samas, päris mütoloogiliseks ei taha minna. Lõbumaja on igal juhul barokk, barokk, barokk. Simonidese teenijannad võiksid olla alasti ja hobusepeadega, aga kardetavasti ei nõustutaks ja arvataks, et Aivar Palumäe teater ja labane.

OK, siis litritest bikiinid.

Selle hurmava kujutlusega siinkohal lõpetan.

Tervist ja õnne,
Johannes Semperi lapselaps¹⁴.

05.12.2007

¹² Kirjad pole just alati esitatud täiskujul.

¹³ Lavastus "Perikles". Esietendus 15. märtsil 2008.

¹⁴ Ene-Liis Semperi vanaisa oli Johannes Semper, agronoom, kuulsa kirjaniku nimekaim.

Istun mingis udupeenes receptioni tüdrukute arvutis, kuna internetiga siin Saksas endiselt eriti salajased lood. WiFiisse minekuks tuleks täita nii pikk ankeet, nagu ma tahaks kogu selle telefonivõrgu ära osta.

Tahtsin paluda veel üht asja – kas saad tshekkida, on siin kuskil mingeid kavalaid parukatepoode ka? Õudselt oleks vaja, eriti siukseid vintage-stiilis parukaid 70-date moodi... eriti meeste.

Ja veel – kas saad vaadata, mis täna-homme teatrites lähedat on?

Tunnistan, et olen ise käpard, et kodus seda teha ei jõudnud, aga kirjutasin viimsed paar ööd oma südamerõõmule Ruja¹⁵ teksti ja nii see jäi. Ja kes kurat oskas arvata, et see internet siin nii kullahinnaga käes on...

Terv.

Sempr.

16.04.2008

Ehk viskad pilgu peale, kas tegu on lihtsalt teadaandega, et mu tööd kusagil näidatakse, või peitub selles kirjas ka mingi küsimus. Peaks neile koos ehk ka väikese vastuse kombineerima – nagu ma taipan, on neil plaan näidata seda teost kahel monitoril, aga see pole küll hea plaan, kuna mina nõustun seda näitama vaid projektsioonina kahel vastastikku asetseval ekraanil, pildi mõõt min 165 x 200 cm.

Pimendatud ruum ja normaalne (stereo) sound loudspeakeritest oleks ka “elementarisch”.

Ene-Liis.

08.06.2008

Tere,

mul on siin kodus kirjutamisvõimalused praegu väga defitsiitseks muutunud, vabandust, et alles nüüd saadan.

Ei ole muidugi ka pooltki nii selge see asi¹⁶ üleskirjutatud kujul, pühapäeva öösel välja mõeldes ja vahetult sõnastades oli kõik väga selge ja terviklik ja puha, aga ma ei tea, kas sellest praegu nii hästi aru saab.

Ühesõnaga, peamine on see pehmus ja nukrus, “Hermanise stiil”, jutustamiseks “lugu kultuurist”. Subjektiivsed kaamerad on mõeldud sellised nagu Tracey Emimi installatsioonid, kaadris palju olustikulisi detaile ja pilt hüplik nagu inimpilk.

15 Lavastus “Ruja”. Esietendus 15. augustil 2008.

16 Lavastus “Kuidas seletada pilte surnud jänesele”. Esietendus 10. märtsil 2009.

Ja et põhimõtteliselt jookseks kultuuri "sisene" tegelaskuju, tema lugu ja "kultuuriväline" tegelaskuju ja tema maailm läbi tüki.

Ei mingit selget lahtist agressiivsust, viisakad ja mõistlikud seisukohad puha.

Pigem on kunst mingitel hetkedel agressiivne, mitte vaataja. (Või eks tehes selgub, agressiivsust on nii lihtne lisada)

Ja siis veel jänes ja kaadritagune "jutustaja" (kaadri taga räägib vahepeal ka minister, mitte segi ajada!). Võiks sellele kaadritagusele jutustajale anda veel mingeid lahedaid löike erinevatest kultuuri ja ühiskonnateemalistest tekstidest. Ja teha perfonkse, sketše ja näidata head ja halba kunsti.

Aga see kõik tuleb ilmselt edaspidi, praegu ainult mingi raami moodi idee.

Vaat nii siis praegu.

Terv, Sempr.

13.01.2009

Tere

kuna olen sel kuul esimest korda oma kirju lugemas, tänan hilinenult selle toreda intervjuu eest :)¹⁷

parimate soovidega,

Teie

“minagi-olen-end-õnnesärgis-sündinuks-pidanud-kui-saan-lava-kõrval-näppu-visata”

Sempr

09.07.2009

17 Saadetud intervjuu oli Judi Denchiga:

Millal te esimest korda teadsite, et tahate näidelda?

Ma arvan, et ma olin vist umbes kuueaastane – ja ma lihtsalt ühtäkki teadsin seda. Ühe pühapäevase teejoomise ajal, kui ma olin umbes kümnene, ütlesin ma: “Emme ja issi, ma olen jõudnud otsusele – kõige parem on, kui ma lähen teatrikooli, sest minust saab näitleja.” Ja mu ema ütles: “Ära ole nii naeruväärne! Mine oma tuppa ja tee tund aega kauem kodutöid.”

Kus sa oma ametit õppisid?

Ma läksin Lamdasse, mis tegi mulle tubilisti head. Ma ei tea, palju ma seal õppisin, aga distsipliin oli imeline.

Millise lavastusega tegid läbilöögi?

Mul polegi tegelikult säärast lavastust olnud. Mul on olnud õnne, et ma pole kunagi olnud “kuu õieke”, ma ei ole kunagi olnud staar või staarike või midagi säärast. Ma olen lihtsalt kogu aeg tööd teinud.

Milline teatrisaal kõige vähem meeldib?

Milton Keynesi teater. Kui sa lähed enne West Endi mõne lavastusega tuurile ja näed, et nimekirjas on ka Milton Keynes, mõtled sa: “Oh jumal.” See on vastik. See on midagi karjaaediku ja aerodroomi vahepealset.

Kõige nõudlikum kogemus?

Ma arvan, et kõige suurem väljakutse oli Hecuba kolm või neli aastat tagasi. Ma ei olnud kunagi teinud kreeka näidendit. Proovide poole peal ütles lavastaja Jonathan Kent: “Sa pead suurem olema.” Ja mina ütlesin, et “ma arvasin, et ma pean väiksem olema – et kindlasti mängin ma üle, mõjun piinlikult”. Ja Jonathan ütles, et “ei, jumala eest, see on ju Kreeka! Enam suuremalt mängida ei saagi!” Nii et ma pidin nüüd tegema väga suure hüppe ja tuli välja, et see oli fantastiline kogemus. Ma olen Jonathanile väga tänulik, et ta mu perse kaudu ärkvele tagus.

Mis meeldib kõige rohkem?

Hetk, kui valgused lähevad maha ja sa ootad hetke, millal lavale minna. Sa mõtled: “Ei ole ühtegi kohta, kus ma praegu parema meelega oleksin.” Ei ole vahet, mitu korda sa oled seda tükki teinud, iga õhtu on erinev. Selles on midagi imelist. Just sel põhjusel ei ole ma kunagi tundnud televisioonist või filmist täit rahuldust. Minu jaoks on midagi sügavalt ebaloomulikku, kui ma pean näitlemisega alustama kell pool üheksa hommikul. Näitlemine on nagu seks – kõige paremini tuleb see välja pimedas!

Kuidas inimesed reageerivad, kui sa ütled neile, mis ametit sa pead?

“Mida sa teles oled teinud?”

Mis üllataks kõrvalseisjat kõige enam sinu töö puhul?

Ma arvan, et nad on alati šokeeritud, et on olemas proovid ja et need võtavad tunde aega.

Millised teatritzargooni väljendid sulle meeldivad?

Me kutsume üksteist “kullakesteks”, sest me näeme kogu aeg nii palju inimesi, et nimesid on väga raske meeles pidada. Teine žargoonväljend, mis mulle meeldib, on see, mis tuleb valjuhääldist: “Nüüd on sinu esimene stseen, kutsun.” Midagi sinu sees juhtub, justkui läheks võidusõiduhobune värava juurde.

Kas sul on midagi soovitada neile, kes tahaksid teha seda, mida sina?

See töö ütleb sulle, kui ta sind tahab. Ära lakka üritamast.

Kas sa oskad panna selle, mida sa teed, viide sõnasse?

Kõige parem amet kogu maailmas.

Võin saata veel paar toreid vestluskatket Tartust, mida ise pealt kuulsin.
“Sind nähes meenus mulle üle hulga aja Jeesus Kristus” (krišnaid Priit Võigemastile)
“Kuidas me ometi nii põhja käisime?” (kahe kolme-neljakümne ringis asotsiaali absoluutselt irooniavaba vestlus jõeäärsel pingil keskpäeval)

Parimate tervitustega,
Ene-Liis.

11.09.2009

Saadan Sulle tagasi ka omapoolsete täiendustega variandi.
Subjektiivses märkuses PR-i kohta vahetasin väljendi “lõpetada” väljendiga “vahetada millegi tõsiseltvõetavama vastu”. PR teatavasti ei lõpe kunagi, aga lapsik PR võiks lõppeda küll.
Ööd.

Sempr.

14.09.2009

Näe, sinna tribüüni-koha peale võid ehk selgituseks lisada:
Publiku “pakkimine” 2,5 tunniks (Jänese-etenduse kestus, vaheaega pole) äärmiselt ebamugavale ehitustellingutest tribüünile, kust lahkumine enne etenduse lõppu ei ole füüsiliselt võimalik, kuna reavahed on kõrvalistujast möödumiseks liiga kitsad, on vastuolus ükskõik milliste kehtivate ohutuseeskirjadega. Väide “aga see on ju festivalipublik, küll nad ära kannatavad!” näitab aga täielikku empaatiapuudust nii näitlejate kui vaatajate suhtes.

Sempr.

14.09.2009

Appi,

mind ründab mingi professionaalne turundustegelane, mida teha?

Semprilt, ette tänades

27.10.2009

Hei, hei

põhimõtteliselt oli Sul kõik õigesti meeles, ainult ma pakkusin aktsioonide seeriaks nädala, mitte üks kuu, nagu Kurvits kunagi tegi... Olles kunagi ise mõned perfonksid teinud, terve kuu tapaks meid, aga nädala ehk peaksime vastu.

Eile oli tore hilisõhtu ja see "Mustamäe armastus" aktsioonina on ka ilus mõte, aga kust me leiame kaks tühja Mustamäe maja?

Aga ilus oleks küll, jah.

Tervitab ja läheb magama,
Sempr.

29.10.2009

Aga teeks nii, nagu Rohumaa omal ajal – kuna araabia rüüst oli kellelgi (äkki Uukkivil?) olemas, sai juudist üks-kaks-kolm palestiinlane ja asi ants. Probleemi polnud ja Põldroos käristas laheda karakteri, nii et sädemed lendasid!

Tervitustega kodulaatsaretist,

Vanakala.

19.11.2009

Kõik magavad, ma ärkasin pahaaimamatult kl 2 paiku, meenutades suurkogu¹⁸ ja selle jäädvustamist filmi jaoks ja sestpeale enam ei maga, sest kogu aeg lahvatab silme ette pilte, mida oleks TINGIMATA pidanud filmima, aga kõik jäi sinnapaika, sest jõud lõppes, Tiidul polnud häält, me magasime kõik ca 5 tundi ööpäevas – ja ma ei suutnud viimastel päevadel filmikoosolekut kokku kutsuda.

18 "Ühtne Eesti" Suurkogu. Toimus 7. mail 2010.

Niisiis, õpin tõesti kogu elu. Eriti valusalt (miskipärast?) selle projektiga.

Ma ei tea, mis seal üldse üles võetud sai.

Igatahes polnud kaamerat ligiduses, kui me kõik (peategelased!!!) pisut pea kaotanult riideid vahetasime ja lähedalt endast väljas olime, autos, millega me kõik koos (peategelased!!!) Suurhallist teatrisse kimasime, polnud meiega teatrisse ja pittu saabumisel, polnud kõigi lähedate vahetute kommentaaride tunnistajana...

Sitt lugu.

Oleksin pidanud ikka selle koosoleku kokku ajama. Nüüd tuleb mingi tore eesti dokk, seline populaarteaduslik ja viisakalt serva peal.

See on tõesti hea õppetund. Jõin ära teeklaasitäie veini ja otsustasin, et minust saab kunagi tulevikus täitsa top-notch filmitegija. Iseasi, kes on tootjafirma ja kuidas pigistada neilt välja empaatiavõimet samal tasemel, kui oleme teatris harjunud kogema.

Vabandust, et siin niimoodi kurdan. On selline hetk.

Sempr.

10.05.2010

Tere,

Vaatasime siin vahepeal üht kehva teatritükki (mu läbiv mõte seal suures plüüsis rõduservadega saalis oli, et mulle tegelikult ikkagi ei meeldi teater) ja käisime 1. klassi tüdruklaste vanematega vennastumas.

Ene-Liis.

26.05.2010

Tere ja head Tiidu 33-dat hällipäeva!

Tiit käis juba hommikul Mikkoga ujumas, avas merekaldal shampuse, naastes ronis tagasi voodisse, et lapsed saaksid teda äratada.

Mina sättisin lauale küpsisetordi (Säde), võileivatordi (Säde), salati (mina, jälle liiga palju äädikat), laulsime, kallistasime, einestasime ja kõlistasime prosecco-klaase.

Meenutasin, kuidas me olime kunagi ühel kenal suvehommikul Pärnu teatris külalislavastaja toas (Talvemuinasjutt, mina flirtimas noore geeniusega) ja Tiit sai 22.

Oh, elu!...

Tiit ise süvenes peale sööki silmini raamatusse, mille tema palvel talle kinkisin ja mille kaanel seisab "Viljapuude lõikamine".

Head reisi, kohtumiseni!

Ene-Liis.

28.08.2010

Tere hilisööd.

Mõtlesin, et saadan Sulle ühe väikese loo meie tänasest laevavestlusest.

Eellugu: Tiit jutustab aeg-ajalt mulle ümber löike raamatutest, mida tema on lugenud, aga mida mina kuidagi ega kuidagi loetud ei saa, no siis ta lihtsalt jutustab mulle mingeid olulisemaid kohti, et üldse mingit kontakti hoida.

Ja see oli üks ilus teooria raamatust "Kas kõik on juhus?".

Lugu kiilist ja kärbsesest.

Kiil on täiuslik lennumasin. Kõige täiuslikem, mis loodus kunagi loonud – lendab edasi-tagasi, üles-alla, loodud kahe miljoni aasta eest ja püsinud seitsaadiik muutumatuna. Polekski ju nagu põhjust midagi muuta, nii sheff masin.

Nüüd vaadake kärbest. Tekkis alles saja tuhande aasta eest. Lendab sitasti, pole suurem asi piloot, ei suuda kaua õhus püsida...aga ei kao kuhugi, paljuneb hästi. Sest evolutsioon ja progress ei ole üks ja seesama.

Tiit rääkis seda mulle kunagi mingil järjekordsel õhtul, kui me olime "Rise and Fall"¹⁹ üle pikalt piike murdnud ja ei osanud kuidagi teineteisele selgeks teha, mis on oluline – no ta rääkis selle loo, et see on talle korda läinud ja meelde jäänud.

Tookord ma pakkusin peale mõttepausi, et võiks teha kiilist ja kärbsesest mustvalge käsitsi joonistatud minimalistliku joonisfilmi ja sellega see "Rise and Fall" lõpetada. Ilus lõpp ja ei peaks midagi paikapanevat lobisema.

See oli paari nädala eest.

Täna arvas Ojasoo, et ma peaks selle filmi tegema nii kena, et seda saaks näitusel ka näidata. See oli küll armas ettepanek. Ma täitsa kaalun seda praegu.

Ega siin jutus mingit diipi mõtet ei olegi, lihtsalt mulle tundus see järgnevus ilus ja kuidagi vabastav ja mõtlesin, et kirjutan Sulle enne homset vestlust. Sa kõlasid... nojah, nagu me ise kõlame enam-vähem seitse päeva nädalas, vahelduva eduga.

Tiit vaatas praegu siin kõrval omi viis aastat tagasi tehtud Vassiljevi workshopi märkmeid ja luges mulle ette, esimene lause kõlas :

19 "The Rise and Fall of Estonia". Esietendus 23. märtsil 2011.

Repertuaariplaan tapab loovuse.
Tiit: No see Vassiljev on ikka jumala tark mees!

Sellega praegu lõpetan.
Kõike muud Vassiljevist ja suurest Teatrist räägib ta Sulle ise.

Aitäh,
head ööd.

Ene-Liis.

31.08.2010

Tere ööd

mu tunded nende billboardidega seoses on segased...kõik meie plakatid teeb teatavasti Martin, s.o. meie sel juhul mitte ei aktsepteeri kujundust, vaid teeme selle sisuliselt ise.

Aga Martin ja meie teeme oma plakatitel puhast kunsti, mitte äri.
Kuidas see selle EMT- diiliga kokku läheb? Või on rahapuudusel vahepeal lepitud, et neelame oma vana uhkuse alla ja teeme Põhuteatrit teistsugustel alustel? (vabandust, see küsimus tulenes sellest, et ma pole viimastel aegadel PT koosolekutel käia saanud)

Ikka heade soovidega

Ene-Liis.

25.01.2011

Panin siin pooluduse peaga poissi voodisse.
Ja siis äkki tekkis hetkeks kujutlus sellest lavastusest²⁰.
Ehk on see tükk üks lõputu spurtide/lõppude jada?

autoost ju – ootus, lõpplahendus (peaks panema sel juhul ootusele rohkem kaalu)
mees autos--sama
trepist üles mehed--sama
võimukoridor--ka ju mingi spurt
valimispidu--samuti ootus, lõpplahendus

see Eero peatselt kirjutatav dialoog ("Mis mu lastest saab"): ka millegi suure ootus

Paarike voodis justkui ka pürib millegi poole, lõpplahendus pole küll ootuspärane (või on?)

sööming oleks/on samuti see, samamoodi algul ootus (võib-olla siiski hoole ja armastusega laua katmine?) ja siis õgimine

Ma ei saa siin pimedas ja teki all rohkem kirjutada, aga mõte oli praegu selles, et ehk on sellest mu hetkelisest sähvatuses niipalju abi, et aitab kuidagi rütmid ja kontsepsid paremini ja teravamini sättida.

Ja ehk veel mõned kenad lõpuponnistused/stseenid tekitada?

Suusavõistlus koridoris oleks vist liiga diip?

Järgmise korrani,

Ene-Liis.

08.03.2011

██████████

...hmmm, ärkasin siin ja tegin putru ja koristasin ja nii edasi...ja siis vaatasin korra arvutisse ja muidugi kõik kes üldse mainivad R&F-i, teevad seda vormis "ojasoo ja semper", mitte vastupidi.

Ja meie tohutust uuendusest ("naised enne!"), mis algas juba ÜE-ga ja pidi sealtpeale Tiidu sõnul kõigis ühistes lavastustes niipidi olema (kavalehel siiski ka seekord on, Martin parandas ära), pole kahjuks märkigi.

Ja kuidagi kurb hakkas ja mõtlesin, et teeks äkki kodulehel ja mujal ka need asjad ümber.

Ühiskond mõtleb nagunii, et mehed teevad põhitöö ära, seega pole Tiidul sest miskit, tema jääb kunniks ikkagi.

Ja kui ma praegu mõjun väiklaselt, siis andeks ja ilmselt peab sellega lihtsalt leppima, et ma olengi selline eneseupitaja.

Esikajärgne depressioon on ka nagunii.

Tänulik pereema.

25.03.2011

██████████

Tere siis

ei saa siin jah magada, kogu aeg saabub mingeid sõnumeid.²¹
Aga tore ka. Oled teisel pool maakera ja ikka peetakse meeles.
Tead, vanus juba selline, et ei tahakski end väga üksikuna tunda.
/.../

Lõppeks on see lihtsalt üks väga hea ja väga kurb lavastus²², see et me ühtlasi näeme, kuidas meie endi elud edasi on läinud ja mis me kunagistest noortest saanud on, on ikkagi ainult meile endile ja võib-olla veel 3-4 teatrifriigile huvitav. Kas kõlab liiga upsakalt?
Selle asja ärajätmine oleks tohutu probleem ja kurnaks meid kõiki palju enam.

Ene-Liis.

04.04.2011

██████████

Tere,

piinlik öelda, ei jõudnud. Käsi kohe kuidagi ei tõusnud selleks. Ja siiani ei tõuse ja jube vastik paanikatunne on, vaadates enda ja Tiidu tulevaste kuude tööde-tegemiste loetelu. Tiit on üsna kurnatud, ta pole ju üldse puhata saanud. Igast piasjast tõuseb tüli. Mina veel lootsin, et ta hakkab mulle näitusega seoses appi, hetkel ei paista see aga väga võimalikuna (ta ise arvab küll, et jõuab, aga tal/meil on ju see film ka kaelas ja kool, lõputu kool. Ja muidugi lapsed, kelle suhtes mul NYCis oma elu analüüsidest tohutud süümekad tekkisid.)
Ühesõnaga, kõigun siin väga tugevalt kahevahel, kas suudan Nüblingi asja²³ teha või ei. See kattub nii täpselt suvega, näitusega... iga päev, mis sellele kuluks, oleks päev kõige muu (loe: mu oma asjade) arvelt.
Räägime ehk homme sellest.

Vabandust juba ette, et niimoodi praegu esinen. Aga asjad on endiselt kuidagi pool-vinnas, see R&F²⁴ stress pole kaugeltki möödunud ja kõik justkui viitaks märksa pikema puhkuse vajadusele. Mida aga ei tule ega tule. Ega tulegi.

Ene-Liis.

18.04.2011

21 Oli Ene-Liis Semperi sünnipäev.

22 "Hirvekütt". Esietendus 21. oktoobril 2006. Uuesti etendus 2011. aasta kevadel NO99 Põhuteatris.

23 "Three Kingdoms". Esietendus 17. septembril 2011.

24 "The Rise and Fall of Estonia".

Tere, Andres²⁵

kuigi Sa ise meie eilset vestlust intervjuuks ei kutsu, oleks Sinust kena olnud mulle eile öelda, et kavatsed minuga jutuks olnud oma loos kasutada. Igaks juhuks toonitan veel kord: me avasime praegu uue teatri, mis on ajalik, teatud alguse-ja lõputäringitega ja see, et Põhuteater 1.oktoobril lõpetab, on kõik, mida Teater NO99 ehk Põhuteatri loojad selle teatri lõpetamise kohta rahvale öelda soovivad.

Ajalikkus ja selles majas etenduvate projektide kvaliteet on Põhuteatri idee kaks põhikomponenti.

Ehk siis igasugused spekulatsioonid à la “kas see võiks üle talve ka vastu pidada” on hetkel täiesti mittevajalikud.

Loodetavasti mõistad.

Terv. Ene-Liis.

01.05.2011

Tere

täna peaks rääkima näost näkku niikuinii.

Aga väike erinevus Ole kataloogist²⁶ oleks vist, et ma mõtlesin igasugu erinevaid ja kohati lausa vastandlikke artikleid/vestlusi kataloogi panna, aga kindlasti mitte randomina... Random ja mina ei ole vist eriti sünonüümid, ma olen ju kontrollimaniakk.

Seega, jah, pigem kindla käega vajalikku suunda juhitud kujutus, mitte päris kaos.

Keda seal üldse näha tahaks, sellest mõtlen.

Ja räägime siis hiljem edasi.

Terv. Ene-Liis.

31.05.2011

25 Kiri Andres Laasikule.

26 Planeeriti kataloogi seoses Semperi näitusega Eesti Kunstimuuseumis 2011. aasta sügisel. Kataloog ei ilmunud.

Tere taas

väljavõte Teresa²⁷ eilsest kirjast mulle: “Today I saw some rehearsal with Risto, he is really amazing! He climbed over the walls!”

Mul on kahju ainult sellest, et ma tulen alles teisipäeval ja siis näen seda imemeest laval vaid 4 päeva, enne kui te ära lähete.

Niisiis, ilusat reisi teile, Veneetsia on ülilahe, kui suudate turistidest mööda vaadata.

Kõige hullemad kohad on San Marco ümbrus ja Rialto, samas, San Marco basiilika ja Palazzo Ducale (Doodzhide palee) võiks ju korra ära vaadata.

Kahju, et te ööseks ei jää. Ma olen ise mõnikord pannud kella helisema ja läinud San Marcole hommikul kell 6, siis on täiesti vaikne ja imetore on vaadata kõiki maju täies rahus :))

Ostke kindlasti kaart, siis julgete ka linna sisse minna. Minu meelest on seal lõputult väikesi lahedaid tänavaid (kanaleid) ja on võimalik sattuda ka nurgakestesse, kus pole ÜHTEGI inimest!

Ospedale (haigla) on kaardil San Marcolt otse üles, sealkandis elavad pärisinimesed ka lisaks sissesõitnutele ja see pole liiga kaugel. Ma elasin sealpool sel aastal.

Giardini aga on kaardil San Marcolt lihtsalt mööda kallast edasi (tõmba näpuga paremale, paremale, paremale – seal see ongi!) ja Arsenale pisut enne Giardinit. Ahhhh...sooviksin, et saaksin teiega koos seal ringi kolistada... Üks päev on muidugi tohutult lühike aeg, aga teil on ju veel ka rong, see teeb reisi täiesti arvestatavaks

tervita siis ka seda meie imemeest

Ja olge üldse mõnusad

Semprilt

02.07.2011

Mingi mustand siin. Penombre etendus oli (minu silmis) nii halb, et kuidagi ei jaksanud seal kohapeal sellest pressiteatest rääkida.

“Seoses töösoleva rahvusvahelise koostööprojekti “3 kingdoms” tehnilise koormuse ootamatu suurenemisega teatab Teater NO99 kahetsusega, et Ene-Liis Semperi algselt Põhuteatrisse planeeritud installatsiooni Labürint saab näha sügisel tema isiknäitusel Kumus (avamine 14. oktoobril 2011). Vabandame jne.

27 Teresa Vergho, Semperi assistent lavastuse “Three Kingdoms” juures.

Kui lõppversioon valmis, saatke mulle ka.

Ene-Liis.

03.08.2011

██████████

Tere.

Näe, saatsin suure mõtlemise peale Ehale paar päeva tagasi sellise kirja.

Nüüd mõtlesin, et saadan Sulle ka.

Aga kahjuks on see igav, pikk ja lohisev.

Ta küsis, kas mul on mingeid huvitavaid mõjutajaid 90-date algusest, reivid või mood või nii...Ma nägin terve päeva vaeva, et oma kujunemisteed kirja panna. Täitsa jama, igavam kui võis arvata.

Lugesin hiljuti, et Viola²⁸ näiteks kukkus 6-aastaselt vette ja oleks peaaegu ära uppunud. Kõik asetub oma kohale, eks.

Ja me teame, et Beuyssi mähkisid Krimmi tatarlased vilti ja ravisid rasvaga – seletab kah nii mõndagi.

Aga mina...?

Teater-blaa-blaa-kunst-blaa-blaa-blaa-teater-blaa-blaa-blaa...

Keskkoollis viieline, ülikoolis paras lohe.

Praegu vaatan, et loomingulises plaanis on säärane inf täiesti ebahuvitav.

Eraelulistest jamadest ma Ehale muidugi ei kirjutanud. Inimesed, kellede mõjutustest paar sõna mainisin, olid tegelikkuses hullult intensiivsed. Ma ei kirjutanud, et T. mitu korda me lähituvuse jooksul end ära tappa proovis.

Ebaõnnestunult, aga toona tundus, et mitte tahtlikult

ebaõnnestudes. Kõrvalolemine kasvatab empaatiat, vastupidavust, samas olukorra irreaalsus, lõikav banaalsus ja alandus karastavad.

Et Andres Allan (Kurvitza vend), tolaaegne kuulus noorpoet ja T. hea tuttav, oli just seda teed läinud.

Et Toomiku vend Tõnu sai ka just surma.

Ma tundsin neid mõlemaid. Võib-olla oli noorelt lahkumine toona kuidagi “õhus”.

Et meie kuulsusrikka kooliteatri kuulsusetu lõpp oli: kaks poissi läksid koos maale pühapäeva veetma, mängisid mingit stseeni, mõlemad said surma.

Et ülikooli ajal üks tark naine mingid esoteerilised killerid mu enda jälile ässitas – olin mõtlematult alistunud ta vastutustundetud abikaasa võludele.

Et Raidpere kasvamine “päris” kunstnikuks toimus läbi meie üliintensiivse 24/7 suhtluse, mis kulmineerus mõlema rängas isiklikus kriisis, Raidpere vägivaldaaktis iseenda vastu ja lõpuks väljendus tema teoses “Io”.

Et minagi kõlkusin paar-kolm korda Kurvitza 16. korruse korteri köögirõdu serval, suutmata otsustada.

Et kõige selle jooksul joodi pangede kaupa, nii tundlikkuse tõstmiseks kui vähendamiseks.

28 Bill Viola, videokunstnik.

Õige on muidugi ka see, mis ma Ehale kirjutasin: paljusid asju lihtsalt ei mäletagi enam.

Aeg oli täiesti teine.

Ma ei tea, kas kogu kõiki isiklikke detaile ongi kellelgi teada vaja... sest ise püüdsin ju oma töödes neist pigem mööda vaadata. Aga mingeid väikseid hoovusi ehk siiski oli.

Ega ei teagi, miks ma seda Sulle praegu kirjutan. Kataloogi seda panna ei saa. Ehk lihtsalt ajaloolise tõe huvides.

Eha saatis mulle täna ka oma kataloogiteksti, ma ei saanud seda aga omas arvutis veel lahti, nii et kui olen millalgi õnnestunud ja selle läbi lugenud, saadan Sulle ka.

Semper, eksiilist.

12.08.2011

██████████
Kallis Eha!

Vastan, nagu ikka, tohutu hilinemisega. Sinu kirja saabumise hetkel olid mul järjekordsed proovid 2x päevas ja Su küsimusi lugedes tundus, et ei oska ega jaksa oma elu kohta midagi tarka või huvitavat vastata. Nüüd kolisin maale, panen näitust kokku ja hoian seltsielust eemale. Võtsin uuesti Su küsimused lahti, et kas siis on mu elus olnud mingeid mõjutajaid või mitte.

90-datel tegin kõike, mis pähe tuli. Teatrit, videot, moodi...ainult rokkbändis laulmisest keeldusin (pakuti sedagi— armunud pillimees võib olla täiesti vastutustundetu).

Kõik kulges iseenesest, ma ei suunanud midagi teadlikult. Seltskonda vist siiski valisin. Eks oli ka, millest valida.

Elu oli tohutult intensiivne ja ma olin tollal ka praktiliselt 24/7 sotsiaalne, nii et mingeid impulsse ma sealt kuskilt siis ammutasin. Raouliga kohtudes sain aimu, et kunstnikud võivad olla köitvad, nagu ka nende looming (andestust, olin ju enne seda rohkem lavausku). Ja et mul on selles valdkonnas väljendusvahendeid, millede olemasolust ma eelnevalt teadlik polnud.

Teater jäi sel perioodil (1994-2000) vaimses plaanis pikkamisi teisejärguliseks, video-ja installatsioonikunsti võimalused ja esimesed suured näitused pakkusid ja andsid nii palju.

Ilmselt oleks mingisugune teatrist lahknemine tulnud varem või hiljem nagunii. Lavakujundus eraldivõttes pole kunagi mu huviobjekt olnud, mulle on algusest peale pakkunud pinget lavastusprotsess, lavastuse struktuur, kontseptsioon. Ühesõnaga, olen kogu aeg pidanud end ülal nagu mingi lavastaja oponent vms. Lavastuskunstniku roll eesti teatris pole aga traditsiooniliselt väga paljupakkuv, reeglina eeldatakse lihtsalt esteetilist lahendust. Samas oli 90-date teater (ma

istus ju lõputult ja lõputult proovides, et näha, kuidas näitlejad töötavad) heaks analüüsiõpetajaks ja väga tugevaks kujunemislavaks (mõtles, kes toona kõik veel elus olid!).

Kujutava kunsti juurde jõudmine 90-date keskel lisas eelnevale teatrikogemusele teatava abstraktsuse, mis teatris puudub; teatava üldistusvõime, hoopis laiema ja seega vabastava vaatenurga, mille üle olen praeguseni kohutavalt tänulik ja õnnelik. Selle üldistusvõime omamine võimaldas meil 2004 aastal koos Tiiduga luua Teater NO99 – ilma eelneva kujutava kunsti kogemusega (Tiit saatis mind ka viis aastat üle maailma erinevatel näitustel ja assisteeris videote tegemisel) poleks NO99 sellisel kujul sündinud.

Olgem ausad, teater tavamõistes on kohutavalt kirjeldav ja seega tüütu, mulle aga läheb järjest vähem korda tavapärase narratiivi ja järjest rohkem elusate inimeste täieliku kohalolu ja pühendumise erakordsus (kui nad selle saavutavad) ja plahvatuslik energia laval. Mingis mõttes, usun, oleme oma teatriga lähendanud erinevaid meediume, kaasaegset kunsti teatrile ja vastupidi.

Varem olin sotsiaalsusest kaugel, mu varasem videolooming on olnud pigem eksistentsiaalse alatooniga. NO99 on aga loonud ka hulganisti ühiskondlikke provokatsioone, nii et ka selles suhtes olen liikunud ühest äärmusest teise. Selgub, ka sellel alal on kunstilised manipulatsioonid võimalikud, kui piisavalt süüdimatult ja suurejooneliselt ette võtta.

NO99 on algusest peale olnud terviklik kunstiprojekt: alates eesmärgist, põhikirjast, töömeetoditest, näitlejate jm. töötajate valikust, maja sisekorrareeglitest.

See on olnud peletislikult raske ja keegi meist ei tea, kaua selline asi kesta jaksab, kompromissidele minemata. Riiklik toetus väheneb ja võimalik, et polegi jäänud enam väga kaua vastu pidada.

Põhimõtteliselt olen justkui kaks korda läbinud sama tee: Manifestalt ja Veneetsias algas mu rahvusvaheline kogemus ja tõus videokunstnikuna, siis hülgasin selle ja nüüdseks oleme NO99-ga kutsutud sügisel Pariisi, Odeoni mängima ja tuuritame mööda rahvusvahelisi festivale. Kümme aastat tagasi tundsin nägupidi nimekaid kuraatoreid, nüüd tunnen sama hästi kaasaegse teatri Euroopa tipptegijaid.

Ring on peal. Imelik, tekib tunne, et polegi justkui eriti midagi teinud.

Objektiivselt vaadates on küll justkui üht-teist sündinud, aga emotsionaalselt on varemtehtuga kohutavalt raske kontakti saada. Varasemad kihid mattuvad uute alla, mõnes mõttes on siin justkui mitu erinevat elu järjest läbi elatud.

Rahvusvahelise karjääri poole pealt on võimalik, et raiskasin vahepeal mõttetult aega, kindlasti oleks olnud peale ERKI-t ka kohe võimalusi välismaal edasi õppida vms. Aga mul puudus toona usk koolide kasulikkusse. Hiljem oma näitustega mööda maailma reisides kogesin, et lääne kunstnikud on kohati uskomatult naiivsed. Inimesena oleksin ära minnes tänaseks olnud hoopis keegi teine, eks vist kunstnikunagi.

Praegu istun seega maal eksilis ja teen kokkuvõtteid oma viimasest viiest aastast. Tiit andis mulle 4 lastevaba päeva, kaks on möödas.

Terv. Ene-Liis.

12.08.2011

KEYCARD

Hello, Sebastian! How are you? How is it going?

I am staying in countryside now, working with my exhibition, trying to create some strong images as quick as possible.

But yesterday I felt like watching the dvd-s from Munich rehearsal (the run-through of German parts, the last day with Paul). During watching this crazy, dynamic action on stage I suddenly started to miss the kind of “unfinished” feeling of the rehearsal stage’s walls... it is hard to describe, but somehow the play we have been working on feels like the collection of fragments, where the people look realistic, but behave really surreal...know what I mean?

Very best wishes to Martina and family,

have a nice weekend

Ene-Liis.

12.08.2011

Tere

kujunduse mõttes on uus plakat väga kena, aga plastikust dildo on pildis nüüd väga tegija... ma ei tea, mida arvata.

Ses mõttes see esimene “dildo peidus”-variant oli ehk parem, näitlejate nägude mõttes ehk ka...?

Ene-Liis.

23.08.2011

Hello, everybody

I was thinking here about porn scene and how to clean it up to make it work again. And suddenly I understood, that if we do not have any humanity in Iggy (or any charisma, or any warmth, just to identify ourselves as viewers through this guy, coming from ordinary surroundings, full of routine) – then it will not be possible to look at any porn, any violence, any stylish mess around.

Then everything we’ve been creating here will look disgusting, just a provocation without depth.

Sorry, guys, Iggy is the main character of the play. He has to be sexy for Caroline and for us, too. Maybe the key could be found in his line "Don't you find me funny anymore?"

I think, you understand, what I mean – Iggy has not to be sexy in the very first Hollywood meaning, but we have to see some kind of special content inside this man to adhere to.

So, we can ask actors to clean up technically the hotel lobby, the porn and whatever else we need.

And I think we should discuss every scene step by step, what's the purpose of the scene, what's coming next, how's the timing, where the focus is etc.

See you soon,

Ene-Liis.

13.09.2011

Äärmiselt mõtlematu minust, et ma selle näitusepakkumise vastu võtsin. Praegu tunnen iga hetkega, kuidas jään elule alla, kunstist rääkimata.

KUMUs on kõik pooleli, labürinti ehitab üksainuke mees, teised kõik teatritööl või kus iganes.

Ja tuleb värvida veel seinad ja põrandad seal labürindis, see on umbes 600 ruutmeetrit või rohkem. Aga värvimiseks peaks see olema vähemalt VALMIS.

Ja siis tuleb veel installeerida projektorid.

Ja klaverituba näeb nagunii kahtlane välja.

Nii et ma ei tea, mis sinna näitusele lõpuks välja läheb.

Vaat sellised meeleolud.

Terv. Semprrr.

12.10.2011

Tere ööd

lendasin täna õhtul lastega tagasi Kuressaarest, kus kaks päeva "koolivaheaega veetsime".

Ja paksu udu tõttu väljalend viibis ning pinge tõusis, niisiis jäin peale kojujõudmist Augustit magama pannes ka ise kogemata magama ning ärkasin alles nüüd.

Seega, vastuseks ingliskeelse *slogani* kujundusele: jah, minu meelest on Martini

tehtud variant ilus.

26.10.2011

Olen kohtunud ajakirjandusega (OP, EE), rääkinud midagi täiesti segast, ise veel ebakindlamaks muutunud, siis lugenud tagantjärele Postimehest Janar Ala ja põdenud ja kurvastanud, et paremat näitust²⁹ teha ei suutnud.

Härmsi püüdsin tabada, kätte ei saanud.

Veronika kirjutas eile, et tahab vaatama tulla, aga ma ei julge lubada. Seega pole talle vastanud.

Jumala pekkis on enesetunne praegu, ülinigel.

Mul ei ole siiani õnnestunud rääkida mitte ühegi inimesega, kes oleks mingit vähe põhjalikumalt tagasisidet andnud.

Kuigi, kes teab, kas ma seda tahangi...tahaks et keegi silitaks pead ja ütleks, puhka nüüd laps, sa said hakkama.

Sittagi ma siin puhkan, Ojasoo tahab filmiasjaga alustada, Estonia ootab Fausti ideed, Hamburg Makarenkot.

Ja ma lähen praegu hoopiski Rise and Falli monteerima ETV jaoks.

KUMU lubas näitusele 13000, nüüd ütleb et 6000 produktsioonikulu (plakatid, kutsed, vein) läheb sealt maha. Seega oleme hetkel ligi 4000 miinuses, kui ma ise sentigi ei teeni.

Niuke näitus siis.

Erikaga³⁰ pole tänu depressioonile ka julgenud ühendust võtta. Muidu kunagi mõtlesin Berliinist ka läbi põigata.

Aga, jah, teab kas maksabki.

Tervisi Tartusse

Ene-Liis "seekord naha peal, mitte all".

28.10.2011

Seal on üks lause, mis on natuke segane:

"kui mingit poeetilist tunnet või tahet, mingit igatsust ja soovi jõuda üleüldise kõikehõlmava hetkeni, kus ümberringi valitseva kohutava segaduse keskel jõutakse mingi kummaliselt kirka ja absoluutse hetkeni, mis on vaba tähendustest."

29 Ene-Liis Semperi isiknäitus Kumu kunstimuuseumis 14. oktoober kuni 31. detsember 2011.

30 Erika Hoffmann, kunstikolleksionäär.

Neid "hetki" on kaks, äkki võiks teise "hetke" asemel jõuda mingisse kummaliselt kirkasse punkti, mis on vaba tähendustest vms?

Rohkem ma ei oska midagi öelda, ma lugesin ja sain kõigest aru. Ja läksin kurvaks.

Ene-Liis.

13.01.2012

Julia piletite kohta ma ei tea...äkki ongi topelt. Ma uurin selle välja ja annan teada.

Rassi saatsin ka arstile, nagu lubasin.

Ene-Liis.

19.01.2012

Tere armsad inimesed

Kuidas teil läheb?

Palju õnne Gerdile ühe tugevama (kuulujutud käivad ;) streigikõne puhul ja kõigile ülejäänuile õnnitlused osalemise puhul!

Tõiselt tahtsin küsida eeskätt, kuidas läheb Lornaga³¹ ja kas on midagi, mida ma saaksin veel omalt poolt visuaalse poole puhastamiseks/vormistamiseks teha? Süda ikka valutab, Lorna ei paistnud mulle just väga "kostüümi-inimene".

Mulle meeldis eelmise reede läbimängus väga see traagilisuse aste, kuhu te (asja lõpetamatusele ja kohatisele rabeledusele vaatamata) tõusite.

Ja see tühi saal ilma millegita (efektideta) on ka jätkuvalt kujutluses väga hea (nägin küll päevavalguses, ei tea, kuidas õhtul tundub, s.o. kas kunstvalgust on piisavalt?). Ainult et – kes sealt suurtest kõrgetest ustest siis sisse tulema hakkavad?

Moonika rääkis mulle hommikul telefonis, et sõjaväevormid on jätkuvalt päevakorral. Minu jaoks ikka jälle natuke "too much", kuidagi väga ilmselge ja osutav seos. Kuidas te ise end selle koha pealt tunnete, kas teie jaoks on see *military-look* ok?

Mul pole kindlasti soovi kuidagi segada või oma nägemust peale suruda. See oleks nagunii väga raske, kuna esiteks olen ma kaugel ja teiseks, kes ikka saab lavastajale midagi väljastpoolt ette kirjutada.

Sestap küsingi, kuidas paistavad asjad seestpoolt?

31 Lorna Marshall, "Iphigeneia Aulises" lavastaja.

Ühesõnaga, mõtlen teie peale ja hoian pöidlaid. Ja vajadusel aitan niipalju kui saan.

Palju tervisi kõigile

Ene-Liis, Hamburg.

07.03.2012

██████████

Tere

selle ametniku Bokova³² suhtes siis, nagu räägitud, vaata, kas saab tema mesijuttu kuidagi rohkem “sophisticated” või mingis äratuntavas mõttes demagoogiliseks vms. teha.

Ta kannab laval roosat Chanel-kostüümi, tal on Ojulangilikult/Marilynilikult valge pea ja Hollywoodilikud üleelusuurused säravvalged hambad. Ilmselgelt ei kuulu ta lavastuses varem nähtud konteksti, nii et on pigem justkui saadik kuskilt kõrgemast sfäärist.

Njah. Äkki turgatab midagi. Palju pole vaja tuunida

Muudes asjades...no Tiit juba rääkis ka Sulle.

Eile jooksis tal endal esimest korda juhe kokku ja ta näitas tõsiselt välja, et ta on tüdinud ja tahab koju või lihtsalt minema. Õnneks lõppes proov ära.

Mina muidugi tõmbasin ta siis veel liistule, et mis mõttes sa niimoodi vedelaks lööd, et mis siis ülepea saab, kui meil ka väsimus peale tuleb. Jõrisesime omavahel peale proovi mõned tunnid ja lõpuks läbi häda (no juhe nii koos kui koos, nii et tõesti meeletu pingutusega, hambad tangis, tulid need mõttekesed seekord ;)) mõtlesime miskid variandid välja, mida seal lõpus (teater jne) peaks tegema.

Põhiliselt aga...endiselt on nii, et proovis ei paista ühtegi asja, mida tahaks teist korda vaadata või mis tekitaks mingitki usaldust või lootust.

Ma olen näiteks juba valmis kõiki ekstra ömmeldud konsrtektivistlikke kostüüme ja maske jne iga kell kärpesse võtma, juba sain eel-paranoia, et need ei sobi ja viivad lõpu ideoloogiliselt täiesti valesse kohta.

Eks alati kuidagi saab. Mul on mingid alternatiivvariandid ka valmis mõeldud.

Õmblejad (kes on väga lahedad, rääkimata sellest, et oleme näitlejatega käinud pikkades kostüümiproovides suures majas alates kella 8-st hommikul) muidugi solvuvad.

Head lendu Sulle ja kõigile teistelegi, tervitage Juliat!

32 Lavastus “Fuck your ego!”. Esietendus Hamburgis Thalia teatris 26. aprillil 2012.

Kas Roosaar³³ sai oma poja kätte, by the way?

Semprrr, Gausstrasselt.

16.04.2012

Tulime proovist, proov oli kella 23-ni.

Silmatorkavad momendid:

Nad ei oska endiselt mitte ühtegi sündmust ära tunda ega mängida. See on juba lausa imelik. Nagu ei võtaks üldse tõsiselt seda, mida nad lavale tegema tulid. Kui neid peatada ja suunata, lähevad nad üsna varsti vihaseks ja hakkavad vaidlema. Pool tundi jälle läind.

Kui samm-sammult kõik kokku leppida, siis on võimalik tekitada midagi sündmusetaolist, tingimusel, et siis kokkulepetest ka kinni peetakse.

See kulutab muidugi metsikult aega.

Aga muidu on kõik kogu aeg kuskil piiri peal. Gauss on muuseas koht, kuhu tehnikud nii pikalt enne esikat veel tulema ei kipu ja kus pealavamees on tõeline n(m)ats. Täna ta rõõmustas minu kuuldes, et "ega te pole unustanud, et meid tegelikult ükski päev siin ei ole?! Ahhhaaa!!"

Selliste hubaste tervitustega seekord lõpetan.

Tervisi kõigile.

Ene-Liis.

17.04.2012

Smedsiga räägin praegu iga päev telefonis ja nii.

Sest Kammerspiele tahtis meie käest jooniseid juba praegu ja siis nad tõtsid minu tungival pealekäimisel selle tähtaja proovide alguseks.

Aga Smeds tahab nüüd veel pikemat mõtlemisaega, tahab, et saaks koos osatäitjatega miskeid lahendusi otsida.

Tema jaoks ilmselt loomulik viis tööd teha.

Lavastusala juhataja Andreas on aga väga kuri juba ja ma olen viimased kaks nädalat kahe vihase tule vahel...teater ütles et kui 3.05 kavandeid ei tule, siis kujundust ka ei saa.

Ja Smeds ütles, persse, siis teeme kujunduse ise.

Nii et, ma ei tea mis saab.

Sellest tuleb mingi hull sõda juba eos, ma kardan.

Aga siin praegu proov ja õhtul läbimäng, nii et nüüd ma lõpetan.

Tervisi.

23.04.2012

Alati saabub enne esietendust mingi õhtu, millal peab natuke jooma, et üldse lõpuni välja vedada.

Sageli satub see mul olema eelmine õhtu, mis on ära rikkunud nii mõnedki rezhigrupi säravad ilmumised rahvale.

Aga täna lahendasime siin paar pudelit punast veini lihtsalt koduköögis ja näib, et see asi saab kaelast ära.

Lahe on vahepeal lihtsalt igavikulistest väärtustest rääkida, täitsa siiralt ja vastaspoole nähtaval heakskiidul.

Ja et mida on läbi elanud see sisemine loom meis viimase kümne aasta jooksul ja mispidi need kaks kuud on teda keeranud.

Nii et, vein läks vist õigesse kohta ja homme ei paistagi nii hirmuäratav, et ärgata ei viitsiks.

Jumala eest, Ojasoo on väga sarmikas mees, kui ta end vähegi lödvemaks laseb.

Tule siis muudkui kohale, me oleme homme kolmeni proovis.

Terv. Ene-Liis.

25.04.2012

Jajah.

Täna on siin Münchenis mingi rahvuspüha ja vaba päev.

Aga mul Smedsiga koosolek, et taaskord arutleda lava võimaluste üle (Smeds pole juba kaks ööd korralikult magada saanud, sest hetk mil ta peab midagi OTSUSTAMA, läheneb ja ta ilmselt jälestab otsustamist täiega).

Juhan ja HP (soome näitleja Hannu Pekka, väga lahe tüüp) pidid aitama Smedsil mõelda, aga öösel ma avastasin, et nad on jooma peal, nii et vaevalt neist täna suurt abi on.

Tiit ootab pikisilmi, et ma Stanislavski läbi loeksin, nii et päeva teises pooles peaks sellega algust tegema.

Vaat selline päev siis.

Terv. Ene-Liis.

17.05.2012

Viimane päev kodus, Müncheni joonised ikka pooleli (need mida sinna ära andma lendan), mitmed otsad lahti, Tallinnas Mufe festival ja sellega seoses 3 last paari tunni pärast toita, kes meil ööbivad, sellepärast nii aeglane reaktsioon...

Aga Ojasoo tudengitest üle jäänud kurk ja mõned kapsad on nüüd terrassile maha istutatud ja mõned muud taimed Bauhofist ka lisaks, nii et vähemalt käsi on korra mullaseks saanud ...;)

Semprilt.

02.06.2012

Aga niipalju saan öelda, et minu meelest on teater tõesti ainulaadne koht, kus midagi välja öelda.

Kõik, kellelt me "Ühtse Eesti" ajal ja ka nüüd oma info saime, ju teavad rohkem kui avalikkus, aga ei lähe seda ise kuskile avaldama.

Ilmselt erinevad põhjused.

Teatris on see aga võimalik.

Lava ühtepidi kaitseb ja teispidi annab erakordselt suure vabaduse.

Nagu "Ühtse Eesti" ajal: mida rohkem sa väidad, et see on teater, seda rohkem kahtlustavad kõik, et see on midagi enam.

Terv. Ene-Liis.

07.06.2012³⁴

Mind tabas täna pärastlõunal mingi räige deprekas üle hulga aja, istusin kodus, käed rüpes, lapsed sebisid ringi, Tiit oli maal, pea valutab, töö Estonias ja Münchenis tundus täiesti savimaiguline.

Aga eks ma närin siis savi ja teen selle ikkagi ära, kus ma pääsen...

Lihtsalt mingi täiesti mõttetu, mõttetu, mõttetu elu.

See ei tähenda, et ma Viini jõudes küsimustele ei suudaks vastata. Lihtsalt informeerin, et nääää, pole minagi rauast...ehk homme veits parem (kuigi veedan päeva taas Rahvusooperis, hurraa).

11.06.2012

34 Aktsiooni "Esimene lugemine: Reformierakonna juhatuse koosolek" ettevalmistamine.

Keda see huvitab, mida kunstnikukssaamine tähendab/maksab, oluline on ju, mida sa väljendad, kui sa juba kunstnik oled.

Ühesõnaga, millest me tegelikult rääkida tahame?

Mind näiteks huvitab, miks ei usu moodsad teatraalid enam sündmusse laval (samal ajal kui sündmus ikkagi on mingi täiesti nihkes reaalsus: see tekitatakse teadlikult, aga see on reaalsem kui päris-reaalsus, kuna tõuseb laval alati fookusesse).

Et kuidas nemad üleüldse reaalsust tajuvad. Kas otse rahvale näkku karjув näitleja on kuidagi eriti reaalne või väljendab ta mingit uutmoodi suhet reaalsusega.

See on muidugi väga pateetiline, aga küsida võib ju ka näiteks seda, mis on elu ja miks inimesed seda üldse laval tahavad kujutada.

Aga see on muidugi puhtalt minu maitse.

Lähem koosolekule.

16.06.2012

P.S. Õunapuu, mille te tõite, on nii ilus, et lihtsalt uskumatu! Kohtusin temaga, kui olin viimased külalised ära saatnud. Ta sobis hirmuäratavalt hästi isegi me ESIKUSSE! Kuidagi kompa muutus absoluutselt täiuslikuks... Puu on nii SUUR! See on nii ILUS ja näeb välja nii päris, nagu poleks üldse päris! Muidugi ma viin ta paari päeva jooksul maale ja panen kasvama, aga mu esik pole pärast seda enam kunagi nii täiuslik, kui oli Esik Õunapuuga...ok, ma viin ta juba praegu õue... õhu kätte ja nii.

28.06.2012

Kuna käisime seal Kasselis ja justkui miski nii väga ei erutanudki (millest on kahju)

ja üleüldse tundub, et kogu maailm on igasuguse kunsti kui sellise vajalikkuses pisut kõhklema löönud (et siis: mäletatakse küll, et olid ajad, aga midagi uut, mis asemele astuks, pole siiski veel leitud. Ja nii venitataksegi seda vana tekki kordamööda igas suunas üha uuesti ja uuesti)...

Ja me oleme viimasel ajal tegelenud ka selliste pooleldi "fake" ja pooleldi "truth" teemadega (mis mulle alati hirmsal kombel on meeldinud, ongi see tõe ja mittetõe vahetamine ja võimalus mittetõe veel tõelisemalt kõlama panna kui aus tõe seda olla saaks).

Siis tekkis mingi kujutus videote seeriast, mis oleksid niisugused "dok"-filmid,

osalt portreed, osalt stseenid.

Kus oleksid mingid erinevad väga karakterised "tavalised" inimesed.

Näiteks töölised kuskil supermarketi taga ehitusplatsil, lihtne itaalia või inglise proleperekond õhtusöögilauas, paadialused kuskil nurga peal venipakki avamas vms.

Kes omavahel kõige lihtsamate sõnadega arutleksid kunsti mõtte ja olnud aegade ja praeguste aegade üle.

Alustaksid täitsa tavalise igapäevajutuga ja siis ootamatult jõuaksid punkti : "Sel aastal küll ei viitsi minna kunsti vaatama. Viimased kolm korda olen iga kord pettunud olnud. Ma mäletan, millalgi üheksakümnendate keskel oli veel mingit vibe'i ja nii...."

See on muidugi keeruline ette kujutada, kõik sõltub teostusest ja olukordade peenusest...iseenesest võiks mõned mõtted olla ikka väga-väga "sophisticated". Ja mõned tüübid võiksid portreevormis näidata käepäraste vahenditega, milline üks õige kunstiteos olema peaks (jällegi, kõik sõltuks vahenditest ja sellest, kui andekaid tüüpe me leiaksime ja kui palju nad ise leiutavad ja kui palju neid tagant aitama peab...aga kujuta ette, kui tore oleks näha kuidas mingi imelik mees näitab sulle suures plaanis mingit geniaalset ideed ilust või kompositsioonist mingi kotletisaia või kolme tühja suitsupaki pluss veel millegagi...?

Võib teha intervjuuvormis ka, siis on dokfilmi efekt eriti kerge tekkima.

No ma ei tea.

Ühesõnaga, helistan ka kohe.

Kas üldse tasuks teha ja nii.

Kahtlesin hommikul tugevalt, kas üldse on mõtet Sulle seda kirjeldada.

Aga nüüd siiski kirjeldan.

Eri rahvustest tegelased võiksid olla. Itaallased ja sakslased ja nii.

Ühesõnaga, helistan nüüd.

Hotellist visatakse kohe välja, ei teagi, kuidas hiljem internetiga ja sellisega on.

Terv. Ene-Liis.

30.07.2012

■■■■■■■■■■

Jõudsime nüüd siis uude kohta.

Wifi olemas, hurraa!

Seega:

kirjutasin enne nii lühidalt ja kohmakalt. püüan veel kord kirjeldada seda tunnet, mida ma kujutlesin (ja milliseid videoid mõtlesin), kui fiktsioonist juttu tuli:

1) suur plaan lauast, kellegi käed. Vanem inimene. Jutustab kohmakalt mingist kunagisest elamusest, mis tal senini meeles on. Käed laual aga püüavad käepäraste (muidugi meie poolt hoolikalt läbi mõeldud, aga pealtnäha käepäraste) vahenditega mingit ülihead ja superandekat kunstiteost markeerida, et näidata, kuidas see täpselt tookord oli.

Mina oleksin küll väga liigutatud, kui keegi mulle pooleldi söödud hamburgerist, pastapliiatsist, käckras ajalehest ja nätsust oma väga siirast mälestust püüaks ehitada.

Huvitavad on siin kaks momenti:

* kes kuidas ehitaks? Teeks mitmeid võtteid ja valiks parimad välja.

* Teiseks, kas kunsti kui elamust on võimalik kirjeldada? See ei ole praegu see üleolev "what kind of art is that?!...I can do that!" (pealtkuuldud vestlus Reina Sofia Kaasaegse kunsti muuseumis Madridis. Kõnelejaks USA koolinoor, vaatles parajasti Yves Kleini ja Fontanat). See, mida mina mõtlen, oleks siiras ja jõuline pusimine, et näidata, kuidas peaks asi olema, et oleks äge. Me võime seda laiendada isegi teemani: mis on ilus. Või: mis on mõjuv: Või: mis mind liigutaks, mida ma kunstina käsitlen, mis mind nukraks teeb...jne.jne.jne.

2) Dialoogid-stseenid võivad olla kohati väga lihtsameelsed ja samas ka väga rafineeritud, küsimus on situatsiooni originaalsuses, mingites olukordades tahaks ka pildiliselt tsiteerida mingeid esteetikaid, millest ise kõige rohkem puudust tunne...et tüübid räägivad mingist ajast, mida enam ei ole ja siis äkki avastad vaadates, et kaader natukene meenutabki seda asja, millest räägitakse...no sedasorti peened fiktsioonimehhanismid.

Mina kui primi inimene paneks võimalikult lihtsa pealkirja...aga ootame pakkumisi:)

Terv. Ene-Liis.

30.07.2012

Saatsin Risto mõni tund tagasi ära. Ta läks asju pakkima, kohtusime enne ja peale etendust. Tänapäevane teine etendus läks vist kuidagi kiiremini ja haakis tihedamalt kui eilne esikas, seega ta ise oli õnneks täiesti ok peale etendust. Saime siis veel korra kokku ja rääkisime ja siis saatsin ta teele. Pisar tuli silma, kui mõelda, mida ta siin kogu selle aja jooksul läbi pidi elama, aga see selleks. Ta ise ütles et ei kavatse sellest vähemalt esialgu kellelegi pikemalt rääkida. Et kui üldse räägib siis kunagi hiljem. Kui üldse. Niisiis, Risto koju, mina veel siin. Meil³⁵ oli eile hommikul esimene täislabimäng, midagi nad seal laval ikkagi

35 Kristian Smedsi lavastus "Der imaginäre Sibirische Zirkus des Rodion Raskolnikow" esietendus Münchner Kammerspieles 6. oktoobril 2012.

teevad ja kohati on päris ilus ja jälgitav.

Ma ise, tuleb tunnistada, olen emotsionaalselt täiesti väsinud.

Täna kirjutasin siis pika kirja, mida nägin ja mida veel teha tuleks ja nii, ja siis päris lõpusirgel sai jõud otsa ja tuli hetkeks tunne et fakk, kustutaks kirja ära ja poleks ka mingit vahet, mis sest ikka nii väga paremaks muutub kui ma midagi jälle ütlen.

Aga saatsin siiski ära. Viimane kord, ma usun.

Ja ma olen väärt mingit faking parima käehoidja ja pideva ümberkohaneja eriauhinda Theaterheutelt, seda kindlasti ;)

Tahaks seega koju. Jumala tõsiselt, ilma esikat ära ootamata.

Ehk on mu sisetunne praegu ka niisugune hellake, kuna Risto just läks...homme ehk siiski jaksan jälle.

PS Aga Risto oli hea kõigil hetkedel, kui ta ei pidanud rääkima. Sest ta ongi hea. Ta ongi hea, ta jäi ellu, võttis viis kilo alla ja jäi ellu. Ta oli isegi oma saksakeelses puuris ainuke elav hing laval. Sellepärast oligi kogu eilne õhtu emotsionaalselt üpris keeruline.

Head ööd.

01.10.2012

See munandijutt seal alguses on noorte jaoks³⁶ nats liiga kõrge pilotaaž mu arust, nad ei ampsa seda kohe üldse läbi.

Kõike head ja paremat!

Terv. Ene-Liis.

11.10.2012

Mu põhipoint oli et vastukaaluks kahtlejatele ja urgitsejatele “kas on ikka vaja minna, misasja te teete seal kaugel?³⁷” peaks lajatama jumala lihtsalt ja selgelt mingi väikese patriotismipoisiga, à la “me teeme lavastust sellest, kes me oleme rahvana ja inimestena ja kus me (omadega) oleme. Ja et kaugelt paistavad sedasorti asjad paremini kui lähedalt.”

No et ei oleks jälle maksumaksjatel mingit umbluud hambus, vaid et kõik oleks selge ja läbipaistev (segaseks võime asjad lõpuks ajada ja nagunii ajamegi).

Ahvikari hüppas siin päev läbi majakatusel ja August leidis eile tagaiaast

36 Tiit Ojasoo lavastus “Pedagoogiline poeem” esietendus 13. oktoobril 2012.

37 Lavastuse “Iga eht südamelöök” jaoks läksid seitse NO99 näitlejat eri maailma paikadesse. Reisikulude katteks koguti avalikult www.hooandja.ee kaudu raha. Raha saadi.

käsivarrejämeduse mao (jumala tõsi, Tiit nägi ka seda kuskil müüri all pärast, ütles et soomused olid põidlaküüne suurused). Aga liik jäi määramata, kohalikud naeratasid ja väitsid et see on rotimadu (noh, kassi eest või nii:))

02.01.2013

Selgus et me katusel laamendavad mungod, mitte ahvid. Ahve nägin küll katuse kohal puu otsas rippumas, nii et kahtlus jääb, ehk panid koos mungodega pidu või nii.

Aga muidu kodune värk: mungod on kohalikud nugised ja nugised ju teatavasti elasid meil Kukeranna katusel mitu suve

Lähem siis teen tuktukiga väikse tiiru siinses tekstiiliäris, autojuht Dinesh pidi hästi tundma kohalikke olusid.

Tervitused

Ene-Liis.

03.01.2013

Kõige lühemalt öeldes tekkis pilt sellest, kuidas valge perekond ilusa sinisekirju fine china portselanserviisi ümber koguneb ja siis hiljem mingi neeger selle serviisi tagurpidi keerab või suhkruutoosi situb, midagi sellist. Aga mõtlen veel.

Ene-Liis.

29.01.2013

...rääkisime siin päris pikalt, emotsionaalsel skaalal miinus viiesajast (või viiest tuhandest) pluss viiekümneni. Mul tekkis/arenes mingi väike plaan, mida homme trupile kirjeldada, Tiit on praegu laias laastus päri.

Praegu siis neli tundi und.

Lootust vist on.

Noh, nii on, nagu ütleb mu ema.

Ene-Liis.

11.02.2013

Ütlesin paar sõna küll juba grimmitoas, aga mõtlesin et kordan veel üle: mulle läks tänane etendus³⁸ väga korda.

Te lugesite minu meelest juba esimesest hetkest luuletusi kuidagi eriti ausalt, eriti valusalt. Mingi teistsuguse jõuga.

Selle tänase lugemise kohta võiks vist küll öelda: tekkis tunne, et loetakse millegi eest, millegi nimel.

Ja see ausus ja valu jäi läbi etenduse püsima. Minu jaoks kandus see muudkui edasi ja edasi, kõike tehti midagi varuks jätmata, selles mõttes kaitsetult.

Kaitsetult, see tähendab inimlikus mõttes väga suurejooneliselt, väga julgelt.

See kaitsetus ühesõnaga justkui liitis teid ja mõjus täiesti relvitukstegevalt.

Liigutavalt.

Niisugusel hetkel tekib lavalolijate vastu selline empaatia, et iga liigutus, iga pilk jõuab päralt. Või mõtleb vaataja selle kõik juba enda jaoks välja

Vahepeal vaatasin ja ei tahtnud isegi pildistada.

Nii et, suur aitäh. Minu jaoks oli täna laval olemas see miski, mille nimel see lavastus tehtud sai.

Ene-Liis.

18.03.2013

Istusin siin kabinetis, mõtlesin. Pea natuke valutab väsimusest, aga kuidagi ei jaksanud koju minna.

Nüüd viimaks tuli Tiit, ütles et läheb võtab poistega veel ühe õlle.

Jõudsin talle paari minuti jooksul rääkida oma põhilisi tundeid, et emotsionaalsus peaks enne seda täna alustatud osa tegelikult jupp maad kõrgemal olema ja et see emotsionaalsus ise juba viib asjad teistmoodi nihkesse³⁹.

Ja et näiteks, kui inimesed loevad luuletusi mitte romantiliselt, vaid mingil imelikul moel, nagu "tantsuks", siis see ongi juba üks teine koht kohtumiseks.

Nojah. Ta oli heas tujus vist, ütles et räägime kodus edasi.

Ma ise vahepeal mõtlesin et äkki peaksin lihtsalt mõned päevad vahet pidama, mul on see ooperikujundus ka juba kolm nädalat standby peal ja tähtaeg vähem kui kahe nädala pärast – kavandid pluss makett...paanikahood juba platsis ja ideed ei paista kusagilt. Ja natuke haige tunne on ka. Aga ehk seegi on ainult väsimus, ei tea.

Seda Ühtse Eesti filmi peaksime tegelikult ka täna Tiiduga vaatama, aga kas seda jõuab, seda näitab öö.

Lähen nüüd takso peale.

38 Lavastuse "Iga eht südamelöök".

39 Lavastuse "Odüsseia" kohta.

Küll kuidagi saab.

25.03.2013

Tere kõigile

liitun alles nüüd, kuna oleme lasteaias uued ja püüdsin esialgu olukorrast mingit pilti saada.

Kas toitlustaja, kes varustab lasteaeda on sama, kes varustab põhikooli?

Millistel alustel on sõlmitud vastavad kokkulepped?

Algatasime eelmisel aastal mõnede põhikooli lapsevanematega diskussiooni koolitoidu osas, kuna andmed teistes koolides sama raha eest saadavast näitasid, et toitlustaja ei pinguta eriti, tagamaks meie lastele tervislikku ja mitmekülgset valikut.

Läbirääkimised on olnud keerulised ja aeganõudvad, mingeid positiivseid muutusi on vähehaaval (väidetavalt) siiski toimunud.

Kui mudilas nüüd sama tee jalge alla võetakse, tuleb oma soovides enne võimalikult põhjalikult kokku leppida ja sel juhul läbirääkimistes toitlustajaga enesele kindlaks jääda.

See kõlab ehk utoopilisena, aga lisaks muule võiksid mudila lapsed õhtuote juurde igapäevaselt saada ka värsket puu-ja juurvilja, kui juba toiduvaidluseks läheb.

Värske juurvilja igapäevane ports oli põhikooli puudutanud vaidluses väga pikk teema, nii et iseenesest peaks sellega juba põhimõtte pärast ka lasteaia tasandil jätkama.

Mis on see, milles on üldse kokku lepitud? Kes leppis?

Kokkuleppe sõlmija peaks olema ka kindlasti meie murekoosoleku üheks osapooleks.

Mul on endal hetkel peaproovid ja tuleval nädalal sõidame teatriga korraks Eestist ära, kuid osaleksin toiduvaidluses siiski niipalju, kui võimalik.

Tervitades,

Ene-Liis Semper.

17.04.2013

Tere siit pärapõrgust

nagu Siberi kirjadele omane, ega midagi head siit kirjutada pole...:)

Etendus⁴⁰ täna oli eriti raske, inimesed ei kuulanud, paljud kõndisid peale esimest veerandtundi välja, allesjäänud helistasid saalis telefonidega, naersid ja rääkisid omavahel. Iroonilised vaheaplaukid kogu aeg jne.

Nagu Tiit ütles, eks me mõjumegi nagu mõned kosmosekülalised, nad ei ole abstraktseid asju ju kunagi näinud, neil puudub selline kogemus ülepea.

Aga ega mingit respekti lava kui sellise suhtes ka ei täheldanud.

Näitlejad olid ka pisut heitunud, tublid et lõpuni mängisid.

Peale etendust olid üsna näost ära.

Muidu ok, Eva rentis hotelli all asuva sauna ja seal nad kõik praegu ongi.

Ja peale etendust poodi minnes aplodeeris meile jumala siiralt üks targa pilgu ja pikkade hallide juustega mees bussipeatuses (ilmselt mõni kohalik dekadent), kes oli istunud esimeses reas, nagu Rass mäletas. Ehk oli tal isegi kolm-neli sõpra-võitluskaaslast saalis (niipalju oli püstitõusjaid peale etendust).

Homme hommikul viib buss meid aga kuhugi kloostrisse, kus on allikas, mis kõik halva maha peseb.

Tervitab

Semprrr.

30.05.2013

Mis ma sellest⁴¹ enam mäletan...oli vist nii, et tegime Raidperega 1998 koos näitust Soolalao keldris ja mul oli vaja ühe võlvlaega koridori lõppu midagi teha. Ja no...ja siis tuli mul meelde, et lennukiangaari lael on ju samasugune kuju, et see klapiks "kohaspetsiifilises" mõttes hästi.

Ja et kui ma projitseerin otse kiviseinale, aga videost paistab angaari lõpus hoopis mingi "väljaspoolne" maailm, ilus ja särav...et siis tekib lahe vastuolu. "Väljas" on hoopis (seina) "sees" ja kutsele järgnemine, isegi kui tahaks, üpris võimatu.

Vaat sellised mõtted olid mul noores põlves.

Aga see kõlab kirjeldusena ju täiesti banaalselt, ehk siis, nagu ütles Asko Künnap kunagi, "ma võiks selliseid filme päevas kuus tükki teha!".

Terv. Ene-Liis.

03.06.2013

40 Lavastuse "Iga eht südamelöök" külalisetendused Omskis.

41 Video "Come!" (1998).

Tere hommikust

mis uudist seal teisel pool?

Siin kärbsesuminases, heinalõhnases Lääne-Eestis algasid eile Tiidu kauaoodatud proovid.

Mina püsin esialgu taamal, s.o. olen lastega kodus. Alles tulin ju ja pole veel päris "kohal". Ehk täna-homme siiski püüan end ka kuidagi kampa nihverdada. Mõnes mõttes piirab tegutsemisvabadust ka asjaolu, et niipea kui peaksin tahtma täiega tööle hakata, pean linnast kutsuma lapsehoidja, aga ma ei talu praegu veel mõtet kellestki kolmandast, kes siin ringi hakkab müttama, pole veel nii chilliks muutunud.

Nojah. Nagu öeldud, ehk siiski täna-homme...

aga... kuidas teil?

Kuis Marikal, kas jõudis tagasi?

Ja ilmad... kuumad? (tõmba siis luugid ette, kui elad seal 32-s. Sinna kütab päeval ikka võimsalt).

Lihtsalt mõtlesin, et tervitan.

Ene-Liis.

26.06.2013

... Münchenist.

Kostüüm, kostüüm, kostüüm..lampide kõrgused...ja palju muud põnevat.

Nädalavahetus Kukerannas Tiidu ja lastega oli lihtsalt priima, mu elu parim investeering.

Rass ütles, et tal oli ka kodus jube mõnus olnud.

Head puhkust!

Ene-Liis.

08.07.2013

Teretere

mina passin seni veel linnas. Käisin eile hommikul matusel ja jäin seal haigeks.

Täna päev läbi horisontaalis olnud, palavik üle 38 ja ränk köha ja kondivalu.

Jumal teab, mis haiguse ma endale kuskilt külge olen korjanud.

Seega, vaatan hommikul kas võtan jalad alla või ei. Tahaks muidugi läbimängule tulla.

Terv. Ene-Liis.

12.07.2013

Mul õnnestus täna üks tuttav kopsuarst telefoni teel kätte saada, kes imekombel ka just oli maalt linna tagasi jõudnud. Nii et lahke inimesena sõitis ta minu poolt läbi ja pani diagnoosi ära. Kopsupõletik. Ilmselt selline bakter, mida saab lennujaamadest – vereproovi ma küll täna ei andnud, aga ta ütles, et kliiniline pilt on väga sedamoodi, pluss kõik muud sobivad asjaolud. Aga hea uudis on see, et ta käis ka apteegis ja nüüd võtan juba antibiootikume ja tunnen end peaaegu normaalselt.

Ma ei tea, miks ma reedel arsti ei kutsunud...ei jaksanud, vist. Kõrge palavikuga aju ei tööta ka ju normaalselt.

Igatahes on lootust, et saan neljapäeva hommikuks (lendan Münchenisse kell 6) end jälle korda.

Terv. Ene-Liis.

15.07.2013

Võta iizimalt?

Et siis, kustkohast lõdvendada, kas töö poole pealt või laste pealt või...?

See on retooriline küsimus praegu, aga Tiit ütles ka täna hommikul telefonis, et "Sa teed ju nii palju ja nii pühendunult" – et siis, kas te mõlema meelest peaks kuidagi vähem pühenduma...?

Samas oli muidugi tore kuulda, et mingi jupp mu tööstiliist on Tiidule siiski muljet avaldanud

Aga – stressi mõttes – ma ei teagi, kuidas edasi.

Mul on augustis, peale seda kui 7.08 Eestisse jõuan, kõik päevad tööpäevad, tänu Malmö viimasele tehn. koosolekule (lõplik maketi ja kavandite äraandmine 13/14.08), "Enesetapja" kavanditele (21.08) ja Hamburgi Bauprobele (mis toimub 4.09 ja kavandid nädal enne).

Ja 4.09 on see päev, mil kõik teised sõidavad vist Londonisse Sergot vaatama, hurraa-hurraa!, ja siis 9.09 algavad ju juba proovid.

Millega on kindlasti ka muret omajagu.

Ma ei tea, kas ma maalegi sel suvel jõuan enam.

Nii et loodetavasti saan seal Horvaatias siis enne 7. augustit nädalaga kõik pinged maha.

Hetkel on tunne, et kui Enesetapja lõpuks välja tuleb, siis tõmbuks üldse eemale mingiks perioodiks. Oleks pigem lastega ja nii.

Saksamaa tuleb niigi kohe otsa...et siis, niipalju kui sealt kodus olen, olekski

kodus.

Võib-olla on see lihtsalt emotsioon ja läheb mööda, nagu emotsioonid seda ikka teevad...ma püüan neljapäevaks optimistlikumaks muutuda.

Aga praegu käin korra Allfilmis ja teen Reinuga väikese koosoleku. Köha ei sega filmi vaatamist, ma arvan.

Tervisi ja head proovi

ja kui Sa saad mingit selgust, millistest blokkidest tükk meil koosnema hakkab, siis palun anna teada...ma olen senini näinud ainult mingit pikka jada (võib-olla see ongi taotlus? Möödalibisev elu reaalsajas...?)

Ene-Liis.

15.07.2013

Tegin Kotoviga eile kuus tundi montaaži.

Läks jälle jupi paremaks.

Siis jõudsin koju. Olin suht kustund.

Aga Toots tuli autoga ukse taha ja kuna ma bussis end jätkuvalt ei suutnud kujutleda, siis istusin üle ukse otse autosse ja – kanäe – peale kolme ja poolt tundi olin Nasval, Saaremaal.

Auto ise oli valgete nahkistmetega punane Volvo-dzhiip ja mulle kui vigasele eraldati luksuslik esiiste.

Toppisin endale dressipluusi nagu teki kurgu alla ja jäingi ellu.

Praegu panin Augusti magama ja valmistun hommikul lennukiga tagasi Tallinnasse minema.

Sest igas mõttes tundub tervislikum piisavalt vara koju jõuda, et ei peaks jälle kuidagi ülepeakaela kell kolm öösel asju pakkima (ma liialdan muidugi, mul polegi ju asju, eks) ja kell neli põrandaid pesema...Sa saad aru küll.

Kuna see on see traditsiooniline kella kuuene varahommikune lend neljapäeval siis, jah, tahaks päeva enne rahulikult kodus veeta.

Võib olla lähen isegi selle arsti juurest veel korra läbi. Võib-olla.

Päris terveks ei saa mind kindlasti pidada...köha on jõhker, ma tõesti loodan, et enne neljapäeva läheb ikka paremaks. Muidu ma proovi tulla ei saa.

Palavikku õnneks ei ole.

Pea valutab, millest, ei tea. Köhimisest?

Aga neljapäeval igaljuhul näeme.

Siin oli muidu päike ja tuul ja...ilus.

Hea, et korra lapsed näha sai ja linnast välja. Muidu oleks mul tagasi pöördudes moraal ikka väga madalal olnud.

Niipalju sellest praegu.

Kirjutasin äsja jälle ilmatuma pika oopuse selle kuradi Salme-orgunni kohta ja väsisin täiesti ära.

Head ööd.

16.07.2013

Läbimäng oli selline...kolm pluss. Formaalne, kuna kogu asi on ju praegu formaalne. Marika ja Steven tegid kvalitatiivse hüppe, see oli tore. Aga pärast oli koosolek Nokus Sebastiani ja Julia ja Larsiga, kus lavastaja ründas mind suht otseselt, et: mida me teeme? Ja mu konkreetsetele ettepanekutele tuli vastuseks umbes: kas kella/kalendrit ka vaatad? Meil pole ju aega enam. Miks alles nüüd kõik need lennukad ideed? Et: perses on ju praegu rohkem, kui me muuta suudame/jõuame/jaksame. Ja näost oli näha, et tema arust on see üpris paljus minusuguse võimeka bitchi süü.

Ene-Liis.

25.09.2013

Tere, oK

mis on vist Su "kood-nimi", päris tuttavlikuks muutunud selle ühise töö raames ;) Ja mina ikka iga kord : Ene-Liis, Ene-Liis, Ene-Liis...ei midagi lihtsamat ega lõikavamat. Jõudsin just proovist koju, sealt ka mu meeleolu :) Aga kogu Su meeldetuletav jutt on ju õige. Eks püüame mõelda, püüame aru saada, kas hinge/sisu on nii suure pingutuse tarvis, nagu üks "päris" film (ma mõtlen, Päril Film) eeldab. Helistame, räägime... ega ma täna muud öelda ei saa, ehk siis: hetkel.

Ene-Liis.

27.09.2013.

Tere veelkord

vaatan praegu siin kaugel videost proovisaali. Ragnari linased püksid on kohutavalt laiad, Jarmo omad samuti. Laske Tiidul korra omad mustad "jaapani"-püksid jalga panna ja näidata, kuidas need peavad istuma. Ja siis poiste püksid tagumikust ja reitest pisut kitsamaks teha. Püksid peavad

laskma vabalt liikuda, aga ei tohi olla mõttetult laiad, selles on asi. Need on noored mehed, nad peavad ikka seksikad ka olema pisut.

Ene-Liis.

3.10.2013

Siin seis selline:

tulin Münchenis lennujaamast joostes otse teatrisse, sest sain juba rongis teada, et lavaga on probleeme.

Esimene, kes vastu tuli teatris oli Wiebke, kes ütles, et laudade asend tapab kogu tegevuse ja peaks seda muutma.

Proovis õpetati sisse uut näitlejat, kõik olid kohutavalt pinges ja Sebastianile tundus jätkuvalt kogu aeg, et midagi on kujunduse ja lava enda proportsionaalses suhtes fundamentaalselt valesti.

Siis lõppes proov, mis läks tunnikese üle ja algas arutelu, kuidas oleks võimalik muuta laudade asetust laval.

Sebastian tahtis ikkagi ca 50 cm lükata portaali suunas, jättes nurga samaks.

Kõik misanstseenid, mis toimuvad laua "ees" saaksid rohkem ruumi.

Nõus – lava avaneks rohkem.

Muutmine paraku oli ette välistatud, kuna otsus asendi kohta sai pidulikult kinnitatud ja Münchenisse saadetud kolm nädalat tagasi.

Ja nüüd on siin, turvareegleid järgides, laudade alla ehitatud ülialkall mega-super automaatika, mis ehitati nädal tagasi ja mis nihutab 2 rivi esimest lauda ehk 200 kg metalli tuletõrjealarmi korral, vabastades ruumi raudeesriidele.

Selle imemasina ümberehitamine võtaks päevi, öeldi.

Julia helistas kell 12 öösel uuele lavastusala juhatajale ja survestas neid ikkagi kõike ümber ehitama.

Öeldi et see pole lihtsalt füüsiliselt võimalik.

Koosolek kestis, pinged kasvasid.

Lõpuks hakkasime lavameestega sentimeeterhaaval katsetama, kui palju on võimalik laudu nihutada, nii et see automaatne mehhanism ikka veel töötab.

Jõudsime 18 cm-ni. Öeldi, et see on maksimum.

Kell oli 1. Uus koosolek määrati hommikul 9-ks.

Jõin ühe rabarber-schorle. Süüa enam ei saanud, alkoholi ei tahtnud. Täna söödud seega viimane ja ainus kord Oslo lennujaamas, hommikul kell 11.

Tulin ühikasse, jätsin kõik teised teatrisse vennastuma, hakkasin Hanumani lugema.

Magama jäin kell 3.

Ärkasin kell 7, lugesin Hanumani, siis avastasin meilis selle Sinu intervjuu,

püüdsin seda parandada...

Juba sai kell 9, tormasin uuesti teatrisse.

Mehed olid öösel edasi ehitanud ja teinud mingi osa süsteemist ümber nii, et laudade asend on muutunud 40 cm.

Imeinimesed.

Kõik on lõpuks rahul.

Jooksin tagasi hotelli, lugesin Sinu intervjuu lõpuni, nüüd võtan Hanumani kaasa ja jooksen tagasi teatrisse, kus pean kohtuma valguskunstnikuga, kes tahab lampide asendit muuta...

Ehk siis: intervjuu teine pool on minu meelest tervikuna tugevam ja huvitavam.

Ma ei tea, kas Sa saatsid selle juba ära, minu meelest oleks väärt need parandused sisse viia, mis juurde panin, saaks parema loo.

Musi.

18.10.2013 11:59:55

Saatsin Sulle just pikema kirja. Aga, kui Sa ei hakka vaatamagi ja ei hooli, milleks siis üldse minu arvamust küsida.

18.10.2013. 12:02:16

Hello, Lena

most possibly I am traveling to Berlin from Hamburg on Saturday, November 16-th and returning to Hamburg on Sunday, November 17-th.

I'd need a double room for my stay, thank you.

I am trying to get to Berlin on time on Saturday.

Could you please send me all details, including the address of my accommodation + the address of the Faust Gala event.

Thank you,

Ene-Liis.

24.10.2013

Räägime millalgi. Eile oli mul padudepressioon, vabandust. Ei lugenud oma kirjugi, mistõttu õnnestus täna varahommikul Tiiduga tülli minna. Solvus, et ma end niimoodi välja lülitasin.

Aga mul oli sealt Järvamaalt tulles kallal mingi eksistentsiaalne hirm--liiga palju ümberpaiknemisi ruumis liiga suure amplituudiga liiga lühikese aja jooksul.

Hamburg-Moskva-Peterburg-Malmö-Paide....ja igal pool palju rahvast, palju kohustusi...Pole olnud hetke end üksi kodus laadida.

Ehk täna saab. Püüan vähemalt.

Andeks mu eiline rabeledus.

Ene-Liis.

29.11.2013

Eile õhtul sain äkki aru, et see üüratupikk aeg siin meie lemmikrannal (see 3 osmikuga pleiss kaugel lõunas, kus rannal on valdavalt krabid ja koerad--lehma pole sel aastal veel näinud. Ja eile päikeseloojangul leidsin 50 cm läbimõõdus, ümmarguse ogalise kala, kes oli kahjuks surnud (lained on viimastel päevadel kuidagi vihased, vihasemad kui muidu) --ja siis siit üks kohalik merebioloogiat õppinud mees ütles, et see on kala kes "puhub end täis", kui ehmu. Ja ta saab seda teha ainult 3x elu jooksul, pärast kolmandat sureb. Ja ma ei teagi nüüd, kas ta kokkus vaeseke, kui kaldale sattus ja puhus end kolmas kord täis ja suri, või oli see tal esimene kord puhuda ja ta suri, kuna ei pääsenud merre tagasi...no vot selline seltskond) --ühesõnaga, sain äkki aru, et see pikk aeg siin hakkab läbi saama ja ainult 5 ööd ja 4 päeva ongi jäänud, siis tuleb edasi liikuda.

Mitte küll koju veel, järgmisesse kohta.

Ja hakkas kuidagi kahju, sest see aeg kuskil tühjal rannal on ju alati very special ja nii väärtuslik ja nii edasi, aga ma seni justkui käitusin nigu elaks siin, ei käinud päikese langemise aegu jalutamas (see on kõige ägedam valgus ÜLDSE, seega hakkasin nüüd kibekähku seda tegema ja kohe esimese korraga leidsingi pimeneval rannal eile selle kala...) ega midagi.

Ja ujusin ainult kord päevas, TÕESTI---nagu miski pursui.

Niisiis, asusime täna asja kallale ja käisime kohe mingis kohalikus urkas 5 km kaugusel krevette söömas ja pärast jalutasime päikeseloojangu ajal ja vaatasime, kuidas juba tuttav kala laguneb ja.

Ja mängisime lastega doominot, 'õuna' ja valetamist.

Ja kuigi olen alati olnud uhke ema ja muudkui üksi, üksi, üksi pannud lapsi magama ja nii, olen ma praegu täitsa üksi hoopis siin 10 m kaugusel 'ookeani lainemühast' (tsitaat kust? Õige, Pipist!), kohalikus söögikohas, kus on internet, sest täna õhtul paneb Augustit magama Tiit.

Ene-Liis.

04.01.2014

Aga nüüd hakkame asju pakkima ja pöördume juba mõne tunni pärast teele
'asustatud' maailma.

Kurb.

Eile oli varaan hüti taga ja kameeleon põõsas, täna hommikul ahvid puu otsas.
Ja peopesasuured ämblikud ronivad kogu aeg mööda seinu üles-alla, aga ikka
on kahju siit lahkuda...mis romantiline Robinson minus küll elab?

Tervisi!

09.01.2014

Muidugi kasuta!

Tervitab

Semper-Malmö-Ooper,
kel tööpäev töökojas siin algab kell 7...

28.01.2014 22:29:10

Kui alustada väga banaalselt, kuid samas siiski oluliselt: milline oli ja on sinu suhe teatriga vaatajana?

Esimene teatriime elamus oli koolieas, kui ma nägin Leedus Nekrošius "Kvadratast". Paar näitlejat nokitsesid midagi laval ja see käivitas kujutlusvõime. Kujutlusi ja elamusi muudkui tekkis ja tekkis. Mäletan ainult näitlejate tolmuseid mantleid ja raskeid saapaid laval ja seda, et järjest võimsamaks asi läks. Uuem Nekrošius enam ei meeldi. Eestis käisin vaatamas vist peaaegu kõiki Mati Undi tükke. Need olid nii naljakad, et sellist nalja enam ei tehta. Nõuab haaret ja julgust, et kogu seda kultuuri, elu ja surma niimoodi hooletult nagu möödaminnes ühe näpu otsas keerutada ja üle õla visata. Ma arvan, et Unt panustas kõik oma intellektuaalsed trikid selleks, et saaks nalja. Ja miks ka mitte. Räägivad ju kõik, et nalja teha, mis ka tõeliselt lõbustaks, on väga raske. Margus Kappel ütles küll saates "Pillimeeste klubi", et rahvas tahab rahulikku asja, aga tegelikult ootame me kõik lavalt mingitki eneseületust ja et see paistaks kerge.

Miks sind tõmbab teatri poole lavastajana?

Suur teatriarmastus. Kinost ma nii naljalt välja ei jookse, aga teatrist olen läinud ära küll ja küll. Teater on kõvasti intiimsem kui kino. See on peaaegu füüsiline tunne, istuda koos näitlejatega saalis. Inimesed laval ja ka lavastaja ideed pressivad end vahetumalt peale. See võib olla väga hea, aga ka väga halb. Samamoodi on proovis. Tõmbab lähedus inimestega ja samal ajal ka tõukab eemale. Katsud oma mõtteid teistega jagada ja samal ajal lood distantsti, et omi mõtteid selgeks mõelda, neid teiste eest kaitsa. Lähedus inimestega viib lähemale iseendale.

Mis on sinu jaoks teatris see, mis on ainult teatris võimalik, ning mis on ka sinu jaoks oluline?

Suhe reaalsusega on teatris täiesti teine kui mingis muus kunstis. Reaalsus tekib, kaob, muutub otse silma all. See ongi teatrile ainuomane ja müstiline. Teatrivahendid võivad olla väiksed või massiivsed, aga ideaalis on efekt sama – inimese ja ruumi muutumine ühes inimeses ja ruumis. Reaalsuse loomine hääle ja kehaga, valguse ja värvidega. Milline see inimene on, milline see reaalsus on, siin polegi piire.

Oled töötanud näitlejatega nii filmides kui teatris. Kuivõrd erinev on näitlejatega töötamine neis kahes erinevas kunstiliigis?

Filmis ei vea näitleja kogu asja algusest lõpuni, teatris aga küll. Filmis ei pea näitleja enda peale võtma sündmuste ja pöörete väljamängimist (see tehakse montaažis), vaid leidma kõige valutuma olemisviisi. Ta peab reageerima ainult olevale ja ainult olevas hetkes. Mõned lavastajad ei anna filmis näitlejale enne stsenaariumit, et see ei hakkaks rolli tooma rohkem kui ühes stseenis vaja, näitama teist plaani, suhet, karakterit jne. See kõik muudab rolli raskeks, ülemängituks. Igat stseeni peab mängima kui uut ja tundmatut, kui esimest korda. Või siis sada korda kordama, et näitleja on juba väsinud ja lihtsalt täidab füüsilist joonist. Kaamera on väga tähelepanelik, ta jäädvustab kõik, hea ja halva. Näitleja võiks võtta kaamerat kui head sõpra, kes mõistab ka sõnadeta.

Veiko Õunpuu on väljendanud tunnet, et teater ehmatab teda, sest iga hommik proovisaali tulles on ruum ikka ja alati sama, kuid sellest, mis eile proovis inimeste vahel saavutati, pole "lindile" midagi jäänud, tuleb uuesti teha. Kas mõistad seda ehmatust? Kuivõrd probleemne või valulik on sinu jaoks teatris tõsiasi, et iga proov tuleb uuesti teha, iga etendus on jälle uus?

Ma arvan, et etendust üles ehitada ei saagi, ta sünnib mingil hetkel ise. Siis kui näitleja hästi mängima hakkab. Lavastamine on perspetkiivi tajumise ja loomise kunst. Lavastaja peaks andma mingi perspektiivi, kogu etendusele ja rollidele. Kui uhke ja sügav perspektiiv on loodud, siis on nagu tööjärg ees, kuidas proovides edasi minna. Fikseerida saab ainult väliseid, mehhaanilisi asju, suhteskeeme, liikumisi, mõttekonstruktsioone. See kõik ei loo veel elusat mängu, aga kui näitlejal on väline ülesanne olemas, saab ta suunata kogu tähelepanu sisemise tegevuse otsimisele. Sisemist ei tohi teha mehaaniliseks, formaalseks näitleja-lavastaja kokkuleppeks, sellega peab näitleja ise korduvalt ja korduvalt tegelema. Näitleja on sunnitud ise otsima talle omase sisemise käitumise ja tõe. Siis on see orgaaniline ja kordumatu. Kui tuleb esimene publik, saab alles selgeks, kas õnnestus, kas näitleja läheb lendu, kas on sellest kellegile rõõmu.

Kas teatri ja igavikulisuse/hetkelisuse vaheline suhe on sind kõnetanud?

Mul pole ühtegi korralikku ülesvõtet oma etendustest, aga kurvaks see mind küll ei tee. Kunagi ma olin ise juures, kui ühte ome etenduse videot monteerisime ja ma avastasin, et seda pole võimalik teha. Suured ja üldplaanid lõhuvad kogu etenduse ära, vaataja viibib etendusel kohal, mitte ei vaata eri suurusega pilte. Montaaži rütm ei taba kunagi etenduse rütmi. Heli teatriruumis mõjub videos jubedalt. Võimatu on teatrit kinni püüda, las ta kaob.

Mida tähendab sinu jaoks "stiil"?

Kõige ökonoomsem viis öelda kõige tähtsamaid asju. See on nagu inimese ilme või hää, mis ütleb kõik. Pole olemas objektiivset loo jutustamist. See on alati isiklik. Kõik valikud peavad lähtuma režissöörist endast. Isiklik ei tähenda seda, et lugu oleks režissööri elust, vaid ta kasutab selliseid vahendeid, mida

ta armastab. Almodovar laseb näitlejatel mängida ühte ja sama stseeni kord koomiliselt, siis dramaatiliselt. Eri duublitest stseeni kokku monteerides saab ta orgaanilise rea, kus näitleja ei käitu nagu üksühene masin. Ta on ambivalentne ja ambivalents on Almodovarile inimese juures oluline. David Bowie mõtleb end tulnukaks, et saaks ennast kõige jõulisemalt avada. Tarkovski laseb näitlejal pika jutuga juhtme kokku ja filmib siis tema ebakindlat nägu. Kaitsetus on Tarkovski puhul inimese jaoks oluline. Miks oluline, on enamasti raske seletada ka lavastajatel endil. Tihti nad varjavad, et neil üldse mingi stiil on. See on midagi väga isiklikku. Heal filmil ja teatril on alati oma sisemine muusika. See pole vormiküsimus, vaid väljenduse küsimus, mida, kuidas ja kui kaua näidata, mis on oluline, mis mitte. Sellest valikust tekibki rütm ja stiil.

Oled öelnud, et “ilu päästab maailma”. Samuti olen tajunud sinu kunstilistes hoiakutes ka teatavat dekadentlikku ükskõiksust “tavamoraali” suhtes. Kas oled nende kahe hoiakuga tänasel päeval oma kunstnikuteel nõus, või on midagi veel olulisemat?

Dekadentide “kunst kunsti pärast” loosung on siiani üks ausamaid kunsti definitsioone, aga mitte lõpuni ammendav. Keegi ei naudi kunsti mingil muul põhjusel kui kunsti enda pärast, olgu selle moraal milline tahes. Aga ilu ei ole pilt, vaid pidu. Teatud pühitsus. Elu pühitsus, mis võtab elu sellisena nagu ta on ja pühitseb ka inetust, verd ja surma, sest need on elu tõsiasjad. Ilustamata tõde on ilu alus. Selline ilu lepitab ja vabastab. See, mis näib negatiivne, võib ühel päeval välja viia positiivsete lahendusteni. Sellepärast on olemas kunstnikke, kes on võimelised avastama peidetud ilu asjades, mis tunduvad inetud või labased. Sellise ilu kõrval on moraal jõuetu. Moraal ei inspireeri kunagi kedagi kuigi kauaks. Meie oma kõnts on meile parem õpetaja kui moraal. Me võime ainult pattu kahetseda ja parimat loota. Kui me seda ausalt endale tunnistame, siis võib muutuda meile kõik heaks, õpetlikuks ja ilusaks.

Millist näitlejat sa teatris vajad?

Hea näitleja on mustatöötegija. Ta kaevub nagu mutt stseeni sisse, et leida endale võimalikult palju mängumaterjali. Ta ei kipu stseenist ruttu välja ega otsi stseenile lahendusi, vaid otsib probleeme ehk vaske, mida Brechti vaseostja teatrisse otsima tuli.

Mis enne proovide algust olulisim on: kas kontseptsioon, kujutluspilt, tunne, midagi muud?

Olulisem on esmane idee. Sinna on pakitud kokku kogu info; nii tegelaste, teema, atmosfääri, tempo kui visuaali kohta. Sekundmurdosa pikkune välgatus, kui me korraks seda etendust või filmi vaimusilmas näeme. Tihti me aga hakkame analüüsima ja leiame, et meie esialgne idee polegi õige ja kaotame ta ära. Minuga on seda korduvalt juhtunud. Kui aga jääda truuks esmasele ideele,

siis hakkab asi iseenest arenema just sulle meeldivate komponentide kaudu. Mihhail Tšehhov rääkis armumise faasist kunstis: kui seda armumist pole, siis ei tule ka midagi head. Kui see on, siis tuleb seda tunnet hoida. David Lynch kogub ideed arendades igasugust muusikat ja võttel kõrvaklappidega kuulab, kas mängitav stseen sobib selle muusikaga, kas see klapib esmase impulsiga. Kuna ma olen lavastanud peamiselt valmis näidendeid, siis ma katsun tabada ka autori häält, mitte teda murda. Autori maailma ja teksti tundmaõppimine ei aita ainult konkreetsel etendusel lavastada, vaid arendab ka inimesena. See polegi nii vähetähtis.

Oled öelnud, et sulle meeldivad filmid, kus on usaldatud meeli ja on vähe konstrueeritust. Kas sama kehtib ka teatris? Kuidas seda saavutada?

Sa usaldata ennast, mis sulle meeldib ja valid ja arendad asju meeldivust silmas pidades. Mitte ei jõua analüüsi kaudu lahenduseni, mis tundub küll loogiline aga sind ennast enam ei eruta ega huvita. Analüüs on väga hea asi ja Stanislavski on väga terane, aga kunstis pole süsteemi. Kui stseen mingi analüüsiga ei lähe tööle, siis võivad näitlejad üksteist suudelda ja vaadata, mis juhtub. Või siis pikali visata, nutta, tuua uus vaikiv tegelane juurde. Luua lambist endale ülesandeid, luua tegelik suhe inimeste vahel, mitte kui rollitegelaste vahel. Luua ükskõik kuidas elu, kaootilist, ilusat, ootamatut.

Kuivõrd tajud teatri(s) olemuslikku valet?

Vale pole omane teatrile ega kinole, vaid inimestele, kes ihaldavad au. Kooli ajal, kui käisime tudengifilmide festivalil, siis pea igal festivalil võitis mõni armastusfilm sõjast, kus Tema on Ameerika sõdur ja Temake moslem. Selline teema paneb silmad särama igal kultuuriametnikul. Seda on hea käsitleda ja turustada. Ajakirjanikul on lihtne konks, millest kinni võtta. Sealt sünnibki ametlik kunst, mis käsitleb probleeme, ilma et midagi ütleks. See kunst on alati "üldinimlik", mis ei vali pooli, ei tee vahet vasak- ega parempoolsusel, tasalülitab ideoloogiaid, poliitilisi platvorme, kuigi need tegelikult meie elu juhivad. Kõik tegelikud vastuolud ja probleemid taandatakse üldinimlikku halli tsooni, et meeldida kõigile. Kunstnike pugemine igasugu asjapulkadele on olemuslikult vale. Või kui ametnik kirjutab ette, kuidas Lynch peaks monteerima või Jarmusch stsenaariumit kirjutama. Sellised asjad toimuvad ikka veel. Godard ütles, et filmikoolides peaks režissööridele olema eraldi õppeaine, kuidas *establishmendi* ehk ametnikega käituda, et mingigi oma hääl selles valmis niššidega kultuuris säiliks.

Teatri puhul rõhutatakse sageli tema "Gesamtkunstwerkilikku" olemust. Kas see teatri teatav mastaapne ja isegi vägivaldne "mitmekülgsus", eepilisus - kas see kohutab või naudidki just seda terviklikkust, valimata endale ühtegi osist lemmikuks?

Teater on totaalne, ei pea kogu aeg asju ühele ja ainsale taandama. Et teater on see ja see, ainult näitleja, ainult lugu, ainult liikumine. Või et film on selline ja selline, film ei tohi olla teatraalne, filmis nii ei mängita, vorm on trikitamine. Asju taandades tunduks, nagu jõuaksime mingi algse eheduseni, olemuseni, aga kunsti olemus ei peitu kuskil sügaval mullas, vaid iga inimese südames. Nii palju kui inimesi, nii palju ka kunstivorme. Kunst on ju suhtlemine erinevate inimeste vahel, mitte midagi muud. Inimesed hindavad tegelikult üle kõige vabadust ja vabadust hindavad ka kunstnikud.

Kuivõrd on kunsti loomine (filmid, lavastused jne) sinu jaoks töö, ja mida “töö” üldse kunsti juures tähendab?

“Töö” tähendab käsitööd. Näiteks filmistsenaariumi kirjutamisel draamareeglite järgimist, aga need kehtivad ka teatris. Film ja teater on ajas kulgevad kunstid. Võib olla huvitav idee, aga kui seda ei ole esitatud huvitavalt ajas, pinget kasvatades, siis see ei ole draamaidee, võib-olla on see hea pildi- või esseidee. Kui eesriie tõuseb, läheb sisemine kell tööle – mis juhtub? Mida täidetum on aeg, seda huvitavam. Sellel pingel põhinevadki draamateosed, ka sürrealism, kus sündmuste ja sõnade vahel puuduvad küll seosed, kuid loovad pingestatud rea. Meid kõiki on valdanud aeg-ajalt tüdimus lugudest. Georges Polti tõi välja 36 lugude skeemi, rohkem neid pole, need korduvad ja võivad tüüdata. Tegelikult on aga vaja peatada aeg. Vaja on esitada sündmus fakti tasemele, et aeg peatuks. Aja peatamine on dramaturgi, näitleja ja lavastaja koostöö. Vaataja tuleb lõksu püüda päriselt. Ka võõritus on üks vahend vaataja tähelepanu püüdmiseks, mitte kaotamiseks. Oma idee kujundamine draamateoseks, et see oleks paar tundi huvitav jälgida, nõuab teadlikku pingutust.

Kas oskad kirjeldada detailselt viimast õnnelikku hetke teatris – kas vaataja või lavastajana?

Viimane suurem teatrielamus oli Lembit Petersoni “Maarja kuulutamine”. Sõdisin oma mõttes sellele etendusele kogu aeg vastu, aga lõpuks ta ikkagi võlus mind. Meenub selline pisut murtud ja haiglane atmosfäär, Claudeli katoliiklik sümbolism, marlisse mähitud katkuhaiged, Messiaeni orelimeditatsioon, lõpuks läks kogu see asi tööle ja nii kergeks, et tõusis õhku. Sama asi juhtus nüüd ka “Enesetapjaga”. Lavastajana on hea tunne, kui etendustel on pikk vahe, näiteks suvi, ja siis näed, kuidas see, mis proovis tehti, on ise edasi elanud, pea jagu pikemaks kasvanud. Filmilindiga sellist metamorfoosi ei toimu, kuigi ka seal on nii, et head filmid lähevad aastatega paremaks ja halbu ei näidatagi enam.

Rainer Sarnet (1969) on filmirežissöör ja teatrilavastaja. Lavastanud Von Krahli Teatris.

MOTTE
U
D

Olen vaikselt leppinud, et ma kuhugi ei asetu ██████████ Mark Raidpere

Oled öelnud, et lapsepõlves vedasid vanemad sind sageli teatrisse. Millisena mäletad toonaseid kogemusi? Kas käid ka praegu teatris?

Peamiselt viis mind teatrisse ema. Lapsena oli isa küll see, kes mind kultuuri ja vaimsete väärtuste suunas kallutas, kuid enamasti oli see ema, kes nõ aktiivse tegevuse enda peale pidi võtma. Temaga käisime me tõesti sageli teatris, ma mäletan Draamateatrit, vähem Noorsooteatrit. Ema on sageli rääkinud lugu, kuidas me kusagilt õhtul tulime ning kuidas ma Tammsaare pargis olin hakanud manguma, et “Lähme teatrisse! Lähme teatrisse!” Ema küll ütles, et “Pojake, kuidas me niiviisi läheme, mul on ju kummikud jalas!”, kuid mina ei jätnud ja läksime siiski. Mind jah, toona teater kuidagi lummas. Ma ei ütleks, et see just otseselt too kuulus “teatrimaagia” oli, pigem tundub, et mul oli maast madalast keskmisest suurem ihalus ilu järele. Kasvõi Draamateatri ilus arhitektuur võis olla piisav põhjus, et sinna minna. Nõukogude õhustikus täitis teater ju mitut funktsiooni: selles oli glamuuri, sära, ilu – ta sisaldas kõike, mis praegu on meid ümbritsevas igapäevas laiali valgunud.

“Estonias” käisime ka, mäletan operette, ka “Luikede järve”... Ooperietendusteni jõudsin küll hiljem ja iseseisvalt. Tunnistan, et praegu käin teatris vähem ja vaatan peamiselt asju, millega sõbrad-tuttavad seotud, Krahlis või NO99s, päris viimasel ajal sattunud järjest Rakvere Teatri etendustele, samuti sõbra kaudu (nt sealne Tennessee Williamsi “Suvi ja suits” oli väga sümpaatne). Hetkel on nii.

Paljud käivad lapsena teatris, aga hiljem tekib tõrge. Tean näiteks inimesi, kelle jaoks vastumeelsus teatri vastu on seotud ennekõike tundega, et teatris valetatakse.

Ma tunnen sageli niimoodi filme vaadates: olen sageli täiesti võõrandunud sellest, mida mulle filmis püütakse selgeks teha või kuhu mind kista. Teatri puhul tajun seda isegi vähem, aga kui päris aus olla, siis ma tunnen teatris sageli, et vaatamine on väga koormav. Teater on väga nõudlik ja seetõttu väga väsitav. Isegi kui etendus mulle meeldib, kardan sageli, et tähelepanujõud raugneb, tekib tüdimus. “Ega see ometi veel tund aega ei kesta?” Pärast teatris käimist on alati tunne, nagu oleks tüki tööd teinud. Ma olen justkui millegagi hakkama saanud, käisin teatris, vaatasin, see meeldis mulle, pani mind mõtlema – see on nagu omaette saavutus.

Üks mu läbi aegade lemmikmodelle Eleonora Tikas arutles kunagi pildistamise vaheajal siiralt: “Ma ei saa aru, millest see tuleb, et kui lähen teatrisse, hakkab alati mingil hetkel igav. Mõtlen, millal see küll läbi saaks.” See, kuidas ma isegi salamisi olin tundnud, sai korraka ausalt ja puhtalt välja öeldud.

Kas isiklikkuse ja tõe kategooriad on sinu jaoks kunsti vaadates ja kunsti luues olulised või on need nii loomulikud, et nad polegi eraldi kategooriad, millega peaks kuidagi eraldi tegelema?

Ma olen selle asja endale väga lihtsaks mõelnud: ükskõik mis teosega tegemist, mis kunstivalda ta ka ei kuulu, saab ta olla veenev vaid siis, kui on tehtud ausalt ja siiralt. Muidugi on igasuguseid erijuhte, kunstis on igasugu "laade", mis ei pruugigi olla minu tassike teed – siis ma tunnistan endale, et ma ei mõista, see ei kõneta mind – ja sel juhul ei oska ma teost ka aususe skaalal hinnata. Kuid kui näen teoses potentsiaali isiklikuks meeldimiseks, kuid seosed jäävad lõdvaks või eemalviibivaks, siis tekib tunne, et kusagil on vassitud, lastud libedalt üle või mängitud vormi peale.

Kas kunstist elamuse saamine on järjest raskem?

Jah, loomulikult. Olen õudusega mõelnud, kas mul on midagi viga, et katarsis ja elevus käivad nii harva külas? Vahel panen sõpradele, kes vahetpidamata vaimustuda suudavad, seda isegi kibestunult pahaks. Kas neil kritikameelt polegi?

Kas kunsti loomine on samuti järjest raskem, või kas on teisenenud see, mille pealt sa lood?

Kunsti loomine on mulle alati väga raske olnud. Ma käivitun väga raskelt ja äärmise vajaduse või nõudmise sunnil ning ma ei eita ka välise surve vajadust. Parimal juhul langevad sisemine ja väline surve sünkrooni, aga ma ei oska isegi öelda, kas see on kuidagi kergem või keerulisem kui 10-15 aastat tagasi. Alati on olnud raske. Veidike on tõusnud usaldus enda kui autori vastu, paanika element on veidi kahanenud, kuid ta on endiselt olemas. Algusaastatel oli paanika aga lihtsalt meeletu.

Mis paanikat tekitab? Milles sa ennast kõige rohkem kahtlustad?

Kõiges. Et mul ei ole sõnumit või miks see peaks kellelegi korda minema, et ma ei oska vahendeid valida, et ma ei oska tööd õigesti komponeerida – ehk teisisõnu, ma kahtlustan, et mul ei ole midagi öelda ja kui on, ei suuda ma viia seda selleni, mis on kirjeldatav kunstina. On valge leht ja ma ei suuda seda täita. Ma olen täiesti siiras, kui ütlen, et ma olen väga sageli väga imestunud, kuidas mul on õnnestunud luua asju, mis on veenvad ja kandvad – mida ma suudan ka ise 100 % särasena hinnata, mitte pole heatahtlik publik lihtsalt minu valvsust uinutanud. Kuidas kõik vajalikud komponendid on töödessa kokku tulnud, see tundub mulle endale ikkagi imede jadana.

Alati on ebakindlust põhjustanud vist ka kunstihariduse, akadeemilise kadalipu läbimise puudumine: mul puuduvad igasugused käelised oskused, ma ei oska näiteks absoluutselt joonistada. Sel põhjusel pöördusin ma ka kaamera juurde,

sest ma olin juba eos täiesti veendunud, et muud vahendid on minu jaoks kättesaamatud. Mul oli tugev soov tegeleda esteetikaga, luua oma maailmakesi – aga mille abil? Ainus võimalus tundus kaamera.

Kas aja jooksul on kaalud ka muutunud: tehnilised kõhklused on väiksemaks jäänud, sisemised kõhklused kasvanud?

Jah, ilmselt on see niipidi. Nooremana oli tunde pool sirgjoonelisem, küsimus oli pigem, kas ma suudan sõnumi visuaalselt edasi anda. Täna on vahendite kindlus suurem, aga keskikka jõudes muutub kõik palju komplitseeritumaks ja hallimaks, kontrastid on väiksemad.

Hallimaks?

Gradatsioon on mitmekesisem. Pooltoone on rohkem. Kuidas ma säärases olukorras võtan seisukohti ja hakkan neid tõsimeelselt edastama? Kas ma mõtlen tõesti nii? Olen ma selles *kindel*? Järjest raskem on midagi *väita*. Äkki ma juba homme olen teisel seisukohal? (*Paus*)

Olen teinud mitmeid töid oma vanemate osalusel. Esimeste tööde puhul ei tekkinud mul nende kaasamisega hetkekski mitte mingit küsimust või kõhklust ja on ka öeldud, et olen intiimsete ja keeruliste teemade avalikkuse ette toomisel olnud kohutavalt julge. Kuid ma pole julge: ma lihtsalt ei mõelnud hetkekski, et kas peaksin oma vanematega ja vanematest tööde tegemist kuidagi eetilisel vaagima. Sisemine vajadus oli nii suur, need tööd pidid saama tehtud, kasvõi kellegi hingevalu hinnaga.

Viimasel ajal olen aga juba tööd tehes mõelnud, kuidas nemad vastu võtaksid, kas ma toon nad üldse välja või mitte. Kui tegin videot, kus kasutasin isa minule saadetud SMS-e, mis valmis Eesti Muusika Päevade videoseansi tarbeks, siis olin eelmisel päeval enne väljapanekut valmis tellijaid alt vedama, juhul kui isa ei peaks selle töö rahva ette toomisega nõustuma. Näitasin montaaži isale päev enne linastust, isa vaid vaikus. Aga kui ta oleks “ei” öelnud, poleks ma eales seda tööd välja toonud.

Mis on see, mis rahustab ja annab kindluse, et valitud vahendid on õiged, sõnum on täpne? Teiste kiitus vist ei rahusta, endal peab tekkima õige tunne?

Kuigi ma olen väga ebakindel, on mul suhteliselt kõrged standardid – võib-olla seetõttu olen ebakindel – ja muidugi peab mul endal tekkima tunne, et teos vastab neile standarditele. Aga tegelikult on vaatajate vastuvõtt, publiku mõistev või osavõtlik reaktsioon see, mis rahustab ja protsessi kinni pitseerib. Ja kui tundub, et töö publikut ei kõneta, siis jääb ebakindlus püsima. Ma olen publiku reaktsioonidele väga tundlik, publik on mulle tähtis.

Kas ja kuidas on aja jooksul kunstnikuks olemise kontseptsioon muutunud?

On küll muutunud. Kunagi oli mul ebamäärane tung luua esteetilisi maailmu ning fotograafina oli mu esmane kirm saada moefotograafiks, mõeldes mitte kommertsaspekti, vaid moefotograafia omase ilu ja täiuslikkuse peale. Ma tahtsin sinna jõuda, kuhugi kõrgemale, ning minu jaoks oli mu ambitsioon vägagi väärikas ja piisav. Esimesed aastad liikusin selle sihi suunas sirgjooneliselt. Vahel sõnu “kunst” ja “kunstnik” kuuldes tuleb mulle meelde, kuidas me töötasime teatud perioodil koos kolleeg Hele-Mai Alamaaga ning meie poole pöördus maalikunstnik Vano Allsalu, kes tahtis meie fotosid oma kompositsioonide osana kasutada. Meie esimesel kohtumisel rääkis Vano “kustinäitusest” ning meie mõlema spontaanne reaktsioon oli ehmumine: me ei tahtnud end mingil juhul kunstnikeks nimetada, Vano sõnakasutus oli hirmuäratav, aukartus “kunstniku” määratluse ees oli väga suur ja on muide siia maani. Mind paneb tänagi võdisema, kui mind “kunstnikuna” käsitletakse. Samas olen seisukohal, et ma olen inimesena tähelepanuväärne või midagi väärt ainult tänu kunstnikuks olemisele ja neile töödele, mida ma kunstnikuna teinud olen.

Nii et kunstnikuks olemises on ka midagi ennasthävituslikku?

Kunsti tegemine on mulle traumeeriv. Aga mingi väärtuse ta mulle ilmselt annab.

On üks tsitaat, mis mind väga pikka aega kummitab. Oled öelnud, et “Ainus, mis sellele õnnetule loomaliigile tema eksistentsis leevendust pakub, on kunstiloomevõime”. Kas see mõte on sinu jaoks pessimistlik või optimistlik?

Miks ta peaks pessimistlik olema?

Kuna on “ainus”, mis pakub leevendust.

Ta ei ole ainus. Suurimat leevendust toob armastus.

Ma arvan, et see lause oli algselt ühest Andreas Trosseki maili-intervjuust “kunst.ee”-le. See on öeldud küll kibedalt, kuid ometigi hea tahtmisega. Vastureaktsioonina meedias vahavale poliitika-, majandus-, kasvõi spordikultusele, nende täiesti ebaproportsionaalsele ülekaalule inimeste igapäevas. Mitte et ükski neist eluvaldadest iseenesest paha vmt oleks, need on absoluutselt vältimatud. No linnud oskavad lennata, loomad joosta kiiremini või hüpata kõrgemale, kaevuda sügavamale, vee all hingata, elada igivanaks – igasugused liigid oskavad igasuguseid asju teha, mida inimene ei suuda, eksisteerida nii nagu inimesele võimatu. Meie suudame luua kultuuri – õnne ja õnnetuste allika. Ometigi on kultuuriväärtuste loojad konstantselt vaeslapse rollis või siis sunnitud käima “taga üle lava”, kui stampväljendit + teatritermineid rakendada. See täidab mind ikka ja jälle nõrdimusega ka praegu ja minu meelest peab sellele tähelepanu juhtima.

Mida sa tajud inimese (iseenda?) eksistentsis kõige teravamalt sellena, mis otsib/vajab leevendust?

Tavaelus ületamatud Ego vastuolud, üksindus ja leppimatus paratamatute paradoksidega.

Mulle tundub, et sinu looming on sageli saanud alguse mingist perekondlikust või ühiskondlikust vägivallast, aga sellisest vägivallast, mis pealtnäha polegi vägivald ja mis ka ei ilmuta end vägivallana, vaid parimate kavatsuste, ajaloolise paratamatuse või juhusena. Kas selline “hiiliv” või “nähtamatu vägivald” inimsuhetes on miski, mida sa teravalt tajud, või on miski muu sinu kunsti lätteks?

Kuigi kunstiloome on raske ja ma tunnen alatasa, et ma pole õige mees selle peale, siis miskipärast need asjad, mis ma olen kunstis teinud, on parim osa minust. Ja ma ei sobitu eriti kuhugi mujale, ma ei asetu ühtegi teise valdkonda. Mul pole kuuluvustunnet ühegi grupiga, ma tunnen ennast autsaiderina ja see tunne algas umbes täpselt kuuenda klassi keskel. No näed, teen endale amatöörpsühhoanalüüsi. (*Naerab*) Teatud asjaoludel sattusin aastateks põhimõtteliselt isolatsiooni, väga vähe suhtlust ja väga palju põlgust minu isiku suhtes, sest ma olin teistmoodi. See juhtus üleöö – enne seda olin kollektiivi liige nagu kõik teised, hingasin kergelt, tundsin end säravalt ja vabalt. Kuid siis tulid surve ja surutise aastad ning selle jäljed polegi kunagi kustunud. Vanemaks saades olen ma alati kõigist kogukondadest (ka kunstnikkonnast) kõrvale hoidnud ning eemale ehmatanud kohe, kui kusagilt tuleb minu isiku suhtes mingi vaenulik impulss, ma olen lõputul kaitsepositsioonil. Kunstnikuna on võimalik sellele vastu astuda või tunnet kirjeldada, esitada oma käigud ja vastuväited. Lõpetatud teoses tunnen ma ennast turvalisena: see on maailm, mida ma ise kujutan, määran ja kontrollin.

Samas sa ei vastanda ennast nn pärismaailmale. Kuigi sa ei tunne ennast ühegi kollektiivi liikmena, sa ei vastandu neile kollektiividele. Ma ei näe misantroopiat, vaid suurt huvi inimeste vastu.

Olen nõus. Aga ma olen ikkagi distantsil, vaatan ja väljendan kõike eemalt. Olen vanemaks saades muutunud palju empaatilisemaks, omakasupüüdmatumaks, kuid inimestega jääb ikkagi distants.

Kas distants lihtsalt “on” või on see probleem?

Ta lihtsalt on. Olen vaikselt leppinud, et ma kuhugi ei asetu. See ei anna mulle otseselt midagi, võib-olla ainult teatud hetkedel eemalviibija teravdatud silma. (*Paus*)

Napolis pildistamas käies uitasin ma kaameraga ringi, küll suhteliselt piiratud territooriumil, ja seetõttu kujunes minust teatud “nähtus”, nädalate möödudes

hakkasid inimesed isegi tervitama ja lehvutama – olid mõned teatud põgusad hetked, mil näiteks osutati kaamerale ja öeldi *Attenzione!* Need pisikesed tähelepanu žestid tekitasid Napolis lõpuks kuuluvustunde. Aga muidugi oli seegi vahendatud, piirangutega ja ajutine periood. Kuid ma tundsin, et olin endale kätte võidelnud aktsepteerituse, kogukond võttis mind omaks.

Mis sind inimeses enim paelub?

Vajakajäämised.

Kas inimese puhul on siis huvitavaim tema kõige õrnem punkt, tema haav?

Jah, minu jaoks küll. Haprus tekitab pinget. Ma ei kujuta ennast hästi ette jutustamas, ükskõik mis vormis või vahenditega, otseselt heroilist, õnneliku lõpuga lugu.

Sind on sageli tõmmanud ühiskondlike marginaalide poole: Eesti venelased, vangid, sa ise. Miks marginaalid?

Väljatõugatud või serval elajad on millestki ilma. Sellest tulev valu on tugevam, lokaliseeritavam, kandvam ja haaravam; on võimalik aimata põhjuseid ja hakata palsamit kokku segama. Samas, ega kunstnik pole tohter. Otsin minagi sama (enese)rahuldust ja aktsepteerimist nagu need marginaalidki.

Mida tähendab, kui ütled enda kohta, et oled kontrollifriik?

Täpsuse nõudmist eelkõige endalt, kuid ka teistelt, kui nad minuga tegelema peavad.

Mulle tundub, et sinu tööde kompositsioonis, värvivalikus, ka faktuuris (kui foto kohta saab nii öelda) on midagi renessansile või barokile, igatahes midagi “vanale Euroopale” omast. Kas Euroopa mõiste on sinu jaoks olnud esteetilises/visuaalses plaanis kuidagi oluline olnud?

Olen Euroopa kultuuriruumi sigitis ja siin tunnen ennast kodus, tõesti. Renessansil ja barokil pole konkreetset eristaatust selle juures või pole ma neid niimoodi teadvustanud. Pigem pean endale omaseks mingit põhjamaist askeetlikkust, asjakohasust ja jõudu.

Mida sa ilu all mõistad?

Kompositsioonilist täiuslikkust. Paljud kriitikud või kommenteerijad on ikka ja jälle välja toonud, et minu töödele on iseloomulik pildivälja esinduslikkus ja harmoonia, seostades seda, muide, mu moefotograafia taustaga – ja see meelitab mind.

Miks?

Kui seda poleks, oleks kunstiteos lõpetamata ja kunstnik keskpärane. Meelitab, sest ma pole kunsti õppinud.

Ene-Liis Semper ütles kunagi, et sinu jaoks on äärmiselt oluline (tema vähemalt tajub nii) kunsti ja ka elu puhul “eetika” mõiste. Kas sa tajud samamoodi, ja mida “eetika” sinu jaoks tähendab?

Et ma oma töödes tegelen enamasti millegi katkiolevaga, on mu ülesandeks seda kui mitte just parandada, siis vähemalt väärilt esitada.

STAR'S
SERVIZIO
FAX
TIMBRI
STAMPA FILES

Koosoleku protokoll

16. juuni 2005, suur saal, algus kell 20.00

Meeleolu on ülev. Eestois pakutakse maasikaid ja viinamarju.

Tiit: Tere. Palju õnne esimese pooliku hooaja lõpu puhul. Siiatulles Indreku ja Ene-Liisiga arutasime, milline oleks kokkuvõtte esimesest hooajast ja millise näoga vaadata otsa neile inimestele siin saalis. Esimene hooaeg on olnud raske mitmel põhjusel: olud on rasked olnud, me oleme oma töö pidanud ümber kujundama ja poole pealt, meil ei ole olnud pool hooaega olnud aega planeerida, teha kavasad, nende järgi käituda. Kõik on tulnud teha käigu pealt, palju asju on tulnud ümber teha. See kõik on väga väsitav. Sellest hoolimata oleme andnud 4 kuuga 32 etendust. Kolm lavastust on leidnud ootamatult head vastukaja kriitikute hulgas. Kui publikut ka veel väga palju ei ole, ei maksa heidutada, sest uuega alustamine ongi raske. Esimene hooaeg ongi tegelikult olnud väga õnnelik. Meil on väga palju õnne olnud, mitmed asjad on hästi kokku sattunud.

Võtab tooli

Järgmisest hooajast. Kui me tuleme tagasi tööle, siis käivituvad täie hooga Seitsme samurai proovid, esietendus augusti keskel. Koht tundub väga inspireeriv, vahepealse lahingud mahalõhkumisega ja kellelegi kuuluvusega – oleme vist võitnud.

Kairi hääl saalist: Veel ei ole!

Aga võidame. Pärast samuraisid algavad proovid Pepeljajeviga, mis on koostööprojekt lavakunstikooliga. Pepeljajev kasutab mängupinnana vähemalt kogu teist korrust, võib-olla ka alumist fuajeed. See tuleb tantsu ja sõna ühendav lavastus, esietendus septembri keskel. Esialgu on plaanitud mängida neli korda. Siis läheb proovidesse Andres Noormetsa muinasjutudel põhinev lastelavastus, mis peaks olema soe ja fantaasiaküllane. Samasse aega jäävad ka jõulutüki proovid, milleks on Slawomir Mrożeki *Ulgumerel*. Pärast seda lavastan mina koos Ene-Liisiga ühe asja, see on kas *Kutse tapalavale* või *Kuningas Ubu*. Siis veel lavakunstikooliga kiirprojekt, kahe nädalaga viis esietendust, iga lavastust mängitakse kaks korda. Pärast seda järgmise hooaja kõige raskem ja loodetavasti ka kõige huvitavam projekt, kus Sebastian Hartmann lavastab ühe eesti kaasaegsesse klassikasse kuuluva teose.

Jätkab ka jatsuklubi. Järgmisel hooajal tahaksid korraldada kontserte kahel õhtul nädalas. Ehk õnnestub meil siis ka puhvet normaalselt tööle panna.

Samuti on plaan panna kammersaal tööle kontsertsaalina. Selleks on tehtud mõned majanduspoliitilised otsused. Maja väljarentimine pulmadeks ja matusteks peaks järgmisel hooajal vähenema, juurde peaks tulema erinevaid kontserte.

Ukse taga on ka rida koostööprojekte.

Kui esimene hooaeg oli väga raske, neljale kuule eelnes kuus kuud letargilist ootamist.

Lugesin üht Hermaküla kirja, kus ta kirjutas 70ndate algul Undile, et teeme oma teatri, 1. hooaeg on raske, 2. hooaeg on veel raskem raske, aga siis peaks teoreetiliselt kergemaks minema.

Üldiseks poliitiliseks taotluseks maja puhul on see, et hoida maja avatuna erinevatele üritustele: muusikale, aga ka kaasaegsele kunstile. Kuna eesti lavastuskunstnikele tundub, et nende tööd ei hinnata või et keegi ei oska töid hinnata, siin ei kirjutata teatrikriitikas lavakujundusest eriti midagi. Seega on idee, et võiks teha lavastuskunstnike festivali. Paari-kolme päeva jooksul valiksid parimad Eesti kunstnikud endale lavastaja ja teeksid lühikesed kümneminutilised etendused. Meie näitame Ene-Liisiga, kuidas sünnib lavakujunduse idee.

Näidata, et sellest, millist värvi kleit näiteks tegelasel on, oleneb väga palju.

Seetõttu oleme ka ühinenud üle-Euroopalise teatrite võrguga *Temps d'images*.

2006 sügisel on plaanis toota ka seriaal. Lindistused oleksid avalikud. Seriaal kuu aja jooksul, iga nädal viis või kuus seeriat. Järgmiseks päevaks lõigatakse kokku 10-12 minutiline seeria, mis järgmisel päeval on eetris.

Samuti mõte teha välkteatrit. Ilmselt proovime niimoodi, et tuleme trupiga kokku, valime välja ühe Eesti uudise ja teeme sellest 10-15 minutilise loo. Näitlejad peaksid harjuma mõttega, et sillad on põlenud: kohe peavad olema löögivalmis.

Projekt peaks lõpuks kestma kuu aega: sealt tuleb ilmselt kohutavaid etendusi, aga nädala-paari jooksul peaks hakkama tulema vahetut ajas olevat teatrit.

Need nõuavad kiiret reageerimist loominguliste ja tehniliste poole pealt. Hooaeg on näidanud, et vähe inimesi, aga palju ülesandeid. Tundub siiski, et asjad on hakanud paremini liikuma. Loodetavasti õnnestub luua paindlik teater, kus kõik on suutelised väga kiiresti reageerima ja vastavalt oludele kohanduma.

Kairi: kas näitlejaid tuleb juurde?

Tuleb. Tahan olla väga valiv. Kuna näitlejaid saab ikkagi olema suhteliselt vähe, siis kõik peavad olema 100 protsenti valmis kõike tegema. Läbirääkimised käivad mõne eakama näitlejaga ning kevadel lavakunstikoolist kuni kaks inimest võib siia tulla.

Indrek.

Raske on midagi juurde lisada.

Istub. Naer. Seisab.

Aitäh hooaja eest. Mul väga meeldiv olnud. Hooaeg algas väga julmalt ja eriti algus, kui tuli mängida kultuurimaja ja lappida eelarveauke ja perspektiiv oli kaugel ning läks kaugemale ja ka hooaja teine pool ei olnud paika loksunud.

Aga oleme omavahel toetanud. Võiks veel rohkem olla otsekoheusust ja ausust.

Minu õpetaja Komissarov ütles alati, et püüdke meelde jätta, et ma ei ole mõtetelugeja. See kehtib ka teatris. Mida rohkem te sellest vaikumisbarjäärist üle olete, seda parem. Ma usun, et järgmisel aastal – mida edasi, seda vähem tühjarabamist. Lõpuks ometi on meil trupp. Annavad vabaduse tegevust planeerida ja mitte seda ennast selle järgi, millal kusagilt kedagi kätte saada. Nüüd uute inimeste tutvustamine. Meil on trupp.

Gert Raudsep. Jaak Prints. Kristjan Sarv. Tambet Tuisk.

Siis veel Jana Moosar. Martin Pedanik.

Nagu ikka teeb elu korrektiive. Sümbolne, et see on Jüri 25-aastane tööjuubel.

Mina tahan Jüri öelda "Aitäh", sest ei kujuta ette, mis tunne mind valdaks, kui ma oleks teatri looja, hoidnud seda 25 aastat, püüdnud kujundada, näinud vett ja viilet, tulevad noored mehed ja keeravad pea peale. Emotsionaalselt raske.

Mälestuse üleandmine.

Jüri: Ilus päev, ilus üritus oli ka Kadriorus. Kena, aga jube palav. Tunnen juba ette kaasa näitlejatele, kes seal hakkavad proove tegema, juuli keskelt kuni augusti keskpaigani lubati kõige kuumemaid ja kuivi ilmi. Mul süda praegu klopib, nutt on kurgus. Mina olen viimane mohikaanlane, kes tõesti 25 aastat tagasi Eino Baskini kõrval hakkas teatrit kivi-kivi haaval kokku panema. Teil on kergem mõneti, sest teil on baas, maja, institutsioon, riigi toetus. Meil seda kõike polnud. Võitlesime ja saime kõik aja jooksul kätte. Õnn kaasa teile ja jõudu tööle. Tööd tuleb teha kõvasti. Hea, et siin on, mille peale teha, siia on võimalik ehitada. Kui Kadriorus oli juttu sildade põletamist, siis ega mina tahagi, et te tagasi vaataksite – tõmmake kriips vahele, aga ärge tõmmake kriipsu peale. Kõike kõige paremat soovides: nägemist.

Pikk aplaus

Tiit

Ka mina olen käinud Vanalinnastuudio etendustel, olnud täissaali ja millegi erakordse tunnistajaks. Nii et kriips vahele, aga mitte peale. Aga nüüd lõbusamalt.

*Moonika õnnesoovid 25. sünnipäevaks. Sekkuvad Säde hüüded: Isa! Isa!
liisaaaa!*

Milleks üldse kõik, kui peale etendust tuleb kohalik naisõiguslane küsima, et kas ma masturbeerisin päriselt?

Rasmus Kaljujärve SMS pärast "Ilona. Rosetta. Sue" Belgia esietendust
08.02.2014

Ajakiri NO99 (5), veebruar 2014
Koostaja Eero Epner
Kujundaja Martin Pedanik

Fotod:

Lavastus "Endstation Sehnsucht" (lavastaja Sebastian Nübling).

Fotod: Sebastian Hoppe. Münchner Kammerspiele.

Lavastus "Orpheus steigt herab" (lavastaja Sebastian Nübling).

Foto: Julian Röder. Münchner Kammerspiele.

Lavastus "Atropa. Die Rache des Friedens. Der Fall Trojas"

(lavastaja Stephan Kimmig). Foto: Arno Declair. Münchner Kammerspiele.

Lavastus "Untitled" (lavastaja Lauri Lagle). Fotod: Ivar Veermäe

Lavastus "Suur õgimine" (lavastaja Lauri Lagle). Fotod: Tiit Ojasoo

Lavastus "Kolmapäev" (lavastaja Lauri Lagle). Fotod: Kulla Laas

Lavastus "Iga eht südamelöök" (lavastajad Ene-Liis Semper ja Tiit Ojasoo).

Fotod: Ene-Liis Semper

Pildid Ene-Liis Semperi hotellifotode kollektsioonist (2010-2013)

Fotode autor Ene-Liis Semper

Lavastus "Ema" (lavastaja Rainer Sarnet). Foto: Alan Proosa. Von Krahli Teater

Lavastus "Lilled keel" (lavastaja Rainer Sarnet).

Foto: Gabriela Liivamägi. Von Krahli Teater

Lavastus "Lumi" (lavastaja Rainer Sarnet). Von Krahli Teater

Mark Raidpere Napolis valminud tööd:

Via dei Tribunali. Chiesa Santa Maria delle Anime del Purgatorio ad Arco

Via dei Tribunali. Chiesa dei Girolamini

Vicoletto 1 S. Paolo

Piazza Monteoliveto 1

Largo Proprio di Avellino no. 3

Väljaandja Teater NO99

Väljaandmist on toetanud Eesti Kultuurkapital. Aitäh!

ISSN 2228-169X

